

Kommuncentrum

– avtryck i det moderna kulturarvet

Rapport: 2007:18

Rapportnamn: Kommuncentrum – avtryck i det moderna kulturarvet

Författare: Anna-Karin Skiöld

Utgivare: Kulturmiljöfunktionen, Länsstyrelsen Blekinge län, 371 86 Karlskrona

Layout: Annika Spåhl

Foton: Anna-Karin Skiöld

Hemsida: www.k.lst.se (rapporten kan hämtas/beställas från hemsidan)

Dnr: 436-8125-07

Omslagsfoto: Lyckeby Medborgarhus; Rödeby kommunhus; Motorpavallen IP, Jämshög; Skylt placerad i Jämjö

Tryck: Mixi Print AB

Utgåva: Första utgåvan

Upplaga: 350 ex. + nätupplaga

ISSN: 1651-8527

FÖRORD

Blekinge – ett län och ett landskap – som ständigt varit utsatt för förändringar och prövningar. Under lång tid har det räknats som danskt område – under kortare tid, sedan 1658, som svenskt.

Genom århundradena har Blekinge delats in i olika administrativa enheter: län, härad, socknar och kommuner m.m. Storleken på de olika enheterna har varierat alltefter statsmakternas behov av skatt, försvar, administration och kontroll. Resultat har blivit gränser och områden som både samlar och skiljer människor. Några gränser har funnits så länge att de blivit konstanter i landskapet, en sorts mentala gränser som ännu skiljer mellan vi och dom.

I det här arbetet som utförts inom ramen för Riksantikvarieämbetets nationella satsning på det moderna samhällets kulturarv har bebyggelseantikvarie Anna-Karin Skiöld studerat våra gamla kommuncentrum, de som fanns mellan de två stora kommunreformerna på 1950- och 1970-talen. Arbetet känns extra angeläget mot bakgrund av de pågående diskussionerna om nya administrativa gränser i landet.

Länsstyrelsen november 2007

Leifh Stenholm

Länsantikvarie Blekinge län

INNEHÅLL

FÖRORD	1
INNEHÅLL	3
INLEDNING	5
<i>Syfte och målsättning</i>	5
<i>Bakgrund</i>	5
<i>Metod och avgränsning</i>	6
<i>Källor</i>	6
<i>Referensgrupp</i>	6
SAMMANFATTNING	7
KOMMUNERNA OCH REFORMERNA	9
Kommuner	9
<i>Kommunalförordningen 1863</i>	9
<i>Blekinges borgerliga kommuner från 1863</i>	9
Storkommunreformen 1952	10
<i>Bakgrund till reformen</i>	11
<i>Reformens genomförande</i>	11
<i>Reformens resultat</i>	12
<i>Storkommunreformen i Blekinge</i>	12
Kommunblocksreformen 1974	13
<i>Reformens genomförande</i>	14
<i>Reformens resultat</i>	14
<i>Kommunblocksreformen i Blekinge</i>	14
KOMMUNREFORMERNAS AVTRYCK I DEN FYSISKA MILJÖN	17
<i>Kommunreformerna – ”1900-talets skiftesreformer”</i>	17
<i>Storkommunreformen och uppbyggnaden av välfärdssamhället</i>	18
<i>Exploatering</i>	19
<i>Bostäder</i>	19
<i>Kommunhus</i>	20
<i>Skolor och Bibliotek</i>	24
<i>Vård</i>	27
<i>Medborgarhus och folkets hus</i>	27
<i>Idrottsanläggningar</i>	27
<i>”Sistaminuten-byggnation”</i>	29
JÄMJÖ KOMMUN	31
LYCKEBY KOMMUN	37
RÖDEBY KOMMUN	43
FRIDLEVSTADS KOMMUN	49
NÄTTRABY KOMMUN	55
HASSLÖ KOMMUN	61
LISTERBY KOMMUN	65
KALLINGE KOMMUN	71
BRÄKNE-HOBY KOMMUN	79
HÄLLARYDS KOMMUN	87
ASARUMS KOMMUN	91

MÖRRUMS KOMMUN	99
KYRKHULTS KOMMUN	105
JÄMSHÖGS KOMMUN	111
GAMMALSTORPS KOMMUN	117
MJÄLLBY KOMMUN	121
AVSLUTANDE DISKUSSION	125
KÄLLOR	127

INLEDNING

Riksantikvarieämbetet inrättade 2002 ett nationellt program vid namn *Det moderna samhällets kulturarv*. Ändamålet med programmet är att få mer kunskap om modern bebyggelse och sentida kulturmiljöer. Runt om i landet pågick det under år 2006 ett trettiotal projekt inom ramen för det moderna samhällets kulturarv. Exempel på projekt är *Nybros moderna kulturarv* i Kalmar län, *Ljungsbro – det goda samhället* i Östergötlands län och *Nästa hållplats Södertälje* i Stockholms län. I Blekinge genomfördes tidigare ett projekt som resulterade i rapporten *Olofström – industrisamhälle och integrationsort*.

Riksantikvarieämbetets satsning är en fortsättning på projektet *Storstadens arkitektur och kulturmiljö* som initierades av regeringens storstadsproposition *Utveckling och rättvisa – en politik för storstaden på 2000-talet*, prop. 1997/98:165. Syftet var att förbättra kunskapen om efterkrigstidens bebyggelse och dess kulturvärden. Även industrimiljöer har uppmärksammats genom programmet *Svenska industriminnen – berättelser om vårt samhälles historia*.

Syfte och målsättning

Kommuncentrum – avtryck i det moderna kulturarvet är en studie av de kommuner som fanns i Blekinge mellan de två stora kommunreformerna på 1950- och 1970-talen. Projektet syftar till att analysera denna betydande del av det moderna samhällets kulturarv i Blekinge. Målet är att skaffa kunskap om Blekinges gamla kommuner och deras administrativa centrumbildningar. Rapporten ska belysa den politiska manifestationen i den fysiska miljön samt vilket byggnadsbestånd som ingick i dessa centrumbildningar. Arbetet skall öka förståelsen av denna händelserika tid i Sveriges historia och utgöra en beskrivning av byggandet och den arkitektur som karakteriserar perioden. Rapporten ska kunna användas i informationssyfte och som underlag i samhällsplaneringen, men det huvudsakliga syftet är att få ökad kunskap om det moderna samhällets kulturarv i Blekinge.

Bakgrund

Under 1940-talet startade en nationell utredning med syfte att se över kommunindelningarna. De dåvarande kommunerna ansågs vara för små och för svaga för att klara av utvecklingen inom det nya välfärdssamhället. Storkommunreformen som inleddes i början av 50-talet minskade antalet kommuner från över 2500 till cirka 1000. Under slutet av 1960-talet inleddes kommunblocksreformen som kom att fortgå fram till mitten av 70-talet och innebar en ytterligare minskning av antalet kommuner till 278.

Denna stora administrativa förändring i det svenska samhället, som var ett resultat av reformerna, har satt många spår i den fysiska miljön. Vid sidan om kommunreformerna har även skolreformer och vårdreformer satt sina avtryck. Vid kommunsammanslagningarna uppkom nya storkommuner som manifesterades genom nya kommuncentrum, en rumsbildning som antingen var en utveckling av äldre sockencentrum eller bildades som egna enheter. Byggnader med speciella funktioner: kommunhus, medborgarhus, skolor, vårdcentraler, idrottshallar, simhallar etc., grupperades vanligtvis inom ett begränsat område och ibland kring ett torg.

Bebyggelsen som koncentrerades i de före detta småkommunernas administrativa kärnor utgör betydelsefulla miljöer inom det moderna kulturarvet. Nya funktioner, ny administration och ny arkitektur kom att spegla en händelserik tid i det svenska samhället. De orter som studerats i rapporten har alla varit kommuncentrum men har genom reformerna övergått till att bli kommundelscentrum.

Metod och avgränsning

Inom projektet har de kommuner studerats som fanns i Blekinge mellan de stora kommunreformerna på 1950- och 1970-talen och som direkt kom att ingå i några av dagens fem kommuner.

Frågeställningar som har använts vid inventeringen av dessa kommuner har varit;

- Hur ser den fysiska miljön ut i kärnan av de administrativa centrumbildningar som fanns under tiden 1950-74?
- Vilka funktioner kom att ingå i dessa centrumbildningar?
- Vilka stadsplaner och arkitekturstilar är karakteriserande?
- Hur har dessa miljöer förändrats fram till idag?
- Vad har hänt med de gamla kommunhusen?
- Hur ser framtiden ut för denna typ av kulturmiljö?

Inventeringen har fokuserat på den fysiska miljön och ett antal byggnadskategorier har valts ut och studerats mer ingående, såsom kommunhus, skolor etc. Den politiska och ekonomiska historien i de respektive kommunerna har inte studerats inom ramen för projektet. Det är många bakomliggande reformer som har format de före detta kommuncentrumen. En avgränsning och fokusering på vissa faktorer har varit tvungen att göras. I dokumentationen har heller inte någon bedömning av byggnaders och miljöers kulturhistoriska värden gjorts.

Källor

Det finns mycket skrivet om den kommunala organisationen under 1900-talet. Rikstäckande beskrivningar har studerats tillsammans med litteratur om Blekinge. Innan kommunreformerna gjordes en del regionala utredningar där sammanslagningarnas förutsättningar klargjordes. Dessa har varit värdefulla källor.

Många äldre kommuncentrum har aktiva hembygdsföreningar. Föreningarna besitter en stor kunskap om sin närmiljö och den förändring som samhällena genomgått under 1900-talet. En värdefull del av insamlandet av material om de olika samhällena har varit genom intervjuer med medlemmar i hembygdsföreningarna och andra ordsbor. Författaren riktar ett tack till: Bengt Bejmar, Jämshög; Inga Bergström, Rödeby; Ingvar Gustavsson, Jämjö; Arne Hallberg, Listerby; Erik Jönsson, Trenså; Arne Karlsson, Kyrkhult; Nils Magnusson, Asarum; Bo Nilsson, Lyckeby; Ingolf Persson, Mörrum; Jarl Svensson, Karlskrona (för Kallinge); Roland Ulvhuvud, Fridlevstad och Klas Wennerberg, Bräkne-Hoby.

Referensgrupp

En referensgrupp bestående av Anette Johansson, Nils-Gustaf Nydolf, Leifh Stenholm och Annika Spåhl, samtliga från länsstyrelsens kulturmiljöfunktion, samt Anette Löfgren från länsstyrelsens plan- och bostadsfunktion, har varit kopplad till projektet. Gruppen har läst rapporten och kommit med värdefulla synpunkter. Författaren riktar ett tack till dessa. Ett extra tack till Annika Spåhl för arbetet med layouten.

SAMMANFATTNING

Denna rapport har skrivits inom ramen för Riksantikvarieämbetets nationella satsning på det moderna samhällets kulturarv. Syftet är att öka kunskapen om miljöer och byggnader från 1900-talet och att kunna flytta fram tidsperspektivet inom arbetet med kulturmiljövård. Blekinges före detta kommuncentrum har studerats för att få en länstäckande inventering av kommunhus, skolor etc. som byggts upp under en händelserik tid i Sveriges historia.

De borgerliga kommunerna bildades genom kommunalförordningen 1863. Till grund för kommunindelningen låg socknarna vilket gjorde att kommunerna blev små och många, cirka 2500 stycken i landet. Under 1800-talets slut var Blekinge uppdelat i 39 kommuner.

Eftersom kommunantalet blev så stort och många av kommunerna hade mindre än 500 invånare fördes diskussioner redan från början om att slå samman kommuner till större. Några större förändringar skedde inte förrän 1952 då storkommunreformen genomfördes. Syftet var att stärka den kommunala administrationen och ge varje kommun ökade möjligheter att klara uppbyggnaden av välfärdssamhället. Kommunerna ansågs behöva en befolkning på minst 2000 invånare. Efter storkommunreformen hade antalet borgerliga kommuner i landet reducerats till 800 landskommuner, 133 städer och 88 köpingar. I Blekinge fanns 25 kommuner efter reformen.

Storkommunreformens resultat ansågs inte vara tillräckligt. Det behövdes en mer radikal förändring. Kommunerna var fortfarande inte tillräckligt stora för att de skulle kunna tillhandahålla den service som var ålagda dem, som till exempel undervisning och hälsovård. År 1962 tog regeringen därför beslut om skapandet av kommunblock. Till en början var det meningen att kommunerna skulle genomföra frivilliga sammanläggningar. Eftersom dessa kom att gå alltför långsamt lagstiftades att kommunblocksreformen skulle vara genomförd 1974. Resultatet blev att antalet kommuner i Sverige minskades till 280 stycken. I Blekinge ansågs det bara vara Sölvesborg, Olofström, Karlshamn, Ronneby och Karlskrona som var tillräckligt stora för att bli centralorter i de nya kommunblocken. De blekingiska kommunerna minskades således till fem.

Den offentliga sektorns uppbyggnad under 1900-talet har efterlämnat ett stort byggnadsbestånd och en betydande del inom det moderna samhällets kulturarv. Det var kommunerna som skulle ansvara för medborgarnas välmående och uppbyggnaden av välfärdssamhället. Vård- och skolreformer gav upphov till nya byggnader i kommunen. Genom 1948 års bygglagstiftning fick kommunerna planmonopol och på 50-talet startade de flesta kommuner egna bostadsbolag. 50-talshyreshusen blev karakteristiska inslag i kommuncentrumet. En central byggnad med ett starkt symbolvärde i de före detta kommuncentrumen var kommunhuset. Det var i vissa fall byggt för ändamålet men kunde också vara en återanvänd byggnad. Ofta inrymdes flera verksamheter i kommunhuset. Kommunen var även ansvarig för planeringen av fritid och idrott. I stort sett samtliga kommuner anlade en idrottsplats, vissa byggde idrottshallar och samlingslokaler i form av kommunala medborgarhus.

Karakteristiskt för de före detta kommuncentrumen är att de har någon form av ”sistaminuten-bygge”. Kommunen satsade på att uppföra idrottsanläggningar, samlingslokaler etc. precis innan inkorporeringen med en större kommun. Detta sågs som den sista chansen att satsa på den egna centralorten innan denna skulle övergå till att bli ett kommundelscentrum istället för kommuncentrum.

KOMMUNERNA OCH REFORMERNA

Kommuner

Kommunalförordningen 1863

De borgerliga kommunerna med en kommunal förvaltning tillkom i och med att kommunalförordningen trädde i kraft den 1 januari 1863. Det skapades en åtskillnad mellan borgerliga och kyrkliga frågor. Förordningen omfattade dels kommunalstyrelse på landet, dels kommunalstyrelse i stad. Därutöver tillkom förordningar om kyrkostämma, kyrkoråd, skolråd och lands-ting. Innan hade de flesta administrativa frågorna avhandlats tillsammans med de kyrkliga frågorna på sockenstämman.

En förordning om sockenstämmor hade tillkommit 1817. I städerna hade magistraten och borgmästaren haft det största inflytandet över de administrativa frågorna. Ett ökat krav på en lokal organisation följde folkskolestadgan från 1842 och fattigvårdsförordningen från 1847. Skolväsendet kom dock att ligga under kyrkan ända in på 1900-talet.

Kommunerna som bildades 1863 delades in i stadskommuner, köpingskommuner och landskommuner. Förvaltningen skilde sig åt dem emellan. De större kommunerna tillsatte kommunalfullmäktige och de mindre kommunalstämma. Stadsförvaltningen hade bland annat ett mer strukturerat regelverk gällande byggnation, väghållning och brandskydd. Köpingarna hade en något enklare administration men hade samma regelverk gällande bland annat brand och byggande. Inom landskommunerna kunde tätorterna få samma förvaltning som städerna genom municipalförordningen. Municipalsamhällena styrdes annars som landskommunerna men var självstyrande i vissa frågor som mer rörde stadsfrågor. Instiftandet av municipalsamhällen började kring sekelskiftet 1900. Invånarna i ett municipalsamhälle fick dubbel beskattning, en för kommunen och en för samhället.

Till grund för kommunindelningen låg socknarna. Ordet socken kommer av att söka och innebar det omland som sökte sig till och ansvarade för samma kyrka. Sockenindelningen, som i vissa fall sammanföll med gränserna för

större egendomar, är till största del från tidig medeltid och uppstod efter kristnandet runt 1000-talet. Socknarna ansvarade, vid sidan om kyrkan, för bland annat bildning, omsorg av de fattiga och väghållning, områden som senare kom att ligga under kommunerna. Vid inrättandet av borgerliga kommuner på 1860-talet slogs vissa socknar samman och bildade en kommun med en gemensam förvaltning medan andra behöll den gamla sockengränsen. Detta gjorde att antalet kommuner blev omfattande, cirka 2500 stycken. Redan 1862 diskuterades större kommuner än de som bildades. Förslag fanns att de borgerliga kommunerna skulle bygga på häradsindelningen istället för på sockenindelningen. 1862 års kommunindelning kom i stort sett att gälla fram till 1950-talet.

I och med instiftandet av borgerliga kommuner 1863 fördelades den kommunala rösträtten efter skattekraft. Människans egendomar avgjorde röstfördelningen. Medan vissa helt saknade rösträtt kunde andra få mer än en röst. Även kvinnor hade kommunal rösträtt om de innehade en viss egendom, vilket å andra sidan var tämligen ovanligt. Kvinnorna fick ökade möjligheter att påverka genom att kommunen skildes från kyrkan som hade en mer konservativ syn.

Blekinges borgerliga kommuner från 1863

Efter att kommunalförordningen börjat gälla delades Blekinge in i ett antal kommuner och städer.

Av det område som idag är Karlskrona kommun bildades:

Kommun	Bildningsår
Karlskrona stad	1863
Långö municipalsamhälle	1908
Fridlevstads kommun	1863
Sillhövda kommun	1863
Tvings kommun	1863
Jämjö kommun	1863

Kristianopels kommun	1863
Ramdala kommun	1863
Sturkö kommun	1863
Tjurkö kommun	1888
Torhamns kommun	1863
Aspö-Hasslö kommun	1889
Augerums kommun	1863
Lösens kommun	1863
Nättraby kommun	1863
Rödeby kommun	1863

Karlskrona stad utvidgades ett flertal gånger under 1900-talets första hälft; Gullbernaområdet inkorporerades från Lösens kommun 1904. Från Nättraby inkorporerades Ekholmen 1906 och Saltö och Dragsö 1915. Hästö och Långö municipalsamhälle gick upp i Karlskrona stad från Augerums kommun 1934. År 1952 inkorporerades även Aspö och Tjurkö kommuner med Karlskrona stad.

Av det område som idag är Ronneby kommun bildades:

Kommun	Bildningsår
Ronneby köping	1775
Ronneby landsförsamling	1847
Öljehults kommun	1863
Backaryds kommun	1863
Eringsboda kommun	1863
Edestads kommun	1863
Listerby kommun	1863

Förkärla kommun	1863
Hjortsberga kommun	1863
Hoby kommun	1863

Av det område som idag är Karlshamns kommun bildades:

Kommun	Bildningsår
Karlshamns stad	1863
Asarums kommun	1863
Ringamåla kommun	1863
Hällaryds kommun	1863
Åryds kommun	1863
Mörrums kommun	1863
Elleholms kommun	1863

Av det område som idag är Sölvesborgs kommun bildades:

Kommun	Bildningsår
Sölvesborgs stad	1863
Mjällby kommun	1863
Ysane kommun	1863
Gammalstorps kommun	1863

Av det område som idag är Olofströms kommun bildades:

Kommun	Bildningsår
Jämshögs kommun	1863
Kyrkhults kommun	1863
Olofströms köping	1941

Storkommunreformen 1952

År 1952 skedde den kommunindelingsreform som kom att kallas storkommunreformen. Det var den första stora förändringen av den kommunala organisationen efter tillkomsten av kommunallagarna på 1860-talet. Sveriges karta förändrades och nya administrativa gränser fick dras över hela landet. Reformen kom att få en avgörande betydelse för landsbygdens omvand-

ling. En modernisering och industrialisering gick hand i hand med efterkrigstidens urbanisering. Fram till 50-talet fanns ett mycket stort antal småkommuner. De var ofta överblickbara, hade en stark gemenskap och en ”vi-anda” men det kunde vid sidan om detta även förekomma en sträng social kontroll på grund av kommunens ringa storlek.

Bakgrund till reformen

Många kommuner var från 1860-talet och framåt mycket små och hade en begränsad befolkningsmängd. De små kommunerna dominerade i syd- och mellansverige på grund av att socknarna var mindre där. I Sveriges rika jordbruksbygder med bördiga jordar blev befolkningsmängden stor och kyrkorna byggdes tätt vilket innebar små socknar. Det var här som reformen fick de största konsekvenserna.

Under 1900-talets första decennier började allt fler landsbygdskommuner avfolkas och fler och fler människor sökte sig in till tätorterna. I takt med urbaniseringen ökade successivt antalet landskommuner med ett befolkningsantal under 1000. Tendensen mellan åren 1863 och 1952 var att antalet landskommuner minskade medan städerna, köpingarna och municipalsamhällena ökade.

I SOU 1961:9 ”*Principer för en ny kommunindelning*” går det att läsa att antalet kommuner med mindre än 500 invånare var många. År 1910, då det totala antalet kommuner var 2409 stycken, hade 388 kommuner mindre än 500 invånare. 30 år senare, 1940, hade det totala antalet kommuner minskat till 2406 stycken medan antalet kommuner med mindre än 500 invånare hade stigit till hela 523 stycken. Denna utveckling ansågs inte hållbar då många av de små kommunerna hade svårt att klara av den kommunala förvaltningen och ombesörja invånarnas behov. Från 1920-talet hade de kommunala förvaltningsuppgifterna ökat markant. Socialvårdskommittén framhöll till exempel 1942 att många kommuner inte var lämpade att ansvara för socialvården. För att klara välfärdspolitiken krävdes förändringar inom den administrativa organisationen. Många kommuner ingick i ett eller flera kommunalförbund. Dessutom organiserades kommuner i skol- och polisdistrikt. Dessa konstellationer var nödvändiga för att klara förvaltningen men ledde samtidigt till att gränserna blev oklara och administrationen kommunerna emellan blev otydlig.

Reformens genomförande

Problemen med de många småkommunerna diskuterades långt innan reformen genomfördes 1952. Det var dock en lång process innan kommunsammanslagningarna var färdiga för den gången.

En motion från socialdemokraterna väcktes 1939 angående utredning av en kommunsammanslagning. År 1943 tillsattes en kommunindelningskommitté med uppgift att se över den kommunala indelningen. Ordförande i kommittén var landshövding Malte Jacobsson från Göteborgs och Bohus län. Samtliga rikspartier var företrädde, utom det dåvarande kommunistiska partiet, och alla ställde sig bakom förslaget. I en slutredovisning 1945 lades ett förslag till riktlinjer för en ny kommunindelning fram.

Den nya indelningen skulle inte bara beakta befolkningsunderlaget utan även de geografiska lägena, bebyggelsen, kommunikationer, förekomsten av lämpligt belägen huvudort etc. Ytterligare en faktor som skulle väga in var samhörighet. Kommuner med sakligt betingad samhörighet genom bland annat tradition skulle ha betydelse. Kommunerna ansågs behöva en befolkning på minst 2000 invånare. Undantag kunde göras för bland annat ö-kommuner. Någon maximigräns för kommunernas befolkningsmängd skulle inte fastställas.

År 1946 fattade regeringen beslut om att landet skulle få en ny indelning i borgerliga kommuner. Tre år senare, 1949, beslutade riksdagen att den nya organisationen skulle vara genomförd den 1 januari 1952. Målet var att få till stånd rationella kommuner som kunde få bättre förutsättningar att klara bland annat skolväsendet och sjukvården.

Det var länsstyrelsernas roll att ansvara för kommunreformen i länen och Kungl. Maj:t skulle sedan fastställa den nya kommunorganisationen. Det förslag som länsstyrelsen arbetade fram hade kommunerna möjlighet att kommentera. På central nivå var det sedan inrikesdepartementet som ansvarade för reformen. Departementet lade fram förslag som skulle leda till det slutgiltiga indelningsbeslutet. Kommuner och länsstyrelser fick tycka till om förslaget. Blekinge var det första länet i landet som fick besked om indelningsbeslut. Detta inträffade 25 februari 1949. De nya storkommunerna skulle alltså gälla från 1 januari 1952, så tiden fram till dess skulle användas till att organisera sig och välja ny fullmäktige, styrelser och nämnder.

Sammanläggningarna av kommuner var inte allt igenom en problemfri omstrukturering. Vilka kommuner skulle slås ihop med vilka? Vad skulle den nya kommunen heta? Var skulle kommunens centrum ligga? Detta var några av de frågor som blev aktuella.

Kommunindelningskommittén ansåg att municipalsamhällena var en onödig form av administrativ enhet. Bland annat ansågs de vara en belastning för landskommunernas skattebas. De avskaffades inte i och med reformen 1952, men de började successivt att avvecklas fram till att municipallagstiftningen togs bort 1971. Vissa av municipalsamhällena ombildades till städer eller köpingar medan andra inkorporerades med omkringliggande kommuner.

Reformens resultat

Efter storkommunreformens genomförande fanns 800 landskommuner, 133 städer och 88 köpingar. Antalet borgerliga kommuner hade alltså fått en kraftig reduktion.

Kvinnors inflytande inom den kommunala förvaltningen kom att ändras i och med reformen. Åsa Folkesson skriver i sin artikel "Landsbygdskvinnans sång" i boken "Storkommunreformen 1952: striden om folkhemmets geografi" att

sammanslagningar till större kommuner underlättade kvinnornas inträde i den kommunala politiken.

Storkommunreformen i Blekinge

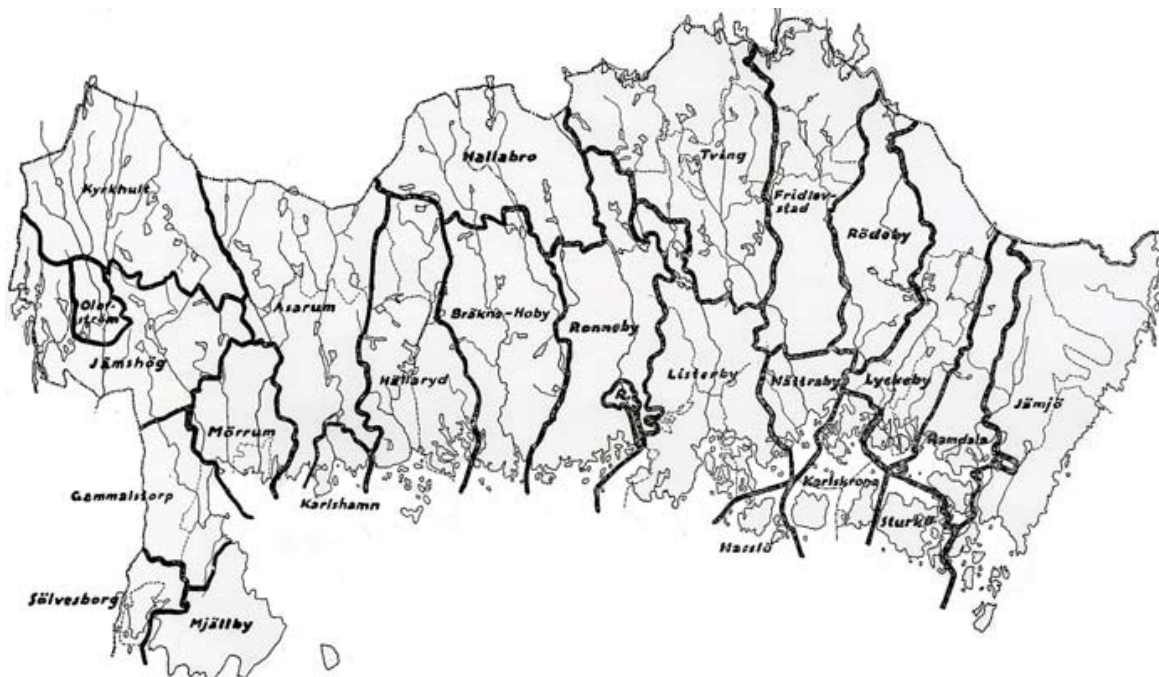
År 1943 fanns det 36 landskommuner i Blekinge. Från och med den 1 januari 1952 då storkommunreformen var genomförd bestod Blekinge sammanlagt av de 25 kommuner som framgår i tabellen nedan.

I "Karlskrona – Lyckeby – Nätraby, Tre kommuner eller en?" går det att läsa följande: "1952 års kommunreform medförde för östra Blekinge ett flertal kommunsammanslagningar. Resultatet av dessa var genomgående positivt och redan efter ett fåtal år hade de forna självständiga kommunerna smält samman till nya homogena enheter, trots att kommunsammanslagningen den gången skedde under tvång." Trots visst motstånd till storkommunerna så blev resultaten alltså till stor del positiva.

Kommun	Förutvarande kommuner	Folkmängd, 1 jan. 1950
Karlskrona	Karlskrona, Tjurkö, Aspö	31911
Jämjö	Kristianopel, Jämjö, Torhamn	7048
Sturkö	Sturkö	1576
Ramdala	Ramdala	2208
Lyckeby	Lösen, Augerum	6404
Rödeby	Rödeby	3937
Fridlevstad	Sillhövda, Fridlevstad	4347
Tving	Eringsboda, Tving	3900
Nätraby	Nätraby	2589
Hasslö	Hasslö	1508
Ronneby	Ronneby	7079
Listerby	Förkärla, Listerby, Hjortsberga, Edestad	4042
Ronneby landskommun	Ronneby landskommun	8840
Hallabro	Backaryd, Öljevult	3001
Bräkne-Hoby	Bräkne-Hoby	4162
Karlshamn	Karlshamn	10633
Hällaryd	Åryd, Hällaryd	3918
Asarum	Asarum, Ringamåla	8732
Mörum	Mörum, Elleholm	4263
Sölvesborg	Sölvesborg, Sölvesborgs landskommun	5542
Gammalstorp	Gammalstorp, Ysane	2966
Mjällby	Mjällby	5649

Olofström	Olofström	3779
Kyrkhult	Kyrkhult	4103
Jämshög	Jämshög	3527

Tabell hämtad ur "Den nya kommunindelningen i Blekinge län", Stig Swanstein, I: Blekingeboken 1952, årgång 30. Färgsättningen visar dagens kommunindelning.

Swanstein, Stig "Den nya kommunindelningen i Blekinge län", I: Blekingeboken 1952, årgång 30

Kommunblocksreformen 1974

Cirka 20 år efter storkommunreformen 1952 var det åter dags för en kommunreform. Urbaniseringen hade accelererat efter storkommunreformen vilket medförde att befolkningen och skatteunderlaget minskade i många landskommuner. Det fanns ett ökat behov av samverkan gällande bland annat hälsovård, undervisning, polisväsen, brandväsen och annan kommunal service. Många administrativa problem hade dittills lösts genom att landskommuner köpte tjänster av städerna. Detta var dock inte en hållbar situation. Tankarna och målen från 50-talet utvecklades och genomfördes än mer radikalt.

Redan 1959 tillsatte regeringen en kommitté med uppgift att utreda en ny kommunsamman-

slagning. Kommitténs betänkande var färdigt 1961 och året därpå, 1962, hade regeringen tagit beslut om skapandet av kommunblock. Minimistorleken för kommunerna fastställdes nu till 8000 invånare.

Till en början fick kommuner självmant gå samman och bilda större block. Ett bra drag var att gå ihop med en kommun som hade en väl utbyggd administrativ förvaltning, moderna skolor, fritidsanläggningar etc. En kommun med höga låneskulder var inte lika attraktiv för andra kommuner.

När den frivilliga sammanläggningen visade sig gå alltför långsamt och inte resulterade i mer än

Karlskrona

Ronneby

Karlshamn

Sölvesborg

Olofström

Länets kommunvapen

att kommunantalet minskade med cirka 200 in-
stiftades en lag om kommunblocken som skulle
vara genomförd 1974 (SFS 1964:162).

Åtskillnaden mellan stad och land suddades ut
och bildandet av större kommunblock genom-
fördes. Tanken var nu att det inte skulle finnas
skillnader i styret av olika kommuner utan att det
skulle finnas en enhetlig kommunallagstiftning.
Begreppen stad och köping avskaffades.

Reformens genomförande

Det var även vid denna reform länsstyrelsens
roll att ta fram ett förslag på ny indelning,
denna gång i kommunblock. Från inrikesdeparte-
mentets landsstatsavdelning kom riktlinjer för
översynen av kommunindelningen samt rikt-
linjer för länsstyrelsens redovisning av länets
indelning. Avvikelser från indelningsriktlinjerna
fick bara förekomma om särskilda skäl fanns.
Länsstyrelsen skulle redovisa en studie av de be-
fintliga tätorterna och deras läge, tänkta omland
och näringsgeografiska förhållanden.

De kommuner som gick samman organiserades
i så kallade samarbetsnämnder för att underlätta
samarbetet, planera sammanläggningen och
skapa nya nämnder. Tvister förekom gällande
hur stor representation i samarbetsnämnden de
olika kommunerna skulle få. Speciellt laddat var
detta mellan landskommuner och centralorter.

Reformens resultat

När kommunblocksreformen var genomförd
hade antalet kommuner reducerats till 280
stycken. I några fall resulterade reformen i att
en kommun splittrades och kom att ingå i två
skilda kommunblock.

Kommunblocksreformen i Blekinge

Det dröjde inte lång tid från storkommunre-
formen 1952 tills att nya sammanläggningar
började diskuteras i Blekinge. Den 1 februari
1958 skickade dåvarande landshövding ut en
inbjudan till samtliga kommuner i östra delen av
länet att med vardera fyra representanter få ingå
i en kommitté med syfte att studera möjligheter
till näringslivets främjande och hur kommun-
indelningen skulle kunna förbättras. Även om
intresset för nya sammanslagningar inte var så
stort framkom önskemål om ökat samarbete
mellan kommunerna.

Från 1960-talet skedde ytterligare samman-
läggningar inom länet, denna gång delvis på
kommunernas egen begäran.

År 1960 fanns det 19 tätorter i Blekinge som
hade mer än 500 invånare. Inför sammanslag-
ningen i kommunblock studerades bland annat
tätorternas inverkan på och betydelse för sitt om-
land. Det ansågs att endast Karlskrona, Ronneby,
Karlshamn, Sölvesborg och Olofström var stora
nog att bli centralorter inom de nya block som
de indelningssakkunniga hade gett direktiv om.
Blocken kunde var och ett få ett befolkningsantal
på över 8000. Det var gränsdragningen dem
emellan som var tvungen att klargöras. Genom
en så kallad centralitetsmetod drogs cirkelbågar
för att visa på de olika orternas betydelse för det
omkringliggande landskapet. Vid sidan om detta
studerades de fysiska förutsättningarna som be-
byggelsens lokalisering, barriärer i landskapet
och vägsträckningar. Därtill kom människors
traditioner och rörelsemönster. Undersökningar
gjordes även av telefontrafikens riktning för
att där se människors koppling till olika orter.
Nedanstående resonemang kring, och förslag
till, kommunblockens gränsdragningar är hämtat
ur "Karlskrona Stadsfullmäktiges handlingar,

Förslag till plan för länets indelning i borgerliga kommuner”, 1963. Länsstyrelsen fann denna indelning som relativt självskriven, även om det fanns vissa frågetecken. De största tveksamheterna rörde Bräkne-Hobys tillhörighet, se nedan.

Karlskronas gränsdragning

Karlskronas kommunblock var tydligt avgränsat åt syd och öst av havet och åt norr av länsgränsen. Däremot var gränsen mellan Karlskronas och Ronnebys influensområden mer oklar.

En tveksamhet gällde Tvings kommun, som hade bildats 1952 av Eringsboda och Tving. Detta löstes dock genom att Tving kom att ingå i Fridlevstads storkommun från 1963, medan Eringsboda inkorporerades med Kallinge kommun. Kallinge fick ingå i Ronnebys block och Fridlevstad i Karlskronas.

Gränsen mellan Karlskronas och Ronnebys omland ansågs gå genom Listerby kommun. Enligt ovan nämnda rapport från 1963 skulle huvuddelen av Listerby kommun ingå i Ronnebys influensområde medan telefonstatistiken visade att merparten av samtalen gick mellan Listerby och Karlskrona. Utslagsgivande var att huvuddelen av Listerbys tätbefolkade områden låg i Ronnebys omland. Bedömningen blev alltså att Listerby skulle tillhöra Ronneby kommun.

Gällande Hasslö ansågs kommunen tillhöra Karlskrona på grund av båtförbindelserna och att Hasslös fiskare lämnade sina fångster i Karlskrona. Detta var innan 1964, då Hasslö fick broförbindelse med Ronneby kommun. Utöver detta gick majoriteten av telefonsamtalen mellan Hasslö och Karlskrona.

Karlskronas kommunblock föreslogs bildas av;

- Karlskrona stad
- Lyckeby kommun
- Nättraby kommun
- Hasslö kommun
- Jämjö kommun (inkl. Ramdala och Sturkö)
- Rödeby kommun
- Fridlevstad kommun (inkl. Tvings socken)

Karlskrona kommun förväntades få en ökad befolkningmängd främst i Lyckeby och Nättraby eftersom Karlskrona stads exploateringsmöjligheter var mycket begränsade på grund av dess läge på öarna. Bostadsbebyggelse och industrier var tvungna att anläggas utanför stadens gränser.

Ronnebys gränsdragning

Ronnebys omland angränsade i öst på ovan nämnda sätt till Karlskronas omland, i norr av länsgränsen och åt väst av Karlshamns omland. Gränsen mellan Karlshamn och Ronneby ansågs gå mellan Hällaryds och Bräkne-Hobys kommuner. Men ändå fanns tveksamheter om vilken ort som var dominerande för Bräkne-Hoby. Karlshamn betydde mer som affärscentrum och dit fanns en tätare trafik av telefonsamtal, bil och buss. Dessutom omfattade Bräkne härad Bräkne-Hoby och de väster därom liggande kommunerna Asarum och Hällaryd. Trots detta bedömdes Bräkne-Hoby tillhöra det blivande Ronneby kommunblock, bland annat eftersom Ronneby befann sig i en expansionsfas och att en ny vägsträckning skulle förkorta avståndet mellan Ronneby och Bräkne-Hoby.

Ronnebys kommunblock föreslogs bildas av;

- Ronneby stad
- Listerby kommun
- Kallinge kommun (inkl. Hallabro och Eringsboda socken)
- Bräkne-Hoby kommun

Karlshamns gränsdragning

Karlshamns omland angränsade i öst på ovan nämnda sätt till Ronnebys omland, i norr av länsgränsen och åt väst av Olofströms och Sölvesborgs omland. I norr var en del av Tingsryds köping och Urshults kommun starkt kopplat till Karlshamn, men det ansågs inte vara skäl att ändra kommun- och länsgränsen. Gränsen mellan Olofström och Karlshamn låg i kommungränserna mellan Asarum och Mörrum i öst och Jämshög och Kyrkhult i väst. Karlshamn ansågs dock ha stor betydelse för de två förstnämnda kommunerna. Åt Sölvesborgshället gick Karlshamns omlandsgräns i norra delen av Gammals- torps kommun.

Karlshamns kommunblock föreslogs bildas av;

- Karlshamns stad
- Hällaryds kommun
- Asarums kommun
- Mörrums kommun

På grund av Karlshamnsblockets fyra orter med expanderande industrier, Karlshamn, Asarum, Svängsta och Mörrum, spåddes en gynnsam befolkningsutveckling. I dessa orter uppfördes bostäder i snabb takt.

År 1961 inleddes diskussioner mellan de fyra ovanstående kommunerna om en intimare samverkan. Två år senare publicerades en utredning rörande förutsättningarna för en sammanläggning av Asarums, Hällaryds och Mörrums kommuner med Karlshamns stad. I utredningen framhölls det, sedan lång tid tillbaka, naturliga sambandet i denna region. Den industriella utvecklingen i samtliga av de fyra kommunerna hade förbindelser till hamnen i Karlshamn. Med ett ökat samarbete och en eventuell sammanläggning ville man få förbättringar inom bland annat skolväsende, vattenförsörjning, avloppsrening, renhållning och hälsovård.

En ändring i kommunindelningen var tvungen att föregås av kommunval. Val hölls 1966 och det nya kommunblocket omfattande Karlshamn, Asarum, Mörrum och Hällaryd bildades 1 januari 1967.

Sölvesborgs gränsdragning

Sölvesborgs omland gränsade mot Karlshamn, Olofström och Bromölla. Diskussioner fanns att göra ett länsöverskridande kommunblock av Bromölla och Sölvesborg men så blev det aldrig.

Sölvesborgs kommunblock föreslogs bildas av:

- Sölvesborgs stad
- Gammalstorps kommun
- Mjällby kommun

Olofströms gränsdragning

Vid kommunreformen var Olofström inne i en stor expansionsfas. Därför bedömdes ortens omland vara relativt stort även om både Sölvesborg och Karlshamn hade stor betydelse framför allt för Jämshög. Kyrkhults anslutning till Olofström ansågs mer självklar. Olofström hade även stort inflytande på de närliggande skånekommunerna men en ändring av länsgränsen ansågs inte motiverad.

Olofströms kommunblock föreslogs bildas av:

- Olofströms köping
- Jämshögs kommun
- Kyrkhults kommun

KOMMUNREFORMERNAS AVTRYCK I DEN FYSISKA MILJÖN

Den offentliga sektorns uppbyggnad under 1900-talet har efterlämnat ett stort byggnadsbestånd och en betydande del inom det moderna samhällets kulturarv.

Kommunreformerna – ”1900-talets skiftesreformer”

Kommunreformerna har inneburit stora förändringar och kan framställas som 1900-talets skiftesreformer. Likheterna mellan skiftesreformerna och kommunreformerna är att de samtliga var rationaliseringsreformer.

Både den agrara och den administrativa uppdelningen och gränsdragningen har under de två senaste århundradena bildat större och större enheter, vilket fått stora konsekvenser för den fysiska miljön.

De agrara skiftesreformerna som framför allt genomfördes under 1800-talets första hälft var av stor betydelse för kulturlandskapet. Mindre odlingsmarker slogs samman och bildade nya större jordbruksenheter. Vid 1900-talets mitt reducerades antalet kommuner kraftigt vilket gjorde att små administrativa kärnor tappade sina funktioner och nya större kommuncentrum

Andelsfrys i Olofström

skapades. Trenden var densamma för såväl det agrara jordbrukslandskapet under 1800-talet, som för den offentliga sektorn under 1900-talet. En sammanslagning av mindre enheter till större skulle leda till en effektivisering och bättre ekonomiska resurser.

Storkommunreformen och uppbyggnaden av välfärdssamhället

Storkommunreformen 1952 var ett viktigt led i uppbyggnaden av det moderna välfärdssamhället. De nya kommunerna skulle kunna svara för medborgarnas välmående med allt som det innefattar såsom bra bostäder, moderna skolor, vårdcentral, äldreboende, tandvård, apotek, bibliotek, gemensamhetslokaler, idrotts- och fritidsanläggningar. Ofta lokaliserades de offentliga byggnaderna till centralortens centrum och torg.

En aspekt som vägde in vid organiserandet av nya, större kommuner var hur ekonomin skulle påverkas. Man försökte se vilka investeringar som skulle bli nödvändiga, bland annat rörande kommunikationer och byggandet av nya kommunala service- och fritidsanläggningar. Det var fördelaktigt om man inom den nya kommunen kunde samordna så mycket som möjligt.

Det är många faktorer som går hand i hand med välfärdssamhällets uppbyggnad och som tillsammans kom att påverka den fysiska miljön. Reformen inom olika områden strävade alla efter att uppnå ett välfärdssamhälle, och det var kommunernas ansvar att se till att de olika reformerna förverkligades på lokal nivå. De anställdas rätt till två veckors semester som gällde sedan semesterlagen 1938 utökades till tre veckor 1951, för att 1963 bli fyra veckor och 1979 fem veckor. Detta hade stor påverkan på anläggandet av semester- och fritidsmiljöer. Vid

mitten av 1900-talet kom den stora skolreformen (se nedan) och ett flertal sociala reformer som resulterade i en uppbyggnad av skolor, mödra- och barnvårdscentraler. Bland annat instiftades de kommunala mödrahjälp- och hemhjälp-nämnderna 1937 respektive 1944.

Kommunreformen skapade starkare kommuner som bättre kunde klara uppbyggnaden av den sociala välfärden, såväl i städerna som i landskommunerna. Under 1950-talet moderniserades även landsbygden och servicen byggdes ut vilket resulterade i nybyggnation av bland annat andelsfrysar och andelstvättar.

Uppbyggnaden av folkrörelserna har satt många fysiska spår i de flesta orter runt om i landet. Den nationella utställningen "Fritiden" som hölls i Ystad 1936 blev en avspark för uppbyggnaden av landets fritidslandskap. En av de tidiga idrottshallar som byggdes i Blekinge är tennishallen i Karlshamn som invigdes 1937. Hallens arkitektur och konstruktion påminner mycket om sporthallen "Bollen" i Ystad som byggdes till fritidsutställningen 1936, men olika arkitekter står bakom byggnaderna. Karlshamns tennishall är byggnadsminne sedan 1997.

Från 1950-talet blev fritid en del av den kommunala planeringen. Kommunmedborgaren skulle kunna ägna sig åt vettiga saker på fritiden. Idrottsplatser, sim- och sporthallar kom att ingå i den kommunala servicen.

Ulla Ekström von Essen skriver i sin artikel "Den socialdemokratiska mönsterkommunen" i boken "Storkommunreformen 1952: striden om folkhemmet" att bondesamhället hade en stark värdegemenskap och att det fostrade demokratiska människor genom det aktiva samarbetet. Hon skriver: "Demokratiskt fungerande människor i sunda bostäder som utövade ett omfat-

Tennishallen i Karlshamn från 1937

tande förenings- och folkrörelseliv i kommunens samlingslokaler, som gick till kommunens bibliotek och utvecklades personligen, som gick och simmade i simhallen, eller spelade fotboll på idrottsplatsen blev ett slags villkor för ett gott stabilt och starkt samhälle med en gemensam värdegrund – ett villkor för framstegstänkandet överhuvudtaget.” De moderna kommunerna ville vid 1900-talets mitt skapa arenor och förutsättningar för gemenskap och samarbete och bygga vidare på denna tradition. Detta gav sig uttryck i bland annat olika typer av samlings- och föreningslokaler. Ett tydligt exempel på denna typ av lokal som kommuninvånarna kan nyttja för olika verksamheter är medborgarhuset i Lyckeby som byggdes 1967 (se vidare under Lyckeby).

Exploatering

Många kommuner var måna om en sammanläggning på grund av behoven av ny mark att exploatera på. Karlskrona är ett tydligt exempel på detta. På grund av sitt läge på öarna var utbyggnaden av nya områden, för framför allt villor, begränsad. Genom en sammanläggning med Rödeby och Lyckeby kommuner så erhöles ny mark för exploatering i stadens närhet. Detta är troligen en av anledningarna till att Lyckeby

kommun inkorporerades med Karlskrona stad redan 1967. En liknande situation var det i Karlshamn. Bostäder, bland annat egnahemsbebyggelse, byggdes till stor del i de omkringliggande kommunerna och samhällena.

Bostäder

Under början av 1900-talet rådde det bostadsbrist i landet. Staten inrättade en egnahemslånefond 1904. Denna skulle göra det möjligt för människor att låna pengar till att bygga en egen bostad. Statens byggnadsbyrå gav ut typritningar och i de flesta städer och samhällen uppfördes sammanhållande områden med egna hem. Det dröjde dock in på 1920-talet innan byggnationen av egna hem tog fart på allvar.

Socialdemokraterna vann valet 1932 till stor del tack vare den välfärdspolitik som partiet lade fram. Rätten till en bostad var en av hörnstenarna i uppbyggnaden av välfärdssamhället. Kommunerna fick huvudansvaret för genomförandet av den nya bostadspolitiken. Det blev deras uppgift att se till att dess invånare fick tillgång till sunda och moderna bostäder. Kommunen skulle dels bli förvaltare inom de allmännyttiga bostadsbolagen, dels upprätta program för kommunens bostadsplanering.

50-talshyreshus i Lyckeby...

En bostadssocial utredning tillsattes 1933 med syfte att kartlägga landets bostadsförhållanden och ta fram förslag på förbättringar. Detta resulterade bland annat i att staten gav bidrag till kommunerna för upprättandet av så kallade barnrikehus. Barnrikehusen var ämnade för mindre bemedlade familjer med minst tre barn. Uppförandet av barnrikehus gjorde att levnadsstandarden ökade för många familjer men kunde samtidigt leda till segregation.

Sverige fick en bygglagstiftning 1948 som innebar att kommunerna fick planmonopol. Genom generalplaner skulle tätortsbebyggelsen planeras och regleras. Bostadsstyrelsen bildades och statliga bostadslån gav möjligheter till den enskilda att bygga inom planlagt område. I samma period bildades de första kommunala bostadsbolagen. Under 50-talet startades bostadsbolag i de flesta kommuner.

Vid mitten av 1900-talet bodde en stor del av landets befolkning fortfarande i undermåliga bostäder. Standarden var ofta mycket låg. Det ekonomiska läget efter kriget var stabilt och en period av ett rationellt bostadsbyggande inleddes, såväl i städerna som i de mindre samhällena. Tydliga exempel på de nybildade kommunala

Miljonprogramshus i Jämshög...

... och i Asarum

bostadsbolagens byggnation från 1900-talets mitt går att hitta i stort sett var man än kommer i landet.

I mitten av 1960-talet inleddes det så kallade miljonprogrammet som innebar att det skulle byggas en miljon nya bostäder i Sverige under en tioårsperiod. Det handlade inte enbart om lägenheter utan cirka en tredjedel av miljonprogrammets bostäder var villor och radhus. I Blekinges före detta kommuncentrum byggdes en del lägenheter under perioden men företrädesvis går det att se många sammanhållande villakvarter från denna tid.

Kommunhus

Med kommunernas ökade administrativa ansvar och förvaltning uppkom ett ökat behov av ett kommunkontor, en plats varifrån kommunen styrdes. Kommunhus, och i städerna stadshus, blev med tiden allt mer vanligt förekommande.

Under 1800-talet byggdes monumentala stads- och rådhus som skulle inrymma den kommunala förvaltningen. De hade ofta en central placering och en påkostad arkitektur som skulle framhävas i dess omgivning.

... och i Hällaryd

Samhällets demokratiseringsprocess avspeglas på ett tydligt sätt i byggnader. Kommunhus, likväl som tingshus och andra administrativa byggnader, fick under 1900-talet en allt enklare och mer återhållsam arkitektur. Kommunhusen under 1900-talets andra hälft uttrycker mer enkelhet och demokrati än svulstighet och makt. *”Den förändrade borgerliga offentligheten och övergången till demokrati med allmän och lika rösträtt ger också utslag i byggnadsbeståndet både vad gäller stil och funktion”* (Arvastson, Hammarlund–Larsson, s. 33). Nedan följer en serie bilder på före detta kommunhus i Blekinge. Stilidealets och det arkitektoniska uttryckets förändring över tid åskådliggörs på ett tydligt sätt genom bilderna.

Rådhuset i Karlshamn

Trots förändringar i det arkitektoniska uttrycket har kommunhusen av tradition fått en central och ianspråktagande placering i stadsrummet, ofta i närheten av kyrkan. I Karin Arvastsons och Cecilia Hammarlund–Larssons bok *”Offentlighetens materia”* framhålls också att en likhet mellan de äldre rådhusen och stadshusen och de modernare kommunhusen är att de ofta inrymmer olika funktioner och verksamheter. Ett kommunhus kunde till exempel även inrymma skolverksamhet. Exempel på detta finns bland annat i Asarum och Jämshög.

Vägs skylt i Hällaryd

Norje tingshus från 1795, fungerade som kommunhus på 1900-talet

Listerby sockenhus

Hasslö kommunhus, idag frisör

Asarums kommunhus inrymdes i en skola från 1847, idag musikskola och föreningslokal

Mörrums kommunhus från 1878

Kyrkhults kommunhus från 1860-talet, nu forskarcentrum

Nättraby kommunhus från sekelskiftet 1900

Mjällby skola från 1904, inrymde även den kommunala administrationen

Hällaryds kommunhus från tidigt 1900-talet, idag föreningslokal och bostäder

Bräkne-Hoby kommunhus från 1910, idag bibliotek

Jämshögs kommunhus från 1936, idag bibliotek

Lyckeby kommunhus, står idag tomt

Fridlevstads kommunhus i Nävrögöl

Rödeby kommunhus från 1954, idag konditori och föreningslokal

Kallinge kommunhus från 1957, inrymmer idag olika företag

Jämjö kommunhus från 1963, idag bl.a. bibliotek

Vid kommunreformerna blev vissa av de befintliga kommunhusen överflödiga i och med att den nya, större kommunen fick ett nytt kommuncentrum. Satsningen på en ny centralort medförde å andra sidan att nya kommunhus byggdes i allt större omfattning. I de flesta fall byggdes kommunhuset för sitt ändamål men i vissa fall flyttade den kommunala verksamheten in i en befintlig byggnad. Detta var fallet i bland annat Nättraby, där kommunhuset kom att inrymmas i en före detta privat villa.

Vid kommunblocksreformen på 70-talet togs begreppet stad bort och kommunhus blev den vanligast förekommande benämningen på förvaltningsbyggnaden. Här inrymdes således förvaltningen av hela kommunen.

Kommunhusen har ett starkt symbolvärde. Arkitekturen är oftast väl genomarbetad för att på rätt sätt kunna inrymma och utåt förmedla verksamheten. Byggnaderna står bland annat för demokrati, kommunalt självstyre, makt och kompetens. Fullmäktigesalen fick vanligen en påkostad inredning och störst dignitet i byggnaden. Salens placering tydliggörs ofta genom en accentuering i fasaden. Kommunhusen från 1950-talet har ofta en återhållsam arkitektur där byggnadens funktion syns genom små artikulerade detaljer. I Rödeby och Kallinge kommunhus, som båda är från 50-talet, framhävs fullmäktigesalarna tydligt genom de höga fönstren.

Som för många andra byggnadskategorier, till exempel skolor, producerades typritningar för kommunhus. Dessa togs fram under 1950-talet men fick inget större genomslag (Arvastson, Hammarlund–Larsson).

Skolor och Bibliotek

Skolan och biblioteket är viktiga byggnadskategorier inom ett kommuncentrum. Skolomsorg och bildning har alltid varit en av de stora kommunala frågorna. Kommunreformer och skolreformer har tillsammans påverkat både lokalisering och utformning av skolbyggnaderna. Så för att kunna analysera ett kommuncentrum är det även nödvändigt med kunskap om skolans utveckling.

Kyrkan hade koppling till skolan och bildningen ända in på 1900-talet. Kyrkolagen från 1686

innebar att allmogen fick rätt till undervisning. Denna undervisning stod kyrkan för. Allmän skolplikt infördes i Sverige 1842 genom folkskolestadgan. Detta innebar att varje församling var skyldig att inneha ett skolhus. Efter 1840-talet började så småningom landets folkskolor att byggas. Typritningar för skolhusen gavs ut på 1860-talet och många byggnader fick en liknande utformning.

Folkskolan blev en kommunal angelägenhet. Kyrkans ställning gällande skolorna försvagades när de borgerliga kommunerna bildades på 1860-talet. Prästen fortsatte dock vara självskriven ordförande i skolrådet fram till 1930, då riksdagen antog lagen om kommunalt självstyre som innebar att kommunfullmäktige fick ta över det ansvaret.

År 1936 tog riksdagen beslut om att förlänga den sexåriga folkskolan till sju år. 1940-talets stora skolreform innebar att skolplikten förlängdes till nio år. Detta började införas 1950 och innebar ett behov av nya skolbyggnader. År 1962 togs beslut om nioårig obligatorisk grundskola. Skolreformen och de stora barnkullar som föddes under 1940-talet förde med sig ett intensivt skolbyggande under 1950-60-talen. De så kallade paviljongskolorna blev vanliga och gymnastiksalarna blev en självklar del av skolmiljön. Bilderna nedan visar att ett stort antal skolor byggdes runt om i Blekinge under framför allt 1950-talet.

År 1964 tog riksdagen beslut om att en ny gymnasieskola skulle inrättas 1965. Den tidigare uppdelningen mellan det allmänna gymnasiet, det tekniska gymnasiet och handelsgymnasiet försvann och alla kom att ingå i samma gymnasieskola. Samtliga linjer fanns som 3-åriga, den tekniska även som 4-årig.

I folkskolestadgan från 1842 fanns en paragraf med en uppmaning från staten att inrätta sockenbibliotek. Detta var dock inte obligatoriskt såsom folkskolan var. Liksom uppförandet av folkskolor var det ett led i satsningen på den svenska folkbildningen. Under 1800-talet ökade antalet bibliotek i landet och runt år 1900 blev uppförandet av bibliotek en del av det kommunala ansvarsområdet.

Skola från 1905 i Nättraby, tillbyggd i omgångar

Skola från 1927 på Hasslö

Skola från 1936 i Bräkne-Hoby

Skola från 1947 i Rödeby

Skola från 1953 i Jämshög

Skola från ca 1954 på Hasslö

Skola från 1954 i Lyckeby

Skola från 1955 i Kyrkhult

Skola från 1956 i Bräkne-Hoby

Skola från 1957 i Jämjö

Skola från 1958 i Asarum

Skola i Mjällby

Skola från 1963 i Hällaryd

Skola från 1964 i Listerby

Skola från 1964 i Mörrum

Skola från 1965 i Asarum

Skola från 1972 i Kallinge

Vård

Fattigvårdsförordningen från 1847 innebar att varje socken skulle ha en fattigvårdsstyrelse. Varje kommun blev skyldig att ha ett ålderdomshem i och med 1918 års fattigvårdslag. Typritningar för ålderdomshemmen togs fram 1920 av fattigvårdsstyrelsen. Ålderdomshemmet i Bräkne-Hoby byggdes 1917 och år 1924 stod Fredriksdalshemmet i Nättraby färdigt. Äldre vården var en del av fattigvården fram till 1947. Efter det började allt fler ålderdomshem och andra typer av äldreboenden att byggas. Ålderdomshemmen blev från 1947 ämnade för alla äldre med behov av omsorg. Exempel på äldreboenden som byggdes runt om i Blekinge efter 1947 är Hammarbygården i Jämjö från 50-talet, pensionärshemmet i Lyckeby från 50-talets början, renovering av ålderdomshemmet Björkliden i Asarum på 50-talet och utbyggnaden av Mörrums ålderdomshem under samma årtionde. Genom 1924 års barnavårdslag blev kommunerna även skyldiga att svara för barnavården. Särskilda barnavårdsnämnder inrättades.

Medborgarhus och Folkets hus

Som en följd av arbetarrörelsens starka etablering i landet vid 1800-talets slut uppfördes många Folkets hus. Det var vanligt att folketshusföreningar bildades för att svara för uppbyggnaden av en möteslokal för fackföreningarna. Vid sidan av folkets hus etablerade även arbetarrörelsen folkparkerna. Medan husen till största del användes till möten och facklig verksamhet så var parkerna mer inriktade på rekreation och nöjesliv, ett nöje som skulle vara lättillgängligt och öppet för alla. Arbetarrörelsens hus och parker uppfördes inte i kommunal regi men fick ofta ett kommunalt bidrag och en central placering i kommunernas centrum.

Under efterkrigstiden blev det allt vanligare med medborgarhus. Det var kommunernas svar på folkrörelsernas samlingslokaler. Dessa kommunala samlingslokaler samlade många olika verksamheter och som namnet antyder så var det ett hus som skulle användas av kommunens medborgare. Medborgarhus blev inte alls lika vanligt förekommande som Folkets hus.

Idrottsanläggningar

Under 1900-talet utvecklades det svenska idrottslivet och olika typer av idrottsanläggningar kom att anläggas. År 1909 bildades Sveriges Riksidrottsförbund. I de flesta orter grundades idrottsföreningar och idrottsplatsen blev en naturlig del av samhällena. Många av idrottsplatserna fick namn som slutar på ”-vallen”. Ordet syftar enligt Wikipedia på gräsbevuxen fast mark. Namnen fick ofta anknytning till orten, som till exempel Skärgårdsvallen på ö-kommunen Hasslö. Under 1950-talet blev fritid en del av den kommunala planeringen och kommunala idrottshallar började byggas i allt större omfattning.

Asarums IP

Fridlevstads IP, "Skogsvallen"

Jämshögs IP, "Motorpavallen"

Mörrums IP

Bräkne-Hoby IP, "Bräknevallen"

Lyckeby IP, "Lyckävallen"

Hasslö IP, "Skärgårdsvallen"

Listerby IP, "Åsavallen"

Jämjö IP

Johannishus IP

Badhus och brandstation i Mörrum från 1936

Badhus och brandstation i Asarum från 1937

Från 1930-talet började allt fler simhallar byggas. Riksföreningen för simningens främjande, det som idag heter Simfrämjandet, bildades 1935. Målet var att alla skulle kunna simma 200 meter. Simhallarna blev större och mer funktionella. Från 60-talet blev det vanligt med idrottsanläggningar som kombinerade sim- och idrottshall. Exempel på det finns i Olofström och Kallinge.

Badhus omfattande karbad och bastubad var något som många kommuner ombesörjde. Dessa badhus blev naturliga mötesplatser i samhällena. Exempel på detta är badhusen i Mörrum och Asarum som båda inrymdes i samma byggnad som brandstationen, samt bastuavdelningen i medborgarhuset i Lyckeby.

”Sistaminuten-byggnation”

Många offentliga byggnader i gamla kommuncentrum har tillkommit precis innan eller i samband med en kommunsammanslagning. Inte sällan såg kommuner det som sin sista chans att uppföra gemensamhetsanläggningar i den egna tätorten innan en sammanläggning med andra kommuner som skulle innebära att centralorten blev någon annan. På detta sätt har flera simhallar, bibliotek, medborgarhus och annat uppförts. Många tydliga exempel finns med i denna rapport, bland annat Rödeby som satsade på mycket nybyggnation precis innan sammanslagningen med Karlskrona 1974.

Sim- och idrottshall i Olofström från 60-talets början

JÄMJÖ KOMMUN

Jämjö kommun: 1863-1973

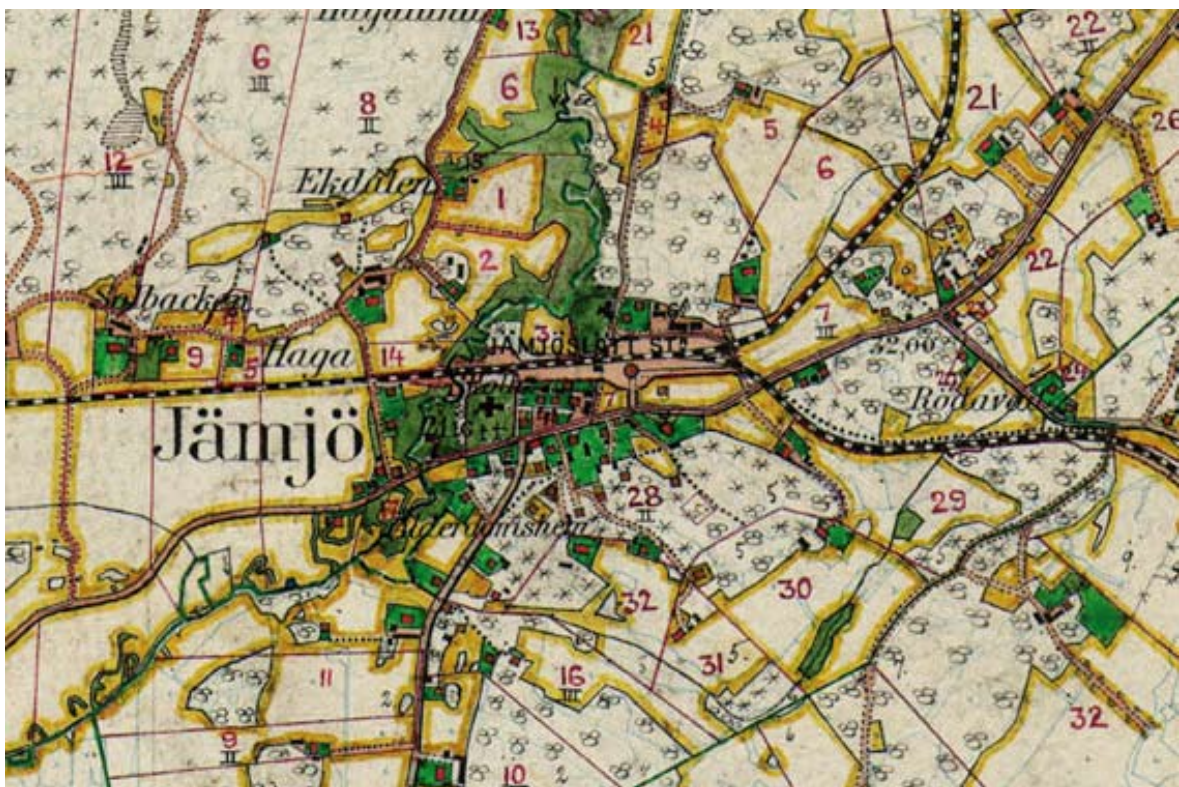
Folkmängd 1950: 7048

Folkmängd 1963: 9297

Jämjö kommun bildades 1863 då kommunalförordningen trädde i kraft. Vid storkommunreformen sammanlades Kristianopels och Torhamns kommuner med Jämjö och bildade tillsammans Jämjö kommun från 1952. Från år 1963 kom även Ramdala och Sturkö att tillhöra Jämjö kommun. Kommunen gick samman med Karlskrona 1974.

Vid 1900-talets början var Jämjö en kyrkby med småskalig industri i form av stärkelsefabrik, mejeri och cementindustri. Järnvägen som nådde Jämjö 1899 kom att få stor betydelse för samhället. Det var Östra Blekinge Järnväg, ett smalspår som gick mellan Karlskrona och Torsås. Stickspår drogs fram till stärkelsefabriken och cementindustrin. Järnvägen fanns kvar fram till 1965. Järnvägsstationen byggdes 1899 och revs 1981.

I Jämjö fanns en stor del av det byggnadsbestånd och de funktioner som ofta ingick i ett kommuncentrum. Inom ett begränsat område fanns den kommunala servicen tillgänglig.

Häradskartan från 1918-19, ©Lantmäteriet 2005

Järnvägsmagasin

Från 1957 hade Jämjö kommun en centraliserad förvaltning med anställda tjänstemän som svarade för den kommunala organisationen. Kommunen införskaffade ett kommunhus 1952. Det var en äldre villa som låg mitt i centrum, på den tomt som idag är parkeringsplats till Jämjöhallen. Eftersom kommunhuset inte var byggt för ändamålet så fanns inga möjligheter för kommunfullmäktige att hålla sammanträden där. Kommunalstämman hölls tidigare dels i sockenhuset, byggt 1827 och 1942 flyttat till Binga, dels i gästgivaregården/skjutsstationen och dels i 1893 års folkskola. Sedan kommunfullmäktige inrättats 1919 hölls dess sammanträden växelvis i folkskolan, i det 1925 uppförda ordenshuset eller i kommunalsalen i bankhuset på fastigheten Hammarby 1:4, Enochstorp. Byggnaden revs på 1950-talet. När den nya skolbyggnaden i tegel

Skjutsstation

byggts 1957, förlades fullmäktiges sammanträden till en källarlokal i nämnda byggnad.

När ålderdomshemmet Hammarbygården byggdes i slutet av 1950-talet flyttade den kommunala förvaltningen in i Jämjö gamla ålderdomshem. Inför en ny kommunsammanslagning, denna gång berörande Jämjö, Ramdala och Sturkö kommuner, byggdes 1963 en ny förvaltningsbyggnad på platsen för Jämjö ålderdomshem, som då revs. Platsen har en central placering på ett upphöjt läge. Foaje, fullmäktiges sessionssal och rum för nämndsammanträden fick en påkostad inredning. Förutom utrymmen för den kommunala verksamheten inrymdes även lokaler för polis, Jordbrukskassa (Föreningsbankens föregångare) och för fritidsverksamheter.

Kommunhuset från 1963

Kommunhusets interiör med fullmäktiges sessionssal

Entrén

Jämjös äldsta skola var förlagd till sockenhuset som uppfördes öster om kyrkan 1827. År 1893 byggdes kyrkskolan och år 1908 byggdes mellanskolan inkluderande fyra tjänstebostäder för lärare. År 1930 byggdes kyrkskolan till. Mellanskolan är idag dagis. Intill byggdes en ny skola i tegel 1957 innehållande klassrum, salar för träslöjd och skolkök samt gymnastiksal och skolexpedition. Skolan fick en mycket tidstypisk 50-talsarkitektur med två byggnadskroppar med fasader i gult tegel och en mycket estetisk och omsorgsfullt utformad entré. Efter 1962 års beslut om den nioåriga grundskolans införande byggdes en högstadieskola och idrottshall i Jämjö, Jändelskolan. Den togs i bruk 1966 och var länets första landsbygdshögstadieskola. Den var ämnad för de fem kringliggande socknarna.

Jändelskolan kompletterades 1973 med en byggnad för mellanstadieelever.

Högstadieskolan från 1966 med konstverk föreställande jämjöförfattaren Ragnar Jändel

1893 och 1957 års skolor

Entrén till skolan från 1957

De första hyreshusen i Jämjö byggdes på 50-talet, i samband med att det kommunala bostadsbyggandet i Sverige satte fart. Tre bostadslängor stod färdiga på Östra Stationsvägen år 1957.

Distriktssköterskan i Jämjö höll från 20-talet till i den före detta skjutsstationen. I slutet av 30-talet flyttades verksamheten till ett privathus på Torhamnsvägen. År 1945 byggdes en mottagning på Centrumvägen för distriktssköterska och hemvårdarinna. Huset som idag är rivet låg där parkeringen intill vårdcentralen ligger. Från 40-talet fanns en provinsialläkare i Jämjö. Läkaren höll till i en villa på Ekedalsvägen. På 50-talet fick

samhället både vårdcentral och folktandvård. Dessa låg i nyuppförda byggnader söder om tomten där kommunhuset från -63 skulle komma att ligga. Vårdcentralen har idag ersatts av en ny byggnad på samma plats, medan folktandvården finns kvar i samma 50-talsbyggnad.

Redan 1914 fanns ett ålderdomshem i Jämjö. Som ovan nämnts låg det på platsen där idag biblioteket (f.d. kommunhuset) ligger och revs 1963 då kommunhuset skulle byggas. På slutet av 50-talet byggdes Hammarbygården. I samband med detta lades ålderdomshemmen i Fågelmara och Torhamn ner och verksamheten koncentrerades

Tandvården i byggnad från 50-talet

Nybyggd vårdcentral och apotek

Hammarbygården

till Jämjö. Byggnaden är idag både om- och tillbyggd. Förutom Hammarbygården finns Mölleberg i Ramdala. Detta ålderdomshem byggdes 1925 och renoverades i början av 1990-talet.

Den första brandstationen revs på 50-talet, i samband med att den nya skolan skulle byggas. Det var en mindre brandstation med trätorn. Den nya brandstationen ligger på Västra Stationsvägen.

Mitt i centrum byggdes matvarubutiken Jämjöhallen 1966. Detta byggnadskomplex byggdes till i början av 70-talet. Den del som kom att inrymma sparbank och barsservering stod färdig 1973.

Ett antal samlingsplatser för fritidssysselsättningar etablerades runt om i samhället. Jämjös bibliotek inrymdes till en början i källaren i ett av 50-talshyreshusen på Östra Stationsvägen. På 70-talet hyrde biblioteksverksamheten in sig intill Jämjöhallen. Idag finns biblioteket i kommunhuset från -63.

Jämjö Folkets hus byggdes 1935. Byggnaden som idag är både om- och tillbyggd ligger invid Parkvägen. I dess anslutning finns en dansbana. Ett medborgarhus byggdes i Ramdala i samband

Folkets hus

Jämjöhallen från 1966

med att Ramdala inkorporeras med Jämjö kommun från och med den 1 januari 1963. Denna byggnad kom även att inrymma gymnastiksal och skolmatsal. Jämjö nationella ungdomsförening köpte en tomt i Jämjö 1928 och uppförde en samlingslokal, kallad "Nationella". Byggnaden brann dock 1945. Jämjö hade även en festplats, kallad Ekelund. Denna fanns fram till 60-talet och låg där vattentornet ligger idag. Två stycken biograflokaler har funnits, dels i Folkets hus, dels i "Nationella".

En idrottsplatsförening bildades 1949. Där ingick bland annat en representant från kommunfullmäktige. En idrottsplats intill Folkets hus invigdes 1953. Platsen ägs idag av Jämjö gymnastik- och idrottsförening. Idrottsplatsen var tidigare en anläggning för friidrott och hade bland annat löparbanor. Dessa besåddes med gräs 1983. En tennisbana ligger intill platsen. Den första gymnastiksalen byggdes vid skolan från 1957. Idrottshallen byggdes i anslutning till högstadieskolan 1966. Hallen användes av hela kommunen. Det förekom även diskussioner om att anlägga en simhall i Jämjö, men det förverkligades aldrig.

Jämjö idrottsplats

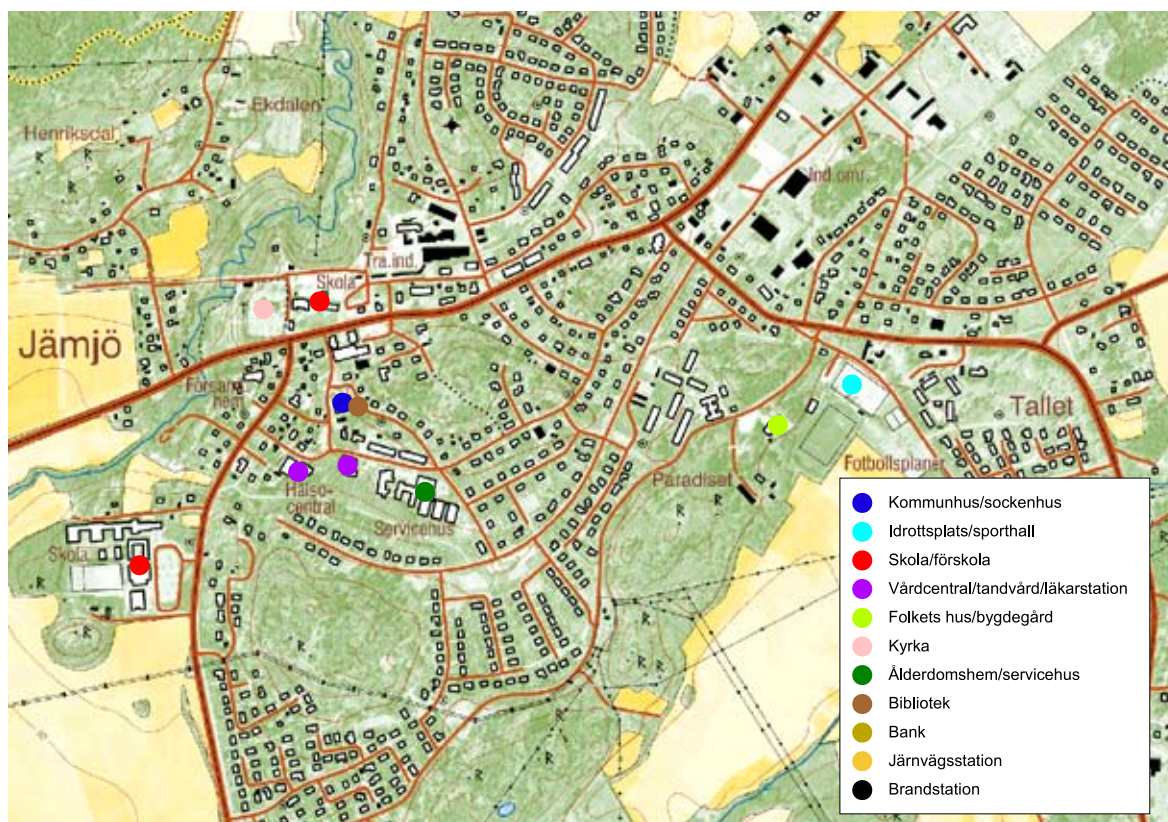
Från kyrkby med småskalig industri till europavägs genomfart

Jämjö delas i två delar av Europaväg 22. Samhällets mittpunkt utgörs av den torgbildning i anslutning till byggnaden med Jämjöhallen från 60- och 70-talen. Platsen gränsar till den relativt hårt trafikerade E22:an.

Det före detta kommunhuset, som är ett av de senast uppförda i Blekinges före detta kommuner, har en något undanskymd placering trots sitt

höga läge. Ovanför har den kommunala servicen med tandvård, vårdcentral och ålderdomshem placerats. På andra sidan E22:an bildar kyrkan och skolorna en enhet. Skolorna från olika tider ligger på samma tomt och visar den skolhistoriska utvecklingen.

Bostadsbebyggelse utgörs till största del av fristående villor som huvudsakligen breder ut sig öster om centrum.

LYCKEBY KOMMUN

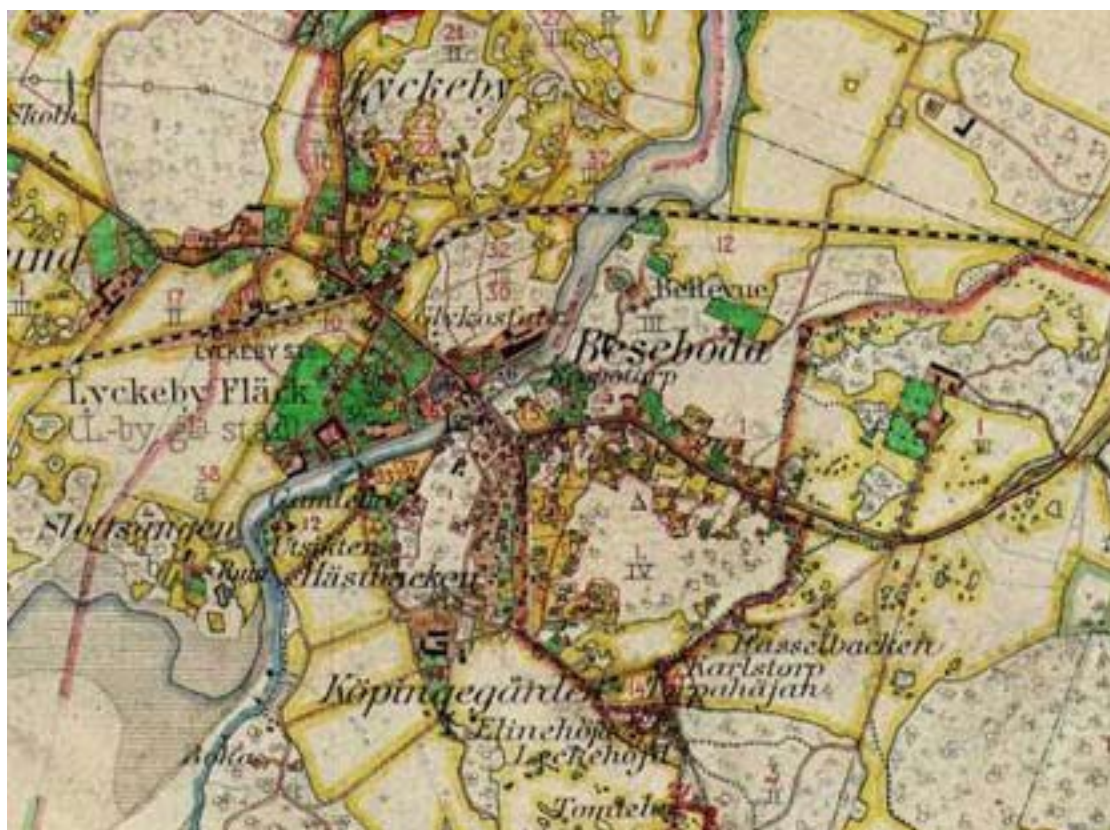
Lyckeby kommun: 1952-1966

Folkmängd 1950: 6404 (Lyckeby, Augerum)

Folkmängd 1963: 9297

Staden Lyckå anlades i mitten av fjortonhundratalet som residensstad för den danske länsherrn i östra Blekinge, i ett område som sedan förhistorisk tid varit centralt för länets östra del. Det gamla stadsområdet, där det ursprungligen fanns en fiskarby och ett kapell, heter fortfarande Lyckeby Fläck. En borg med vallgrav, som anlades i stadens södra del, skövlades flera gånger och ersattes i mitten av femtonhundratalet av den stenborg, vars ruiner finns kvar. Även rester av en medeltida stenkyrka finns fortfarande kvar inom det gamla stadsområdet. Staden var aldrig ekonomiskt bärkraftig och stadsrättigheterna drogs, efter tidigare försök, slutligen in år 1600, varefter staden och borgen revs, befolkningen flyttades till Kristianopol och den forna staden återgick till att bli en oansenlig fiskarby.

Lyckebyån har haft stor betydelse för Lyckebyns senare framväxt och näringsliv. År 1718 byggdes här Kronokvarnen som producerade mjöl till Örlogsstaden Karlskrona. Runt vattnet lokaliserades sedan industrier såsom Lyckeby Gjuteri och Mekaniska verkstad och Lyckeby Stärkelseförädling AB.

Häradskartan från 1918, © Lantmäteriet 2005

Lyckeby blev egen kommun 1952. Samhället hade expanderat snabbt under första hälften av 1900-talet. År 1927 tillsattes en kommitté för att utreda om Lyckeby skulle bli municipalsamhälle eller köping. Detta resulterade inte i någon lösning. En ny utredning gjordes 1945, även då utan resultat. Först vid årsskiftet 1951-52 bildades Lyckeby kommun genom en sammanslagning av Augerums och Lösens socknar/kommuner. Gränsen mellan de två tidigare kommunerna hade gått rakt genom samhället Lyckeby. Diskussioner om en inkorporering med Karlskrona fanns redan då men realiserades inte.

År 1967 var det åter dags för en kommunsammanslagning. Denna gång införlivades Lyckeby

kommun med Karlskrona kommun. I Lyckeby med omnejd exploaterade den nya kommunen stora områden med villor under 60- och 70-talen. Här fanns de exploateringsmöjligheter som Karlskrona saknade.

Den byggnad som var Lyckeby kommunhus ligger idag på en undanskymd tomt, precis bakom medborgarhuset. Under kommuntiden låg dock en öppen trädgård framför huset. Det före detta kommunhuset är en tvåvåningsvilla med brutet sadeltak och vitmålad locklistpanel. I kommunhuset fanns flera olika funktioner. Förutom den kommunala administrationen inrymdes här även distriktssköterskemottagning på övervåningen.

Lyckeby kommunhus

Kommunhusets interiör

Medborgarhuset, som ligger framför det före detta kommunhuset, var en present till Lyckebyborna i samband med kommunsammanslagningen 1967. Detta var Lyckeby kommuns sista chans att bygga en kommunal förenings- och samlingslokal i samhället. Detta är ett av flera exempel i länet på det som i denna rapport kallats sistaminuten-byggnation. I byggnaden inrymdes vid sidan om samlingslokaler bland annat taxi, polisstation, pastorsexpedition samt en vaktmästarbostad. Banken i Lyckeby var först inrymt i ett gult trähus söder om medborgarhuset. Verksamheten flyttade sedan in i medborgarhusets butikslänga, i den lokal som nu är blomsteraffär.

Lyckeby kommun gjorde sina flesta investeringar genom skattefinansieringar, vilket medförde en låg skuldsättning men även få och långsamt tillkomna investeringar. Arbetet med en generalplan inleddes i början av 1950-talet men fullföljdes aldrig. Planen inarbetades istället i en regionplan för Karlskrona–Lyckeby, daterad 1959.

Lyckeby kommunvapen

Lyckeby medborgarhus från 1967

I Lyckeby kan man på ett tydligt sätt följa skolans utveckling eftersom tre skolor från olika tid ligger i rad, tätt intill varandra. Den första skolan byggdes 1905. Denna används idag för matbespisning. Byggnaden har ändrat karaktär under åren, bland annat har det ursprungliga valsade plåttaket ersatts med ett tegeltak och fönstren har bytts ut. Alldeles intill sekelskiftes-

skolan byggdes en ny skola 1936, samma år som folkskolan förlängdes till sju år. Detta hus i två våningar har en slät ljus putsad fasad och ett tegeltäckt valmat sadeltak. Snart uppkom behov av ytterligare en skola. År 1954, strax efter en ny skolreform, byggdes en tidstypisk paviljongskola i gult tegel.

Sekelskiftesskolan

Skola från 1936

Skola från 1954

Ålderdomshemmet i Lyckeby om- och tillbyggdes år 1957, och kom att omfatta 40 platser. Den tidiga fattigvården låg i Vedeby och Lösen. I början av 50-talet byggdes ett pensionärshem inne i Lyckeby. Huset inrymmer idag lägenheter. En läkarstation byggdes på 70-talet. Det är låga byggnader i gult tegel som idag används till dagis. I mitten av 80-talet uppfördes en byggnad som kom att inrymma vårdcentral, apotek och folktandvård. Byggnaden har fasader av rött tegel och sadeltaket är täckt med plåt. I närheten av Lyckebyån ligger samhällets idrottsplats "Lyckåvallen" som invigdes 1943.

Läkarstation från 70-talet

Pensionärshemmet från 50-talet

Vårdcentral från 80-talet

"Lyckåvallen"

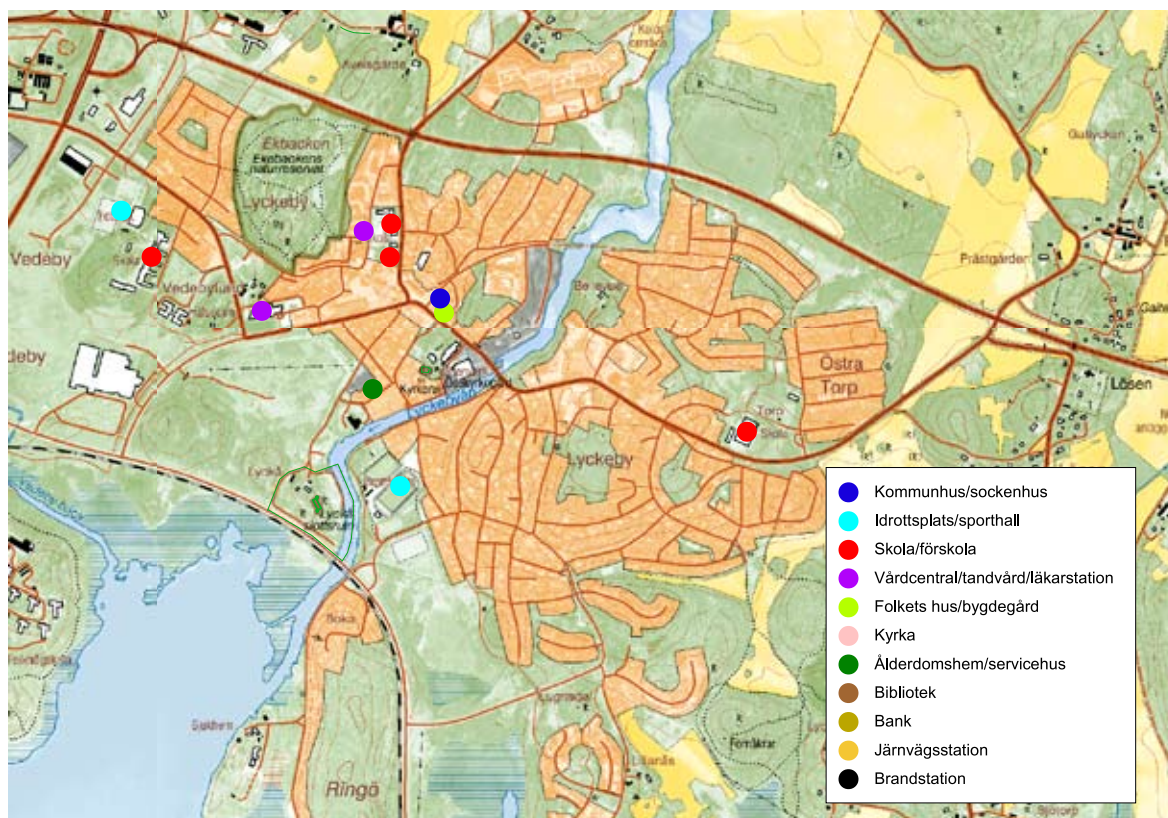
Från medeltidsstad till Karlskronaförort

Lyckeby har en mycket kort historia som egen kommun. Under 15 år, mellan 1952 och 1967, fanns här en kommunal förvaltning. Trots detta finns ett relativt tydligt före detta kommuncentrum som ligger inom ett avgränsat område.

Medborgarhuset är den mest spektakulära moderna byggnaden i Lyckeby. Huset är centralt

beläget och dominerar samhället. Det är ett tydligt exempel på ”sistaminuten-byggnation”.

Skolorna i Lyckeby är tydliga exempel på den skolhistoriska utvecklingen under 1900-talet. Samtidigt visar de på den arkitektoniska utvecklingen av skolbyggnaderna som var ett resultat både av skolreformerna och av de rådande arkitekturstilarna.

© Lantmäteriet DNR 106-2004/188K

RÖDEBY KOMMUN

Rödeby kommun: 1863-1973

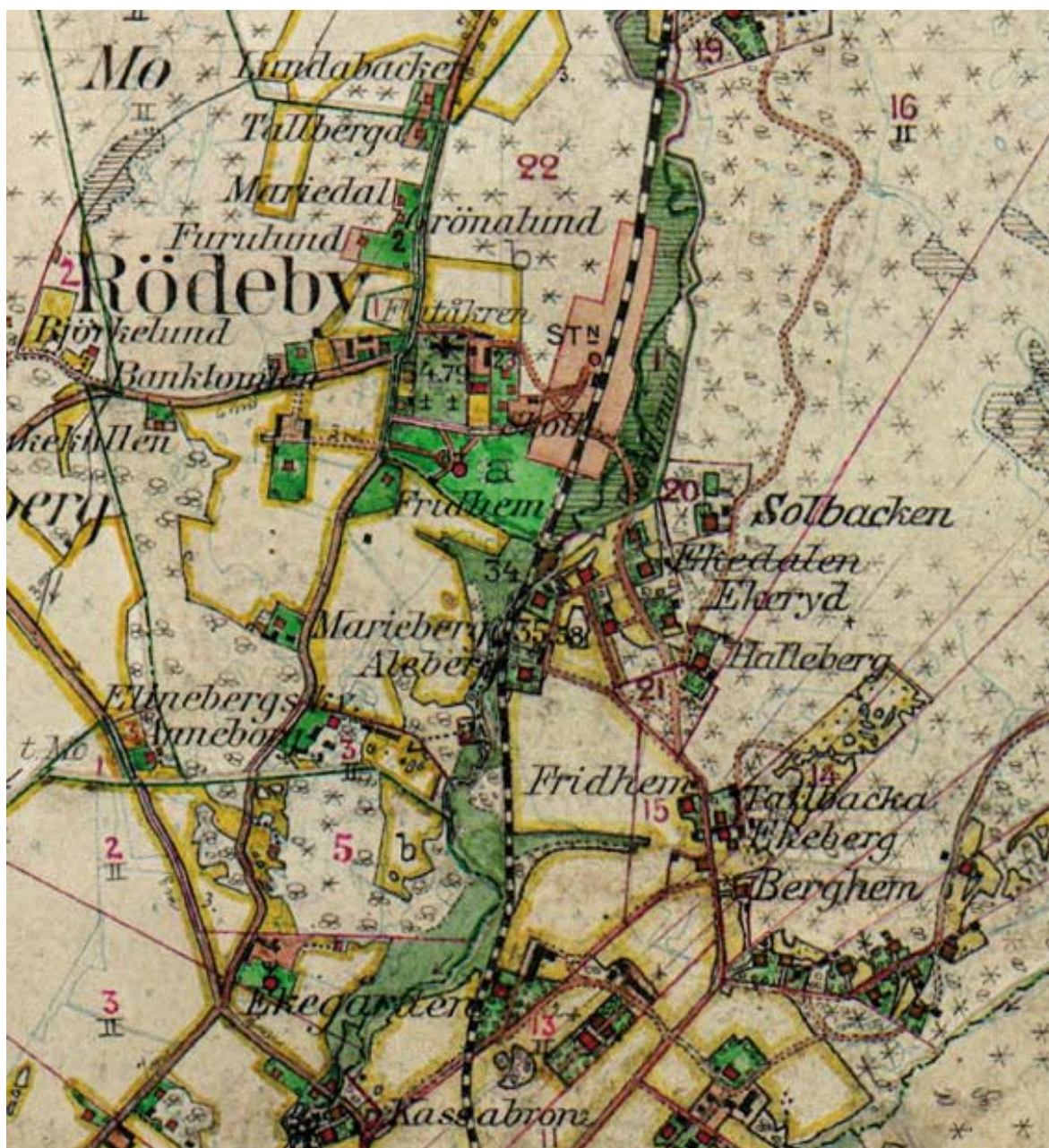
Folkmängd 1950: 3937

Folkmängd 1963: 3690

Rödeby var en av de borgerliga kommuner som bildades i Blekinge i samband med kommunalförordningen 1863. Kommunens gränser

förblev oförändrade vid storkommunreformen på 1950-talet. Vid kommunblocksreformen 1974 inkorporerades Rödeby med Karlskrona kommun.

Järnvägslinjen mellan Karlskrona och Växjö har haft stor betydelse för Rödeby. Sträckan invigdes 1874 och Rödeby fick ett stationshus. De förbättrade kommunikationerna gynade samhällets utveckling och expansion. Tågen stannade i Rödeby fram till 1976.

Häradskartan från 1918-19, ©Lantmäteriet 2005

Kyrkan och affären

Rödeby är till stor del ett modernt centrum, men platsen och sockencentrat har en lång historia. Som häradskartan ovan visar var Rödeby fram till 1930-talet till stor del obebyggt, förutom kyrkan, några gårdar och en affär.

Den första byggnadsplanen för Rödeby upprättades 1939. Därefter började servicen byggas ut. Bland annat byggdes Konsum 1945 och brandstationen 1946. Distriktssköterska hade funnits sedan 1931 med en mottagning på Rödebyholm. En läkarmottagning etablerades i huset från 40-talets mitt som ligger bredvid kommunhuset.

Från 50-talet och framför allt under 70-talet skedde en omfattande exploatering i samhället. Villor och annan bebyggelse började uppföras på åkrarna.

De kommunala sammanträdena hölls till en början i sockenhuset från 1864 som låg bakom kyrkan. Där var även sparbanken inrymd i mer än 40 år. Huset revs 1980. Det nya kommunhuset som ligger mitt i samhället byggdes 1954. Arkitekt var Birger Larsson. Vid sidan om den kommunala verksamheten fanns även sjukkassa, fryshus, polis, Fridlevstad-Rödeby

Före detta sparbanken

Elektriska Andelsförening u.p.a. och bibliotek i huset. Även posten flyttade hit på 70-talet. En vinkelställd byggnadskropp byggdes till åt försäkringskassan i slutet av 70-talet. Idag inrymmer byggnaden bland annat konditori, hemtjänst och olika föreningsverksamheter, exempelvis hembygdsföreningen.

Kommunhuset, i två våningar, har fasader av rött tegel samt partier av blå mosaik. En rak trappa leder upp till andra våningen och fullmäktigesalen. Både trappan och golvet i hallen på andra våningen består av slipad kalksten. Andra våningens hall har ett stort ljusinsläpp genom de stora fönstren. Väggarna ovanför trappan täcks av en väggmålning. Konstnären bakom verket heter Georg Trapp. Han har bland annat målat av den gård som låg på platsen innan kommunhuset byggdes.

Fullmäktigesalen är mycket välbevarad och inrymmer möbler och armatur från 1950-talet. Salens placering är tydlig exteriört genom de stora fönstren. Ena väggen inne i salen täcks av en relief, även den gjord av Georg Trapp. Relieffen ska symbolisera människans levnad.

Före detta bageri och konditori

Läkarmottagning från 1940-talet

Rödeby kommunhus

Fullmäktigesalens fönster

Weberödstege med hålkäl

Väggmålning av Georg Trapp

50-talsmöbler

Mosaik i fasaden

Fullmäktigesalen med relief av Georg Trapp

50-talsarmatur

Rödeby var en rik kommun. När det blev klart att kommunen skulle slås samman med Karlskrona ville man använda så stor del av det ekonomiska innehavet som möjligt och satsa det på den egna tätorten. Stora delar av Rödeby är således en produkt av vad som i denna rapport kallats sistaminuten-byggnation. Besluten togs medan Rödeby var en egen kommun, men allt hann inte byggas färdigt innan kommunsammanslagningen

1974. År 1971 byggdes ett nytt ålderdomshem. Bredvid kommunhuset byggdes en vårdcentral med apotek och ett affärshus, som tillsammans skapade en torgbildning. På torget placerades 1975 en skulptur av Erik Höglund. Det var en och samma arkitekt som ritade det mesta av det som byggdes i mitten av 70-talet, vilket ledde till en enhetlig utformning. 1975 byggdes ett par hyreshus i anslutning till torget.

Rödebys torg från 1970-talet

Norr om kyrkan byggdes 1974 en högstadie-skola, där även simhall med inom- och utomhusbassänger, idrottshall och bibliotek kom att ingå. Här finns också en skulptur av Erik Höglund. Detta är den senast byggda skolan i samhället. Mellan åren 1873 och 1909 bedrevs skola i fattiggården i Östra Rödeby. Folkskolan, kallad "gula skolan", i närheten av kyrkan byggdes 1909 och användes fram till 1970-talet. En ny skola i rött tegel byggdes på andra sidan kyrkan år 1947 och blev då Rödebys huvudskola. Bakom denna skola byggdes ett dagis i mitten av 70-talet.

Hyreshus från 1975

Skola, bibliotek, sim- och sporthall från 1974

Gula skolan från 1909

Skolan från 1947

Från bondby till 70-talscentrum

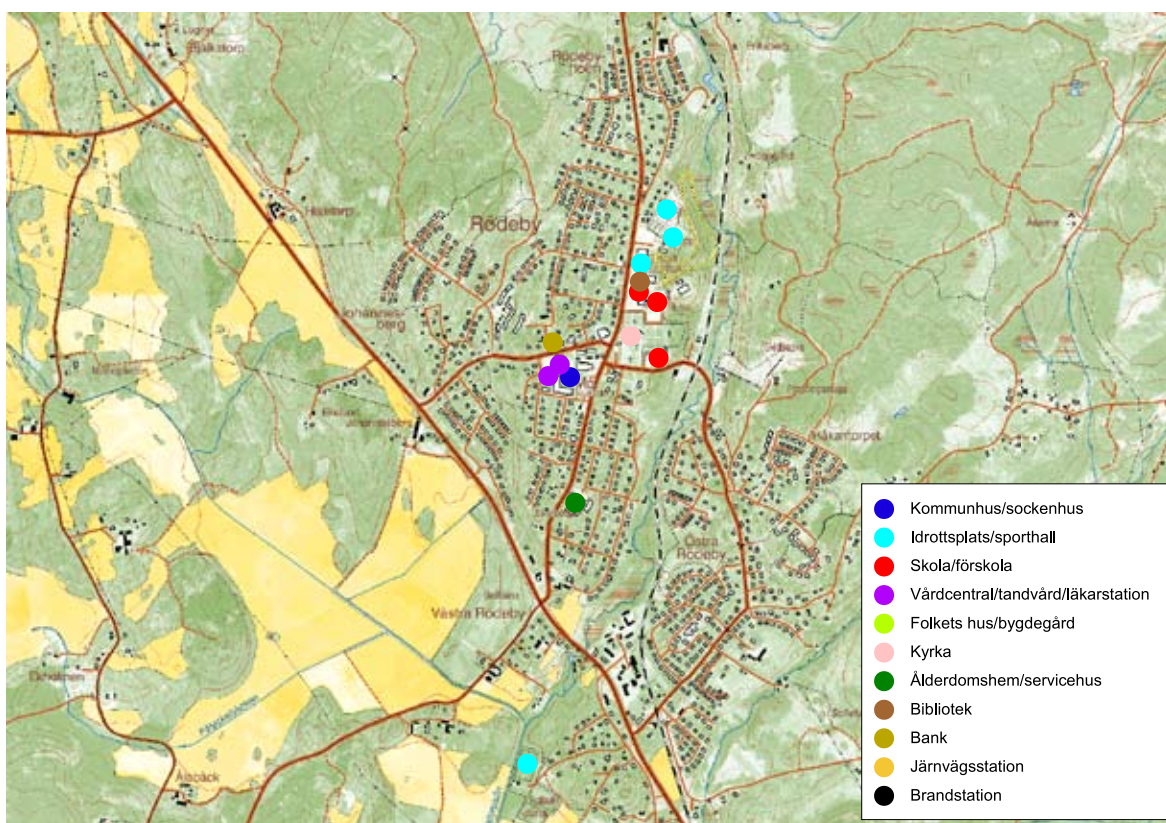
Rödeby var en av få kommuner i Blekinge som hade samma gräns från 1863 fram till 1974. Den expansion som skedde främst mellan 40- och 70-talen ledde till ett koncentrerat kommuncentrum som växte fram i kyrkans och sockencentrumets närhet.

Byggnaderna i centrum, kommunhus, butiker, vårdcentral, bostäder etc, har en sammanhållen arkitektur och det dominerande fasadmaterialet är mörkt tegel.

Kommunhuset är välbevarat både exteriört och till stora delar interiört. Den relativt enkla fasa-

den har många, för 50-talet, karakteristiska och genomarbetade detaljer, bland annat i teglet, den infällda mosaiken och fönstrens utformning. På andra våningen finns mycket välbevarade interiörer med väggmålning, relief och ursprunglig armatur och möblering.

Skolans utveckling kan, som i många andra kommuncentrum, lätt utläsas i Rödeby. Byggnad av ett högstadium med bibliotek, samlingslokal, sporthall och simhall är en av de största satsningarna i före detta Rödeby kommun.

© Lantmäteriet DNR 106-2004/188K

FRIDLEVSTADS KOMMUN

Fridlevstads kommun: 1883-1973

Folkmängd 1950: 7048

Folkmängd 1963: 9297

Fridlevstads kommun bildades 1883. Vid storkommunreformen 1952 slogs Sillhövda och Fridlevstads kommuner samman och bildade en kommun under namnet Fridlevstads kommun. Vid kommunblocksreformen gick dåvarande Fridlevstads kommun och Tvings kommun samman och bildade 1963 Fridlevstads storkommun. Tving hade 1952 slagits ihop med Eringsboda. Vid sammanläggningen 1963 gick den ursprungliga Tvingdelen ihop med Fridlevstad, medan Eringsboda slogs samman med Kallinge kommun. Fridlevstad var en egen kommun fram till inkorporeringen med Karlskrona 1974.

Vid mitten av 1950-talet togs ett kommunvapen fram för Fridlevstads kommun. Vapnet föreställer ett svärd och två mantelhalfter och symboliserar Fridlevstads skyddshelgon Sankt Martin.

Häradskartan från 1918-19, © Lantmäteriet 2005

Sockencentrum

Efter de olika sammanslagningarna har Fridlevstad haft ett litet kommuncentrum trots att kommunen har varit en av de större blekingska kommunerna till ytan fram till kommunblocksreformen. Centralorten har en prägel av äldre sockencentrum med de karakteristiska inslagen som kyrka, prästgård, skola, sockenstuga, kyrkstallar etc.

Före storkommunreformen användes sockenstugan för de kommunala sammanträdena. Det sista sammanträdet hölls där den 23 december 1951. Efter sammanläggningen med Sillhövda kommun hölls kommunalfullmäktiges sam-

manträden till en början i Nävragöls skola. Samhället Nävragöl ligger en dryg mil norr om Fridlevstad. En affärsbyggnad i Nävragöl köptes sedan och byggdes om till kommunhus med sammanträdesrum i ett friliggande magasin. De första sammanträdena hölls där 1954.

Fridlevstad har inte varit någon dominerande centralort inom kommunen. Vissa stridigheter har förekommit mellan kommunens olika samhällen gällande var den kommunala servicen skulle förläggas, därav kompromissen med att den kommunala administrationen förlades i Nävragöl.

Sockenstugan

Kyrkstallarna

Fridlevstads kommunhus i Nävragöl

Skolor fanns i hela kommunen. Den röda skolan i två våningar i Fridlevstad är uppförd 1924. Nya

skolbyggnader har kommit till i samhället efter det, senast en skola från 1996. Fridlevstads dagis

Skolan från 1924

Fridlevstads dagis

Kyrkan

är ett "sistaminuten-bygge". Kommunen hade under lång tid arbetat för att få ett dagis i Fridlevstad. Även gällande detta fanns stridigheter från de andra orterna inom kommunen eftersom även de ville ha dagis. Innan inkorporeringen i Karlskrona kommun satsades det till slut på ett dagis i Fridlevstad. Det sågs troligen som den sista möjligheten innan kommunens centrum skulle förflyttas ner till örlogsstaden.

I Pålycke fanns tidigare en fattiggård, kallad Pålyckehemmet. Byggnaden hade stått i Karlskrona och använts som skeppsgossekasern. Hu-

Pålyckehemmet

Ålderdomshemmet från 1930

Fridlevsgården

set nedmonterades och flyttades till Fridlevstad 1888. Idag inryms bostäder i huset efter att det under en tid fungerat som alkoholisthem. År 1930 byggdes ett nytt ålderdomshem för 25 personer i Fridlevstad. År 1938 fick kommunen en distriktssköterska. Senare byggdes även pensionärshem i kommunen som hade en mycket stor andel pensionärer. Ålderdomshem uppfördes även i Holmsjö och Tving. Från 1971 förfogade Fridlevstad kommun även över 49 platser på det nybyggda ålderdomshemmet i Rödeby.

Dagens Fridlevstad är till stora delar ett vilasamhälle. Kring det gamla sockencentrumet

har stora områden exploaterats med villor under främst 1950-80-talen. Kommunen uppförde radhus i Pålycke 1957. Där byggdes även ett antal hyreshus i kommunal regi på 60-talet.

År 1967 byggdes Fridlevsgården, en samlingslokal som även användes för skolans inomhusidrott. I samhällets utkant finns Fridlevstads idrottsplats, Skogsvallen. Det är en typisk anläggning med omklädningsrum och läktare. Innan inkorporeringen med Karlskrona satsade kommunen på fritidsområdet vid sjön Alljungen.

Fridlevstads idrottsplats, Skogsvallen

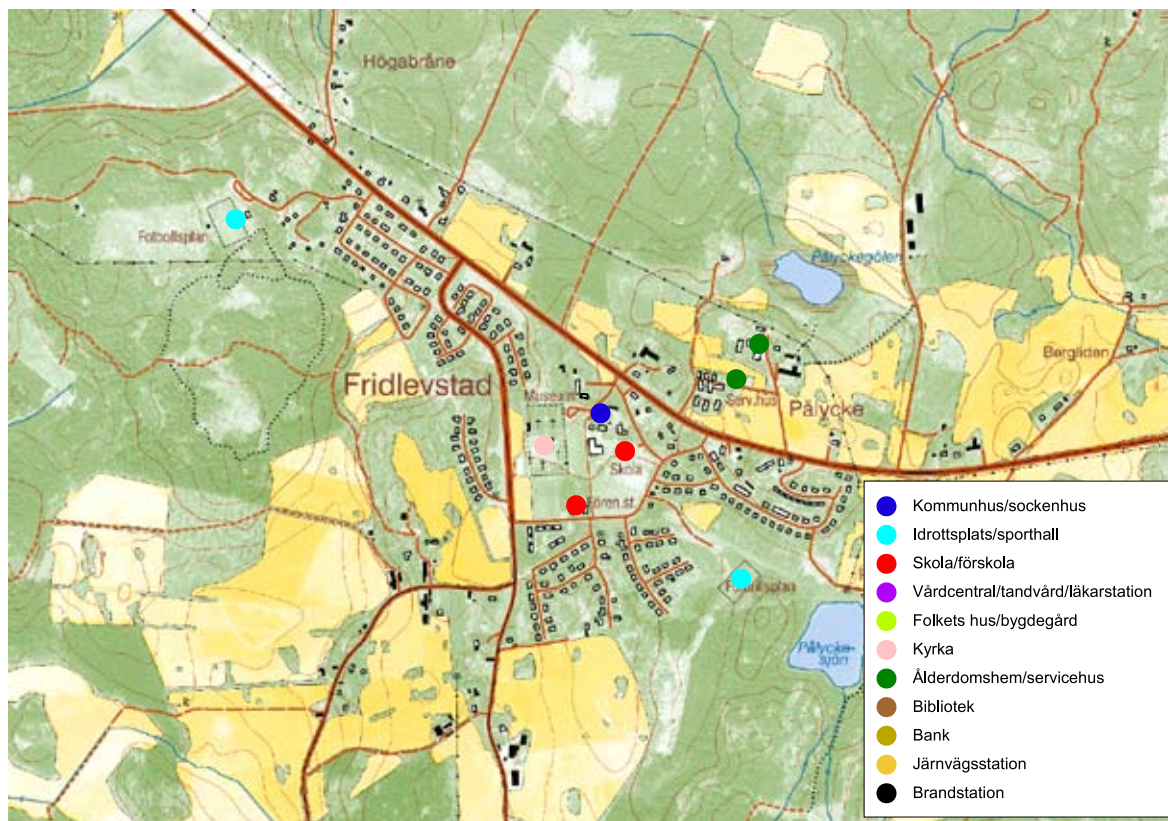

Från sockencentrum till villasamhälle

Fridlevstad har under 1900-talet behållit sin prägel av äldre sockencentrum. Kommunen var stor medan centralorten var liten. Anledningen till detta var bland annat att det var en utpräglad jordbrukskommun med flera mindre samhällen

och den kommunala servicen fördelades mellan samhällena.

Runt om Fridlevstads sockencentrum har det vuxit fram villamattor med framför allt 50-, 60- och 70-talshus.

© Lantmäteriet DNR 106-2004/188K

NÄTTRABY KOMMUN

Nätraby kommun: 1863-1973

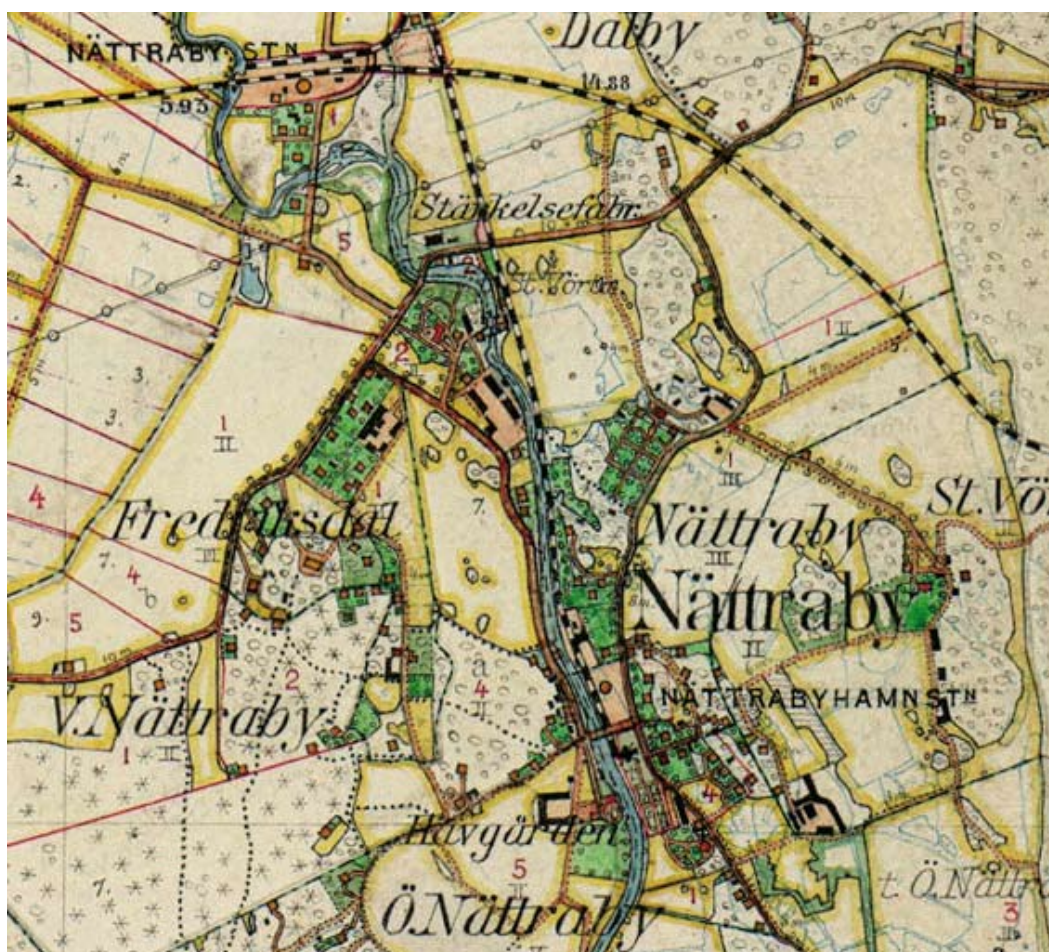
Folkmängd 1950: 2589

Folkmängd 1963: 2834

Nätraby var en egen kommun mellan åren 1863 och 1973. Därefter skedde en inkorporering med Karlskrona kommun. Redan tidigare hade dock delar av Nätraby kommun övergått till Karlskrona; Aspö 1888, Ekholmen 1904 och Saltö, Dragsö, Degerskär och Höegaholm 1908.

En delegation för sammanslagningen av Nätraby, Karlskrona och Lyckeby kommuner bildades 1966. Karlskrona och Lyckeby slogs samman året därpå medan Nätraby bestämde sig för att fortsätta vara egen kommun fram till 1974.

Kommunvapnet som togs fram på mitten av 1950-talet föreställer ett roder med blå bakgrund, vilket skulle symbolisera havet.

Häradskartan från 1917-18, ©Lantmäteriet 2005

Nättraby järnvägsstation

Goda kommunikations- och transportmöjligheter och etableringen av ett flertal industrier lade grunden för samhällets och kommunens utveckling. Nättraby har sedan medeltiden varit en lastageplats som först bundit samman landsvägen och Nättrabyån och senare även järnvägen och ån. På 1890-talet anlades den smalspåriga järnvägen mellan Nättraby, Alnaryd och Älmeboda. Järnvägen hade anslutning till ångbåtslinjen Nättraby–Karlskrona som var igång sedan 1884. Från 1940-talet fram till

1970 stannade rälsbussen mellan Karlskrona och Kristianstad i Nättraby.

Tack vare lastageplatsen och de goda transportmöjligheterna förlades flera industrier i Nättraby. Av betydelse för samhällets utveckling har bland annat varit två läderfabriker, tegelbruk, cementtegelabrik, snickerifabrik, Nättraby mekaniska verkstad och ett flertal mindre industrier. En pappersindustri, Nättraby Bruk, etablerades i Nättraby vid 1900-talets mitt. Industrin med-

50-talshus på Hallengrensgärdet

Villor från 1974 på Havgårdsgärdet

Kommunhuset / Villa Fehr

förde att kommunen på 50-talet hade en positiv befolkningsutveckling. Dessutom flyttade allt fler, i Karlskrona yrkesverksamma personer, till Nättraby eftersom möjligheterna till ett eget boende där var större än inne i staden. Detta medförde att kommunen blev beroende av Karlskronas näringsliv. År 1950 hade 36 % av de yrkesverksamma i Nättraby arbete utanför kommungränsen.

En generalplan för Nättraby samhälle antogs av kommunens fullmäktige 1955. Behovet av bostäder var stort och kommunen avsatte mark för villabebyggelse. En kommunal bostadsstiftelse bildades i början av 50-talet. Stora områden exploaterades under 50- och 60-talen. Bland annat så byggdes ett flertal egna hem samt tre hyreshus på Hallengrensgärdet i mitten av 50-talet. På 60-talet exploaterades Mjöviksområdet med villor. År 1974 byggdes 35 villor på Havgårdsgärdet. I Nättraby finansierades investeringar till stor del genom upplåning. Bland

annat investerades mycket i undervisning och kulturell verksamhet.

Kommunalkontoret låg först i en äldre byggnad på Fredriksdalsområdet. År 1950 flyttade kommunen in i den nybyggda brandstationen. Tio år senare flyttade man in i Villa Fehr. Det var till början en privatägd villa som uppförts 1911. Ursprungligen hette huset Villa Palén efter den första ägaren, Per Palén, som också ägde de två läderfabrikerna i Nättraby. När Knut Fehr köpte villan 1936 ändrades namnet. Fehr testamenterade huset till frälsningsarmén med syfte att det skulle bli ett äldreboende. Detta förverkligades inte. Istället köpte kommunen huset 1959 och byggde om det till kommunalkontor. Huset delades med Sparbanken och poliskontoret för polisdistriktet omfattande Haslö, Nättraby, Listerby och Tving kommuner. År 1962 flyttade banken till ett nybyggt hyreshus på Hallengrensvägen.

Fredriksdalsskolans äldsta del från 1905

Del av skolans tillbyggnad från 2001

Fem år efter folkskolestadgans införande 1842 byggdes en folkskola på Hallengrens fastighet. År 1865 försågs både Boråkra och Skillinge med folkskolor. Dessa skolor lades ner runt 1960. Fredriksdalsskolan i Nättraby uppfördes 1905. Sedan dess har skolan byggts till i omgångar. På 30-talet förvandlades lärarbostäderna till klassrum. Nya behov uppkom på 50-talet och skolan byggdes till och blev mer än dubbelt så stor och fick dessutom en gymnastiksal och en matsal. Gymnastiksalen byggdes till 1973. År 2001 invigdes den senaste tillbyggnaden av skolan. Då fick Nättraby ett eget högstadium.

Fram till 1953 var det församlingen i Nättraby som svarade för biblioteket. Därefter övergick det i kommunal regi. Det kommunala biblioteket inrymdes till en början i ett av hyreshusen vid Hallengrensvägen. År 1974 flyttade biblioteket in i nya lokaler vid den nyanlagda centrumanläggningen, se nedan.

En läkarmottagning inrättades 1950 och en tandläkarmottagning i mitten av 50-talet, nära korsningen Idrottsvägen och Fredriksdalsvägen.

Fredriksdalshemmet

En av de stora frågorna i Nättrabys borgerliga kommun innan sekelskiftet 1900 var fattigvården. Under 1800-talet var det vanligt förekommande att fattighjon utackorderades på olika platser. Nättraby uppförde tidigt ett ålderdomshem i kommunen. År 1924 var Fredriksdalshemmet färdigt. Byggnaden genomgick en omfattande renovering under 60-talet. På 40-talet byggdes pensionärslägenheter på Fredriksdalshemsområdet.

På 50-talet gjorde man i ordning en idrottsplats. En idrottspaviljong byggdes 1968. Även en läktare uppfördes bredvid idrottsplatsen.

Som Bo Palmgren skrivit i sin bok om Nättraby kommun handlade den sista mandatperioden 1971-73 om prioriterade satsningar inom den egna kommunen innan sammanslagningen med Karlskrona 1974. Ekonomin var god under denna tid så här blev det flera exempel på ”sistaminuten-byggnation”. År 1973 fattades beslut

Idrottsplatsen

om uppförandet av ett nytt centrum på Havgårdsområdet i Nättraby. I centrumet, som invigdes 1974, ingick livsmedelsbutik, post, bank och bibliotek. Andra insatser inom kommunen innan sammanslagningen var bland annat utbyggnad av skolans gymnastikhall, en småbåtshamn, en motions slinga och tennisbanor.

Centrumanläggning från 1974

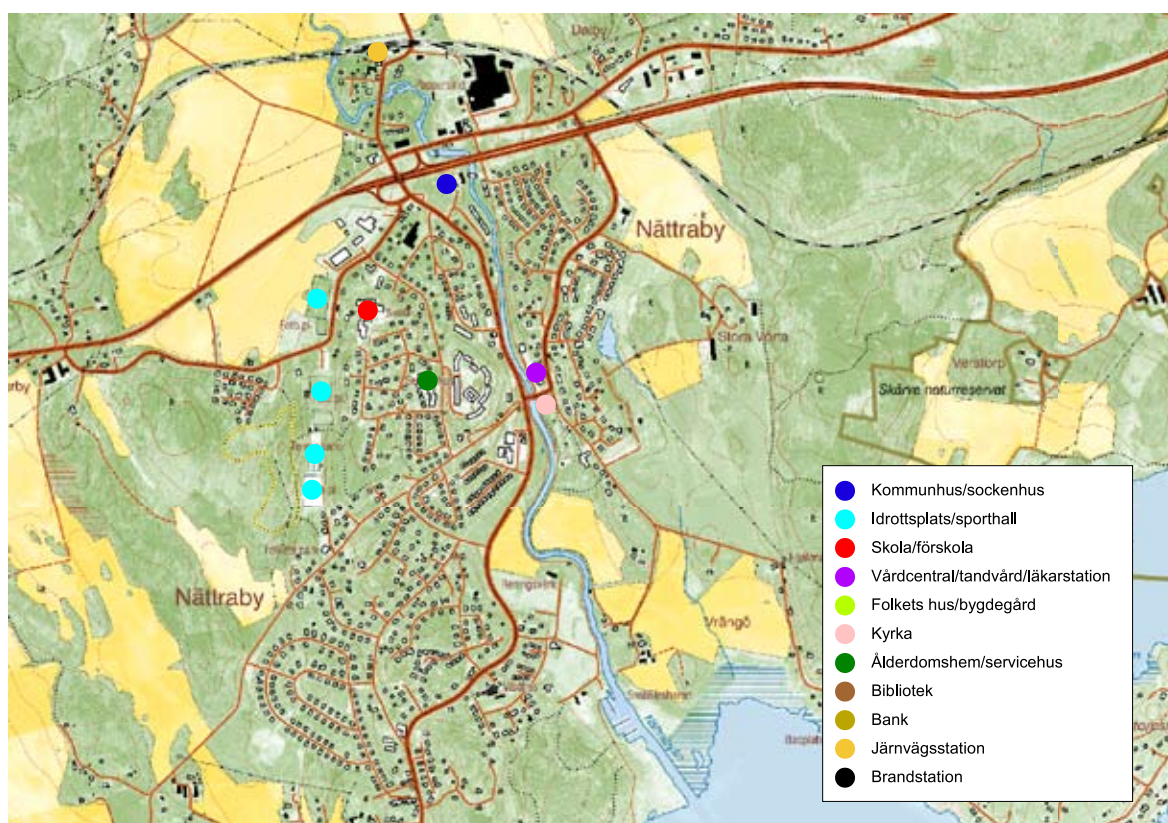
Från lastageplats till sovstad

Idag kan det vara svårt att se Nättraby hamn, nedanför den medeltida kyrkan, som en aktiv och betydelsefull lastageplats. Platsen har dock, som ovan nämnts, haft stor betydelse för samhällets utveckling.

Nättraby saknar en tydlig centrumbildning. Samhället är istället mycket utspritt. Kyrkan, skolan, järnvägsstationen och kommunhuset ligger långt ifrån varandra. Detta kan ha att göra med den kuperade topografin. Utmed ån och huvudvägarna ligger en randbebyggelse. Det förefaller som det inte har funnits någon tydlig planering av samhällets framväxt utan att det mer är markägandet som har styrt. Kartan nedan visar hur utspridda de kommunala inrättningarna ligger i samhället.

Samhället delas av Nättrabyån och idag även av Europaväg 22. Den gamla riksvägen går i öst norr om E22:an, korsar denna vid villa Fehr och förbi skolan och idrottsplatsen. Bebyggelsen domineras av villor. Förutom enfamiljshus finns en- och tvåvåningshyreshus på Hallengrens-gärdet och Benabacken.

Nättraby utgörs idag till största delen av modern bebyggelse och då framför allt hus från 40-70-talen. Detta speglar samhällets industriella utveckling. Här fanns många arbetstillfällen under dessa årtionden. Idag är Nättraby mer en sovstad till Karlskrona. Arbetstillfällena är begränsade vilket gör att invånarna till stor del pendlar till sina arbeten.

© Lantmäteriet DNR 106-2004/188K

HASSLÖ KOMMUN

Hasslö kommun: 1926-1973

Folkmängd 1950: 1508

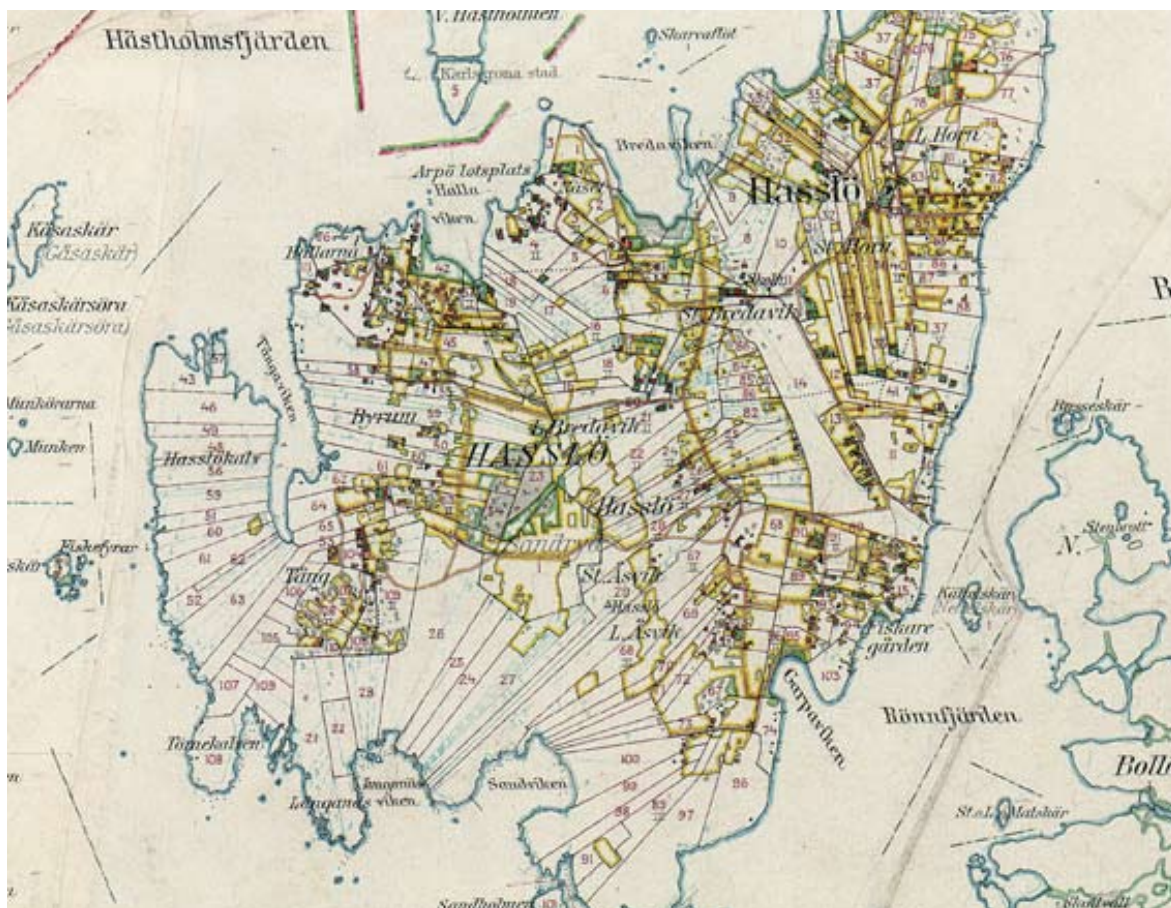
Folkmängd 1963: 1385

Från 1863 och fram till 1888 ingick Hasslö i Förkärla kommun och Aspö i Nätraby kommun. Mellan åren 1889 och 1925 utgjorde Aspö och Hasslö en gemensam kommun. De två öarna splittrades sedan och Hasslö bildade en egen kommun från 1926 och kom att förbli egen fram till sammanslagningen med Karlskrona kommun

1974. Aspö inkorporerades med Karlskrona stad redan 1952.

På Hasslö fanns en omfattande stenindustri under 1800-talet, vilken tillsammans med hamnarna, Hallarna och Garpen, och fisket har präglat ön. Ön har förblivit oskiftad på grund av att fiske rättigheterna var kopplade till fastigheter med strandlinje.

Hasslö fick broförbindelse över till Almö 1964. Trots att den fasta broförbindelsen kom att ansluta till Ronneby kommun fick Hasslö tillhöra Karlskrona kommun. Ön hade en naturlig koppling till Karlskrona bland annat genom att det var dit fiskarna levererade sin fångst.

Häradskartan från 1918-19, ©Lantmäteriet 2005

Hasslö kyrka

Fiskehamn på Hasslö

På 1850-talet byggdes ett fattighus i Fiskaregården på Hasslö. Huset användes som skola fram till 1865 då ett nytt hus köptes in för detta ändamål. Undervisning flyttades snart till ”gamla folkskolan”, den byggnad som senare kom att bli öns kommunhus. En ny småskola med två skolsalar och tre enrumslägenheter byggdes 1907 (idag riven). Skolan ansågs snart undermålig. ”Nya folkskolan” stod färdig 1927. Skolan som idag är dagis och bostad består av två byggnadskroppar. Sadeltaket är idag täckt av korrugerad plåt och fasaden klädd med rödmålad locklistpanel. De höga fönstren indikerar byggnadens ursprungliga verksamhet, då skolsalen skulle få

maximalt ljusinsläpp. I den vinkelställda byggnadskroppen finns den gamla lärarbostaden som fortfarande används som bostad.

Den senaste skolan stod färdig 1952. 50-talet var ett decennium med ett intensivt skolbyggande på grund av 40-talets skolreform och för att klara de stora barnkullar som fötts under 40-talet. 50-talsskolan är en tvåvåningsbyggnad med relativt flackt sadeltak och röda tegelfasader. Skolan har en mycket tidstypisk 50-talsarkitektur med karakteristiskt utformade fönster, dörrar och balkongräcken. År 1969 revs den gamla folkskolan från 1907 och gav plats åt en gymnastiksal.

Hasslö kommunhus, f.d. folkskola

Nya folkskolan från 1927

Hasslö skola från 1952 med tidstypisk 50-talsutformning, dörren är dock utbytt

I närheten av skolorna finns ett mindre centrum med servering och dagligvarubutik. Österut ligger även öns idrottsplats "Skärgårdsvallen" och

inte långt därifrån kyrkan som är från 1890. I den nordöstra delen av ön ligger äldreboendet och servicehuset Björkhaga.

Hasslö IP, "Skärgårdsvallen"

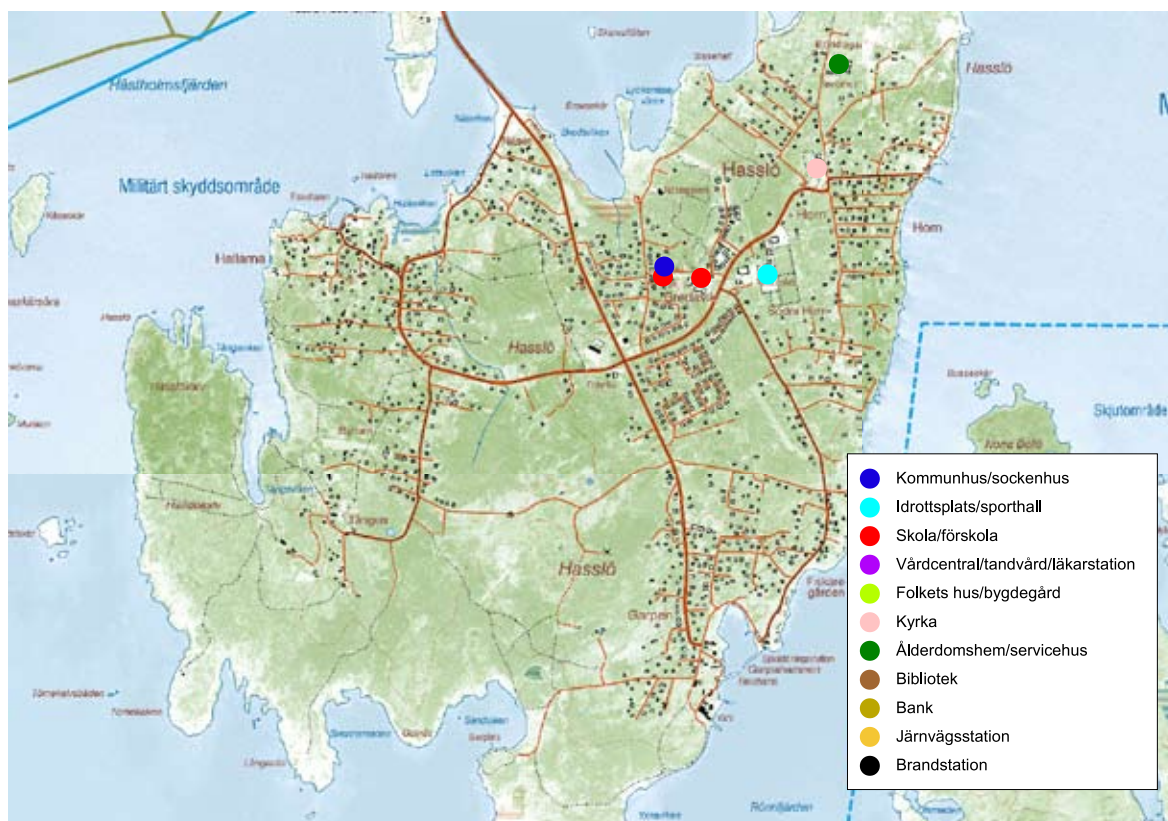

Servicehuset Björkhaga

Från stenindustri till skärgårdsboende

Fiskets betydelse för Hasslö har minskat markant under de senaste femtio åren. Öns bofasta pendlar idag till stor del in till Karlskrona och Ronneby. Ön erbjuder framför allt ett attraktivt skärgårdsboende. Den äldre bebyggelsen,

lokaliserad främst vid hamnarna, kompletteras kontinuerligt av ny bebyggelse. Under 1960- och 70-talen byggdes stora villaområden på den inre delen av ön. Hasslö lockar även mycket turister och säsonsboende. Många hus har övergått från att vara permanentboende till att bli fritidshus.

© Lantmäteriet DNR 106-2004/188K

LISTERBY KOMMUN

Listerby kommun 1863-1966

Folkmängd 1950: 4042 (Listerby, Edestad, Hjortsberga, Förkärla)

Folkmängd 1963: 3390

I och med kommunalförordningen 1863 blev Listerby socken en borgerlig kommun. Listerby storkommun bildades vid storkommunreformen 1952 genom en sammanslagning av Edestad, Listerby, Förkärla och Hjortsberga kommuner. År 1967 inkorporerades Listerby kommun tillsammans med Bräkne-Hoby och Kallinge kommuner i Ronneby stad.

Politikerna i Listerby kommun var på 60-talet angelägna om att slå samman sin kommun med Ronneby. De insåg att den egna kommunen var allt för liten för att klara uppbyggnaden av nödvändig kommunal service. Även om kommunen klarade sig i liten skala kunde servicen inte utökas. Inför sammanslagningen samlades de olika kommunernas politiker och enligt Arne Hallberg, f.d. rektor på Listerbyskolan, så var Listerbys budkavle till den nya storkommunen att den inte skulle glömma de små delarna.

Kommunvapnet antogs 1959 och föreställer en båt, tre sexuddiga stjärnor och ett klöverbladskors.

Häradskartan från 1917-18, ©Lantmäteriet 2005

Kyrkan

Sockenhuset

Invånarna i före detta Listerby kommun livnärde sig till största del på jordbruk och fiske. Under 1900-talet ökade arbetspendlingen in till Ronnebys industrier, däribland Tarkett. De flesta av de kommunala funktionerna var lokaliserade till samhällena Listerby och Johannishus. Listerby växte fram ur den gamla byn kring den medeltida kyrkan. Johannishus är ett stationssamhälle som expanderade efter att krafter fått järnvägssträckan mellan Ronneby och Karlskrona att dras i närheten av Johannishus gods.

Till en början inrymdes kommunkontoret i Listerby sockenhus, där även viss undervisning bedrevs. Huset var och är fortfarande en betydande samlingslokal. Från slutet av 50-talet införskaffades ett kommunalkontor. Ett bostadshus utmed Europaväg 22 fick fungera både som kommunalkontor och socialkontor. Eftersom huset inte innehöll någon större sal fick fullmäktiges sammanträden hållas på andra platser, bland annat i Listerbys och Johannishus skolor samt i Rydsgården i Johannishus. I Johannishus byggdes ett hus för kommunal service. Där inrymdes bland annat barnavårdscentral och bibliotek.

Listerby kommunhus i närheten av E22:an

Johannishus skola

Johannishusskolans gymnastiksal

Det har funnits ett flertal skolor i före detta Listerby kommun, men antalet reducerades under 50- och 60-talen då Listerby storkommun existerade. I Kuggeboda byggdes en folkskola redan 1853. Denna brann 1922 och ersattes av dagens skola som uppfördes 1926. Skolorna i Millegarne, Vång, Kartorp, Binga, Hjortahammar, Vambåsa och Yxnarum lades samtliga ner under 1950- och 60-talen. Årskurserna 1-6 undervisades därefter i Listerby, Johannishus och Kuggeboda. Från 7:e klass fick eleverna börja pendla in till Ronneby.

Johannishusskolans äldsta del, som är en stor gul panelad träbyggnad, är från 1830-talet. Därefter har tre skolbyggnader byggts i dess anslutning. Därutöver finns två lärarbostäder. 1963-64 byggdes en gymnastiksal i anslutning till skolan.

Listerbyskolan byggdes 1964. Till en början användes matsalen till gymnastiksal. Den fristående gymnastiksalen byggdes på 70-talet.

Listerbyskolans gymnastiksal

Ett bibliotek inrymdes till en början i sockenhuset men flyttade sedan till en källarlokal i längan med serviceägenheter som nämns nedan. År 2006 byggdes ett nytt bibliotek i anslutning till Listerby-skolan. Det hade funnits planer att flytta biblioteket till skolan under en längre tid men det dröjde många år innan det verkställdes.

Sedan 1800-talet fanns en fattigård i Boahaga. Runt sekelskiftet uppfördes ålderdomshemmet i Johannishus. Det heter Ålycke och är en byggnad i två våningar. I anslutning till denna har serviceägenheter byggts under 1950-talet. I Listerby byggdes en länga med serviceägenheter i slutet av 50-talet.

I före detta Listerby kommun består bostäderna av villor och marklägenheter, en liten del av dessa är

Listerbys nya bibliotek

hyreshus. Något kommunalt bostadsbolag bildades inte innan sammanslagningen med Ronneby.

I västra delen av Listerby anlades en idrottsplats kallad Åsavallen med biljettkur och omklädningsrum. Även i utkanten av Johannishus anlades en idrottsplats.

Ålycke i Johannishus

Serviceägenheter i Listerby

Listerby idrottsplats Åsavallen

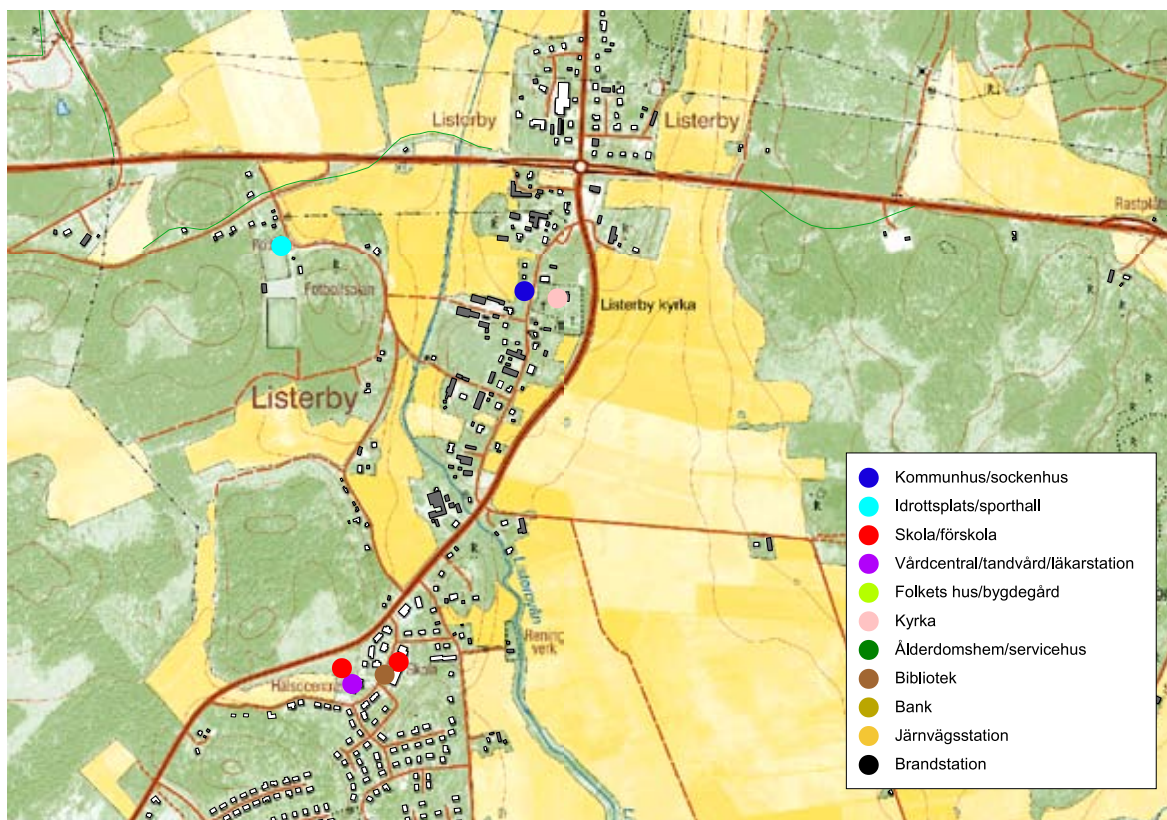

Johannishus idrottsplats

Från litet kommuncentrum till stort villasamhälle

Listerby har inget tydligt centrum. Samhället är istället uppdelat mellan kyrkbyn med äldre träbebyggelse och bebyggelsen söderut med skola och affär. Uppdelningen är troligtvis ett resultat av viljan att bo nära havet. Områden exploaterades för villor närmare havet under främst 60- och 70-talen och i närheten av denna boendemiljö förlades skola, dagis och affär.

Runt sekelskiftet 2000 har nya områden söderut, nära havet, fortsatt att exploateras. Listerby karakteriseras idag till stor del av villaområden. Johannishus har karaktär av äldre stationssamhälle. I närheten av stationshuset, som idag är privatbostad, ligger sparbankshuset. Samhället har en blandad bebyggelse med allt från äldre torp till sammanhängande villabebyggelse från 60- och 70-talen. Skolan har en mycket speciell placering på en höjd utanför samhället.

© Lantmäteriet DNR 106-2004/188K

KALLINGE KOMMUN

Kallinge kommun: 1963-1966

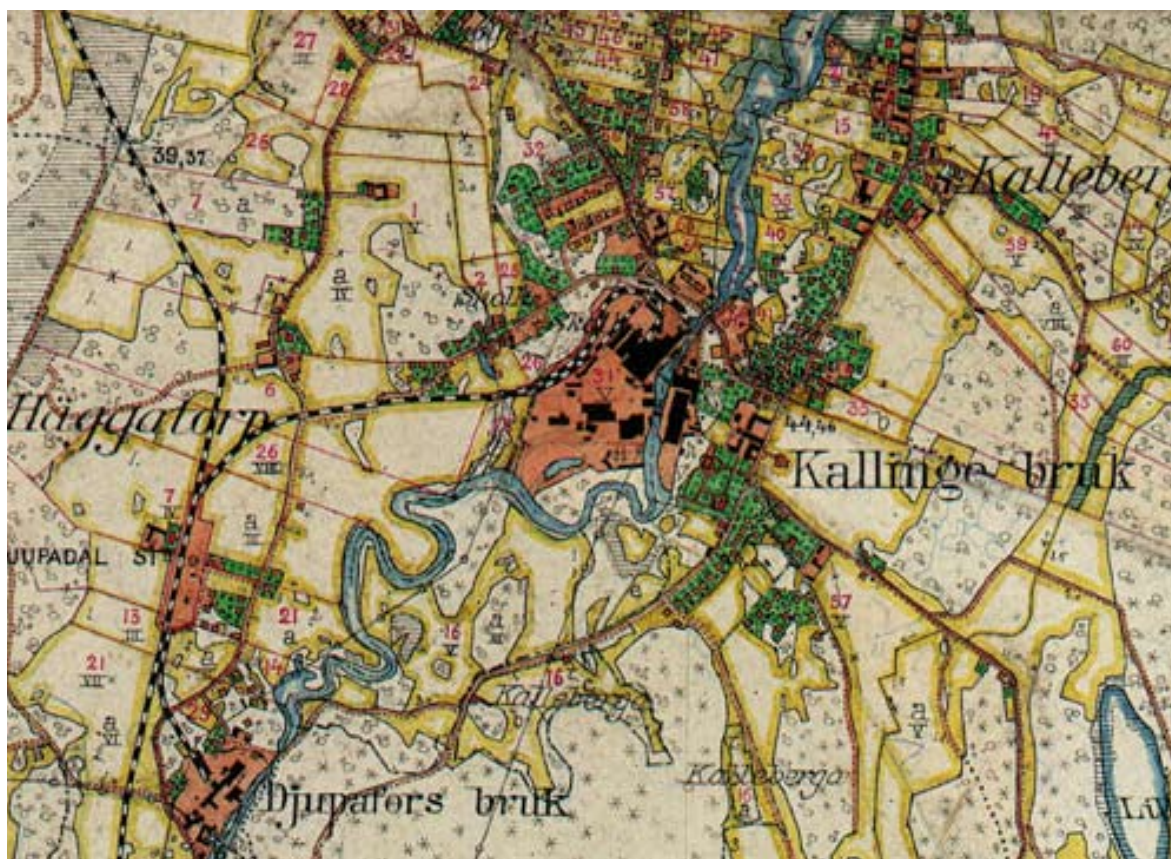
Folkmängd 1950: 11841 (Ronneby landsförsamling, Hallabro)

Folkmängd 1963: 11459

Kallinge ingick från 1847 i Ronneby landsförsamling. Från 1 januari 1963 bildades Kallinge kommun av tidigare Ronneby landsförsamling, Hallabro kommun och delar av Tvings kommun. Hallabro kommun hade bildats 1952 genom en sammanslagning av Öljuhults och Backaryds socknar. I samband med kommunblocksreformen bildades kommunen Ronneby stad 1967 av tidigare Ronneby stad, Kallinge kommun, Listerby kommun och Bräkne-Hoby kommun. Ronneby var stad mellan åren 1967 och 1970. Från 1971 övergick det till att bli Ronneby kommun.

Kalleberga bondby låg öster om Ronnebyån. Väster om ån låg utmarkerna. Kallinge samhälle hade under 1800-talet ännu inte etablerats. I mitten av 1800-talet köpte Frans Henrik Kockum Kallinge kvarn och lade grunden till Kallinge Jernverk AB. År 1888 flyttade Kockum Örmo gjuteri och verkstad från Småland till fallet i Ronnebyån. Detta fick stor betydelse för området och Kallinge brukssamhälle började växa fram. Järnvägsförbindelserna Ronneby–Växjö och Ronneby–Karlshamn var en annan förutsättning för Kallinges expansion. Samma år som Kockum etablerades i Kallinge, 1888, startade Blekinge bataljon på Bredåkra hed. Här uppfördes Blekinge flygflottilj, F 17, 1944. Den militära verksamheten och det reguljära flyget som finns vid Kallinge flygplats har också bidragit till samhällets utveckling.

I anslutning till järnbruket i Kallinge anlade Kockum arbetarbostäder, bland annat det som kallas "röda staden". Detta var hus om vardera fyra lägenheter som uppfördes under 1930-talet.

Häradskartan från 1917, ©Lantmäteriet 2005

Kockums kontor

Arbetarbostäder vid Häggatorpsvägen

När Kallinge tillhörde Ronneby landsförsamling låg kommunhuset i Ronneby. När sedan Ronneby stad inkorporerade mark från landsförsamlingen 1953 hamnade kommunhuset inom stadens gränser. Ett nytt kommunhus byggdes i Kallinge omkring 1957. Detta hus fick en central roll i samhället och många olika verksamheter inrymdes här. Vid sidan av den kommunala administrationen fanns även läkarstation, distriktssköterska, försäkringskassa, polis med häkte samt tjänstebostäder. Huset består av tre byggnadskroppar och är byggt i en tidstypisk 50-talsarkitektur med mörkt tegel med hålkäl. Under vissa av fönstren har teglet mönstermurats vilket ger fasaden extra liv. Huvudentrén omgärdas av en rundad portik i granit. Fullmäktigesalen artikuleras exteriört genom de höga spröjsade fönstren och en fransk balkong. Ut mot Slättagårdsvägen finns två entréer. De vänder sig åt varsitt håll. Entrépartierna täcks av tegel på utsidan och vit mosaik på insidan.

Däremellan finns kopparplåtar. Ett par balkonger finns på byggnaden, troligen där det har funnits bostäder.

Stora delar av kommunhusets interiör är bevarade. Många gediget utförda detaljer som dörrar, golv och armatur har en mycket tidstypisk 50-talsutformning. Genom huvudentrén når man en rund vestibul. Väggmålningar finns placerade i den annars röda tegelväggen. Utmed taket löper en armatur i glas. På tredje våningen ligger fullmäktigesalen som har en påkostad utformning. Salen nås dels genom en dubbeldörr som kantas av kolonner, dels genom en dubbeldörr med etsat glas. Inne i salen täcks en hel vägg av en färgstark väggmålning med motiv som har anknytning till Kallinge, exempelvis järnbruket och flygflottiljen. Även kommunhuset i uppbyggnad finns avtecknat i ena kanten.

Kommunhuset

Entrén

Fasadtegel med hålkäl

Entré mot Slättagårdsvägen

Entré mot Slättagårdsvägen

Monumental entré in till fullmäktigesalen

Dörr inne i fullmäktigesalen

Väggmålning i fullmäktigesalen

Armatyr

Sammanträdesmöbler

Vestibul på bottenplan

Byggnad från Malmöutställningen 1896

En annan byggnad som haft en central roll i Kallinge är Kockums utställningspaviljong som uppfördes i Malmö i samband med Malmöutställningen 1896 och sedan flyttades till Kallinge. Eftersom Kallinge saknade kyrka användes huset som kapell och en klockstapel uppfördes i dess närhet. Byggnaden försågs även med en spira. När kyrkan i Kallinge byggdes 1939 kom den ursprungliga utställningsbyggnaden att användas till en rad olika verksamheter, bland annat skola, gymnastiksal, fritidslokal, bibliotek

och kommunal administration. Idag finns här en förskola.

I Kallinge och Kalleberga har det uppförts många skolor under årens lopp. Vissa finns kvar medan andra är rivna. Den första skolan byggdes 1845 i Kalleberga. Av utrymmesskäl byggdes ett nytt skolhus på samma tomt 1877, men detta flyttades 1917 till Kallinge och blev Salemkapellet. Kapellet revs 1970. Skolbyggnaden från 1845 fortsatte att användas bland annat som skol-

Kallebergaskolan från 1917

Kallinge folkskola från 1922

Kallinge centralskola med bibliotek

bespisning. En ny folkskola byggdes på samma plats 1917. Denna, som kallas Kallebergaskolan, finns kvar och används än idag för årskurserna ett till tre. Byggnaden har röda tegelfasader, ett brutet tegeltäckt sadeltak och stora spröjsade fönster för maximalt ljusinsläpp i skolsalen.

Ytterligare en skola uppfördes 1890 men brann 1921. Skolan byggdes upp igen 1922. Det är en tegelbyggnad i 2,5 våningar som ligger vid Flisevägen. Byggnadens arkitektur påminner om den fem år äldre Kallebergaskolan.

Häggatorpsskolan byggdes 1896 i ena änden av Häggatorpsvägen. Det var en reveterad timmerbyggnad. Skolan revs på 50-talet. År 1928 byggdes en ny skola vid Häggatorpsvägen. Detta är en rödfärgad träbyggnad som ännu finns kvar.

I början av 1900-talet byggdes Kallinge skola. Det var en tegelbyggnad i en våning som revs på 60-talet. Kallinge centralskola byggdes vid

Slättagårdsskolan

Flisevägen, intill folkskolan från 1922. Centralskolan uppfördes 1949 och omfattade då årskurserna fem till sju. Skolan har byggts till vid flera tillfällen, första gången 1961. Ett högstadium byggdes 1964. Slättagårdsskolan, som är ett låg- och mellanstadium, byggdes öster om år 1972. Det är en låg byggnad i ett plan och med plant tak. Lektionsrummen omgärdar en centralt placerad atriumgård. Örmoskolan är en förskola som byggdes 1961. Under början av 2000-talet byggdes en ny förskola i Kalleberga kallad Junibacken.

Under en tid låg biblioteket som nämnts i den gamla utställningshallen invid kyrkan. Från 60-talet inrymdes biblioteket i ett nybyggt hyreshus vid torget. Nu har biblioteket flyttat från torget till centralskolan.

Sparbankshuset som finns kvar vid torget byggdes på 30-talet. Det är en typisk 30-talsbyggnad med en ljusputsad slät fasad. Annars är Kallinge centrum till stora delar en produkt

60-talshus vid torget

Sparbankshuset

Bostadshus och livsmedelsbutik från 40-talet vid Flottiljvägen

av 60-talet. Byggnader revs i stor omfattning under 60-talet, bland annat flera gamla arbetarbostäder som tillhört järnverket. En ny centrumanläggning vid torget byggdes upp. Idag har många funktioner och verksamheter som legat vid torget flyttat därifrån.

Vid ändarna av Häggatorpsvägen byggdes brukskaserner under 30-talet som idag är hyreshus. Andra tidiga hyreshus i Kallinge var de som byggdes vid Flottiljvägen på 40-talet. Husen i två våningar har olika kulörer på putsen och ligger fritt placerade bland tallar. I närheten av bostadshusen etablerades en livsmedelsbutik. Denna är sedan länge stängd.

En stor del av bostadsbebyggelsen uppfördes under 50-, 60- och 70-talen. Detta gäller både hyreshus och villor. Exempel är punkthusen vid Häggatorpsvägen som byggdes 1957, hyreshusen på Vällarevägen från 60-talet och området bakom kommunhuset som bebyggdes med villor vid mitten av 60-talet.

Läkarstation och distriktsköterska fanns, som ovan nämnts, i kommunhuset

Vårdcentral

Olsgården

från 50-talet. En ny vårdcentral byggdes 1985 vid Gjutarevägen. Ett ålderdomshem, Persborg, finns inne i Ronneby. Pensionärslägenheter byggdes i Kallinge omkring 1950 vid Vallmovägen–Häggatorpsvägen. I mitten av 60-talet byggdes äldreboendet Olsgården.

Kallinge sporthall

Kockumhallen

I Kallinge byggdes det, som nämnts, mycket under 60-talet, precis innan kommunens inkorporering i Ronneby stad. Bland annat satsades det på ett flertal idrottsanläggningar. Kallinge sporthall med simbassänger byggdes 1963. Det är en karakteristisk sporthall med välvt tak. Ett par år senare uppfördes även en ishall i

plåt med Kockum som sponsor, därav namnet Kockumhallen. Kallinge sportklubb hade bildats 1929. Deras arena är Järnvallen som ligger intill Kockumhallen. Idrottsplatsen Järnvallen anlades av privata krafter i mitten av 40-talet. Folketshusföreningen uppförde 1908 ett Folkets hus vid Brantaforsvägen.

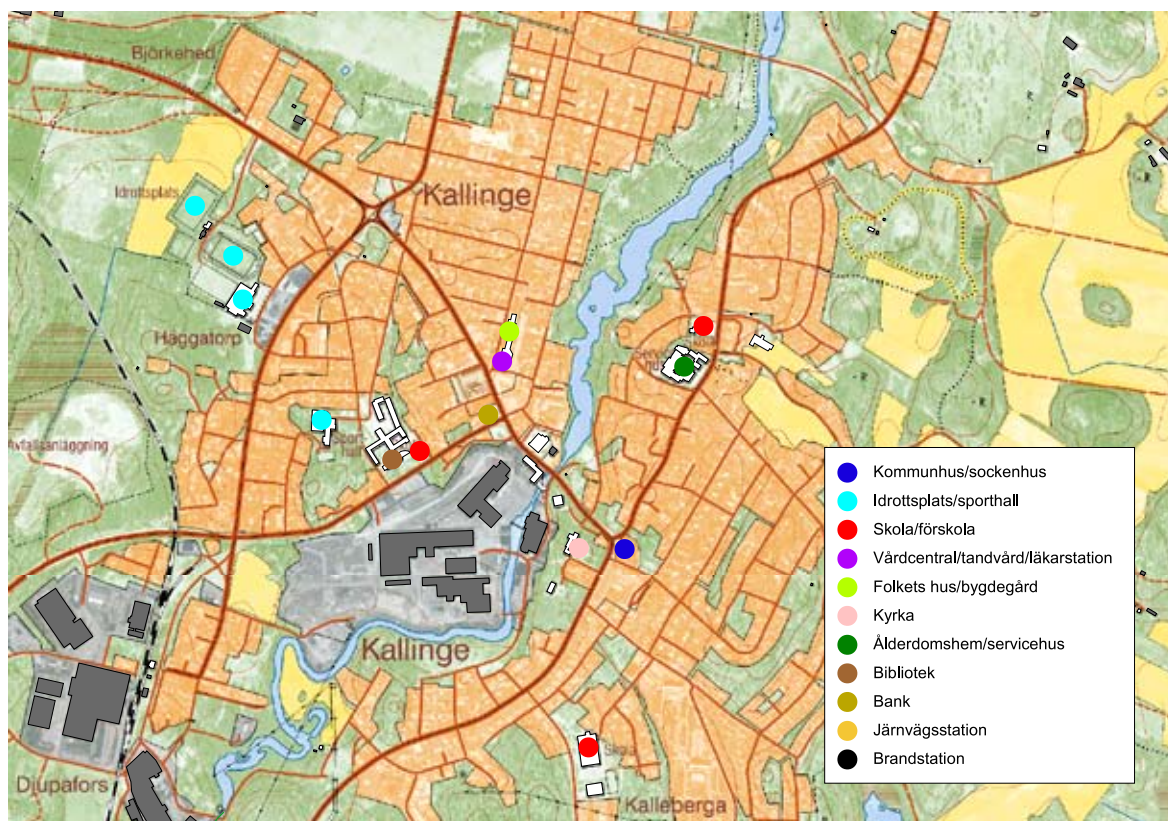
Folkets hus

Från bondby till bruksort

Kallinge är till skillnad från många andra av Blekinges före detta kommuncentrum ett ungt samhälle. Här är det inte fråga om en gammal kyrkby som utvecklats till att bli kommuncentrum. Avgörande för samhällets utveckling var istället Kockums etablering på platsen 1888. En kyrka uppfördes först 1939.

Kockums industriområde och kontor är hjärtat i samhället och Ronnebyån delar bebyggelsen i två delar. Det som till stor del präglar Kallinge idag är flygplatsen och flygflottiljen F17.

De omnämnda byggnaderna och funktionerna har koncentrerats till området kring Kockums och ån. De byggnader som är mest iögonfallande är kyrkan, Kockums utställningspaviljong och kontor samt kommunhuset från 1950-talet.

© Lantmäteriet DNR 106-2004/188K

BRÄKNE-HOBY KOMMUN

Bräkne-Hoby kommun: 1863-1966

Folkmängd 1950: 4162

Folkmängd 1963: 3600

Hoby kommun, som hade funnits sedan kommunalförordningen 1863, ändrade 1952 namn till Bräkne-Hoby kommun. Från 1967 uppgick Bräkne-Hoby tillsammans med Kallinge och Listerby i Ronneby stad. År 1971 omvandlades Ronneby stad till Ronneby kommun.

År 1907 hade man utrett frågan om Bräkne-Hoby skulle bli ett municipalsamhälle. Invånarna skulle då beskattas vid sidan om den kommunala skatten. Efter omröstning lades förslaget ner.

Bräkne-Hoby, som utgörs av de två byarna Hoby och Svenstorp, har idag cirka 3000 invånare. Samhället har i östra delen ett sammanhållet centrum. Här ligger 1800-talskyrkan, prästgården från 1752, skolor, kommunhuset från 1910, tingshuset från 1804, gästgivaregården och vårdcentralen. Från slutet av 1800-talet skedde en förskjutning av tätortens centrum mot nordväst, runt järnvägsstationen.

Häradskartan från 1917, ©Lantmäteriet 2005

Prästgården

Gästgivaregården från 1700-talet

Bräkne-Hobys utveckling under de senaste 200 åren har gått från handelscentrum till järnvägsort och sedan bildningsort med ett stort antal skolor. Samhället har även haft en industriell bas med främst trä som råvara. Hoby Cementgjuteri var en annan stor industri som anlades i början av 1900-talet och tillverkade byggnadsdetaljer fram till 1932 då ett sågverk flyttade in i gjuteriets lokaler.

År 1887 konstituerades Mellersta Blekinge Järnvägsaktiebolag (MBJ) och Bräkne-Hoby fick en stationsbyggnad. Den gamla järnvägsstationen revs i samband med att en ny station byggdes 1961 på motsatt sida av spåren, detta på grund av en breddning av banan. Den nya stationen revs i sin tur 1993.

De kommunala sammanträdena hölls från omkring sekelskiftet 1900 i den byggnad som idag är museum. Kommunhuset i Bräkne-Hoby

Kommunalsal 1900-1910

byggdes 1910. Det uppfördes i en tidstypisk jugendinfluerad stil. Huset har en livfull fasad och fullmäktigesalens placering blir tydlig genom de höga fönstren. Vid sidan om den kommunala verksamheten inrymdes här även sparbank och telegrafstation. Idag finns biblioteket i huset.

Bräkne-Hobys kommunhus från 1910

Fullmäktigesalen

Spannmålmagasinet som blev skola 1870

I Bräkne-Hoby ligger ett antal skolor i närheten av varandra. Byns spannmålmagasin övergick på 1870-talet till att bli folkskola. Det är en byggnad i två våningar med stående rödmålad locklistpanel och sadeltak täckt med tegel. Huset är idag församlingshem. Den äldsta skolan från 1844 är byggd i korsvirkesteknik. Det tegeltäckta sadeltaket har en utskjutande fronton. Skolan flyttades till platsen 1966. Tidigare låg den där servicehuset Lindebo nu ligger. I samband med flytten togs reveteringen bort och den gamla korsvirkesfasaden återställdes. Skolan är idag en lågstadieskola.

I närheten ligger en skolbyggnad från 1936. Byggnaden har två plan och ett brutet sadeltak. Fasaden är ljus och slätputsad. Den rundbågade entrén omgärdas av granitombfattningar och har stora likheter med entrén till Jämshögs före detta kommunhus som är byggt samma år.

1936 års skola blev även den otillräcklig. Därför uppfördes Hobyskolan 1956. Det är en långsträckt tegelbyggnad i två våningar. Skolan byggdes till 1999. En liten gymnastiksal byggdes på skolplanen samtidigt som Hobyskolan, -56. Denna ersattes av en ny idrottshall på 80-talet, se nedan.

Skola från 1844

Skola från 1936

Hobyskolan

Skolor och bildning är en stor del av Bräkne-Hobys identitet. Vid sidan om de skolor som nämnts ovan har en rad andra skolor etablerats i och runt Bräkne-Hoby. Flera av dessa har koppling till hushåll och lantbruk, vilket är naturligt med tanke på den jordbruksbygd som Bräkne-Hoby ligger i. Skolorna koncentrerades till Bräkne-Hoby mycket tack vare att folkhögskolan förlades här. Bräkne-Hoby erbjöd mark till en billig penning för att locka skolorna. Samhället utvecklades under 1900-talet till ett bildningscentrum. Något som förstärkte detta var att bildningsförbundet inhystes i tingsgården från 1954 fram till 2000. Idag finns här ett folkrörelsearkiv.

Den folkhögskola som 1869 etablerades i Mörum flyttade redan på 1870-talet till Ronneby, där den kom att ligga under ett 40-tal år. År 1916 flyttade skolan till Bräkne-Hoby, där man låtit uppföra en ny skolbyggnad. Gymnastiksalen flyttades från Ronneby och byggdes upp i Bräkne-Hoby, bakom skolan. Huvudbyggnaden har byggts till i omgångar. På 60-talet tillkom delen som syns till vänster på bilden nedan, inrymmande matsal och lärarrum. I närheten av skolan har elevhem byggts, både på 50-talet och på 70-talet.

Folkhögskolan från 1916

Gymnastiksal som tidigare legat i Ronneby

Folkhögskolan var på 1860-talet en ny skolform som kom från Danmark och syftade till en folklig utbildning som även vände sig bönder. Detta kom att bli en viktig del av alla samhällsskiktets bildande i en tid då det kommunala självstyret hade ökat och bönderna fått en starkare ställning i samhället.

I Bräkne-Hoby finns även ett naturbruksgymnasium. Skolan som startade 1953 har utbildningar inom djurvård, hästhållning, jordbruk och skogsbruk. Huvudbyggnaden från 50-talet är uppförd i två våningar och gult tegel. Den enkla fasaden artikuleras av de olika fönstren och deras placering.

Cirka fem kilometer utanför Bräkne-Hoby ligger ytterligare en skola. Miljö- och kulturskolan i Sjöarp är en gymnasiesärskola. Skolan är uppbyggd på en gård och ekonomibygnaderna har omvandlats till utbildningslokaler.

År 1905 byggdes en slöjdskola för flickor i Bräkne-Hoby efter testamenterade pengar från häradshövding Johan Thorn. Skolan gick under benämningen Thornska. En husmodersskola och en lantmannaskola låg inne i Ronneby men

Naturbruksgymnasium

Elevhem från 50-talet

flyttade samtidigt med folkhögskolan till Bräkne-Hoby. År 1918 slogs Thornska slöjdskolan och husmodersskolan samman och bildade Blekinge läns lantushållsskola. Skolans uppgift var att *”meddela unga kvinnor praktisk och teoretisk undervisning i huslig ekonomi och de lantgöromål, som i den ort, där skolan är belägen, utförs av kvinnor”* (Jubileumsskrift, Blekinge läns Lantushållsskola 1918-1993).

I början av 40-talet kom en ny stadga för lantbruksundervisning som innebar en förlängd kurstid. Detta medförde även ett större antal elever. Den Thornska skolan räckte inte längre till utan en ny byggnad uppfördes i dess närhet. Arkitekt var Nils Grep från Stockholm och skolan invigdes 1948. Byggnaden har ett för 40-talet tidstypiskt formspråk med enkelt utformade fasader. Interiört finns en väl genomarbetad inredning med 40-talsmöbler.

Ett ålderdomshem byggdes 1917. Byggnaden är samtida med folkhögskolan och byggnaderna påminner om varandra, bland annat i dimension och fasadmateriell. Ett epidemisjukhus har också funnits i Bräkne-Hoby. Huset ligger idag omgärdat av villor och innehåller hyreslägenheter.

Miljö- och kulturskola i Sjöarp

"Thornskan"

Lanthushällsskolan från 1948

Lanthushällsskolans inredning

På 50-talet byggdes den första vårdcentralen. Denna ersattes av en ny vårdcentral som byggdes 1984. I anslutning till vårdcentralen ligger Lindebo servicehus med ett 40-tal lägenheter.

Bräkne-Hoby är ett typiskt villasamhälle. Exploateringen av bostäder har skett med skiftande intensitet. I samband med att Facit Halda fabriken etablerades i samhället runt 1960 byggdes ett stort antal villor. Fabriken hade mer än 500 anställda under 70-talet.

Tre hyreshus uppfördes av kommunen, troligen på 50-talet. Husen i två våningar och sadeltak har på senare tid försetts med takkupor och nya balkonger. I närheten uppfördes på 60-talet ett antal parhus i en våning som fungerar som servicebostäder. Husen har flacka sadeltak och gult fasadtegel.

I Bräkne-Hoby finns ett flertal samlingsplatser. Folkets hus uppfördes 1905-06. Huset som idag ligger omgärdat av villor har fasader klädda

Ålderdomshem från 1917

Vårdcentral från 1980-talet

Kommunala hus från 50-talet

Servicebostäder från 60-talet

Folkets hus

Bygdegården

med ljusa eternitplattor. Ekbackens festplats, söder om Folkets hus, anlades vid 1900-talets början. Till en början fanns en öppen dansbana på Ekbacken. Denna ersattes på 50-talet av en överbyggd danspaviljong. I samhällets norra del ligger en bygdegård som uppfördes 1932. År 1939 startade Sagabiografen som var igång fram till 1968. Huset är idag rivet. Nykterhetsrörelsen uppförde ett IOGT-hus runt sekelskiftet 1900.

I Bräkne-Hoby, likt övriga landet, etablerades idrottsrörelsen under 1900-talets början. Hoby gymnastik- och idrottsförening, GoIF, bildades 1929. Idrottsplatsen Bräknevallen stod färdig 1939. Här finns en karakteristisk entré med biljettkur.

En ny sport- och idrottshall byggdes 1982, på platsen där bränneri och ekonomibyggnader tillhörande Hoby gård tidigare hade legat.

Bräknevallen

Sporthall från 1982

Från sockencentrum till utbildningsort

Bräkne-Hoby är ett tydligt exempel på ett kommuncentrum med lång kontinuitet. Inom ett begränsat område finns kyrka, skola, prästgård, gästgivaregård, tingshus, kommunhus, bank och vårdcentral.

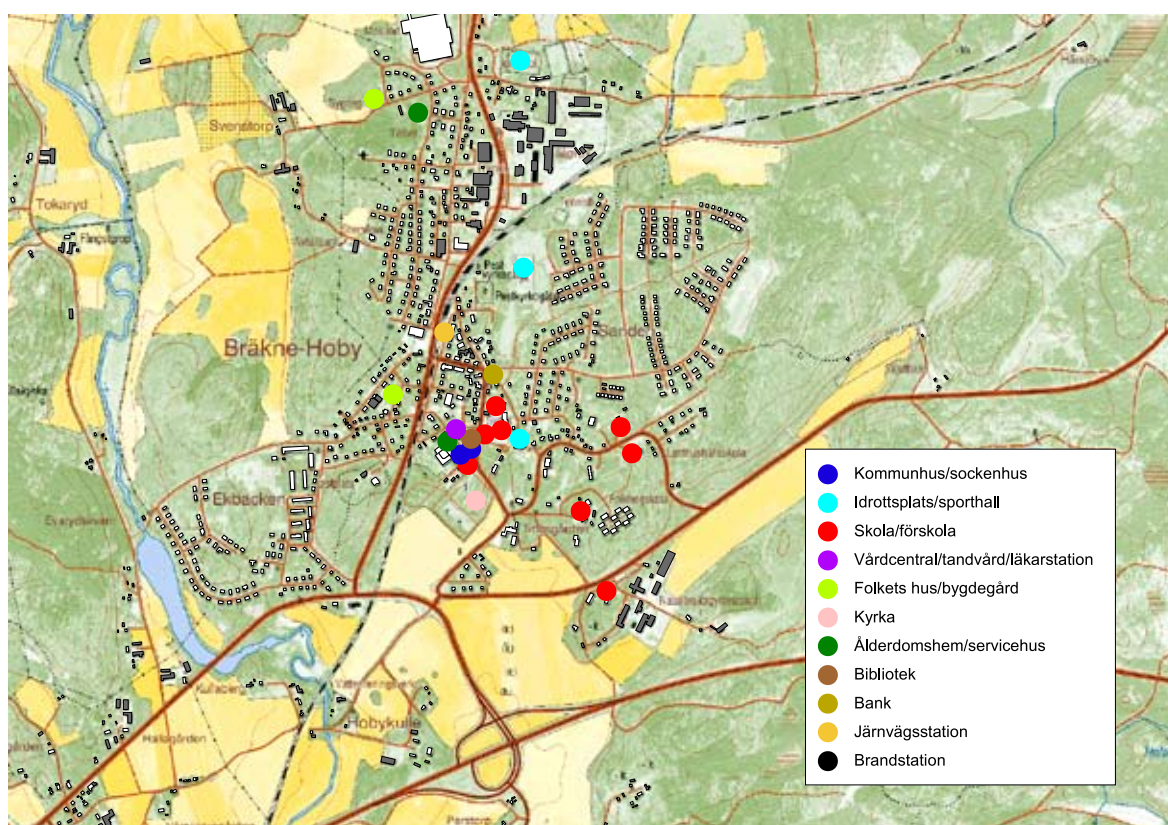
Området är av riksintresse för kulturmiljön med motiveringen; ”Förindustriell centralort med välbevarade offentliga byggnader från 1800- och 1900-talen.”

Nyare bebyggelse har tillkommit och integrerats i det gamla sockencentrumet. Skolgården har

försetts med nya skolbyggnader till en följd av skolreformer och nya behov.

I samhällets östra del har ett flertal skolor koncentrerats; folkhögskola, lanthushållsskola och naturbruksgymnasium. Bräkne-Hoby som ligger centralt i länet utvecklades under 1900-talet till en utbildningsort.

Väster om järnvägen och längs med spåret har industrier lokaliserats. Söder om dessa finns en torgbildning med några affärer. Sammanhängande villabebyggelse finns i utkanterna av samhället.

© Lantmäteriet DNR 106-2004/188K

HÄLLARYDS KOMMUN

Hällaryds kommun: 1863-1966

Folkmängd 1950: 3918

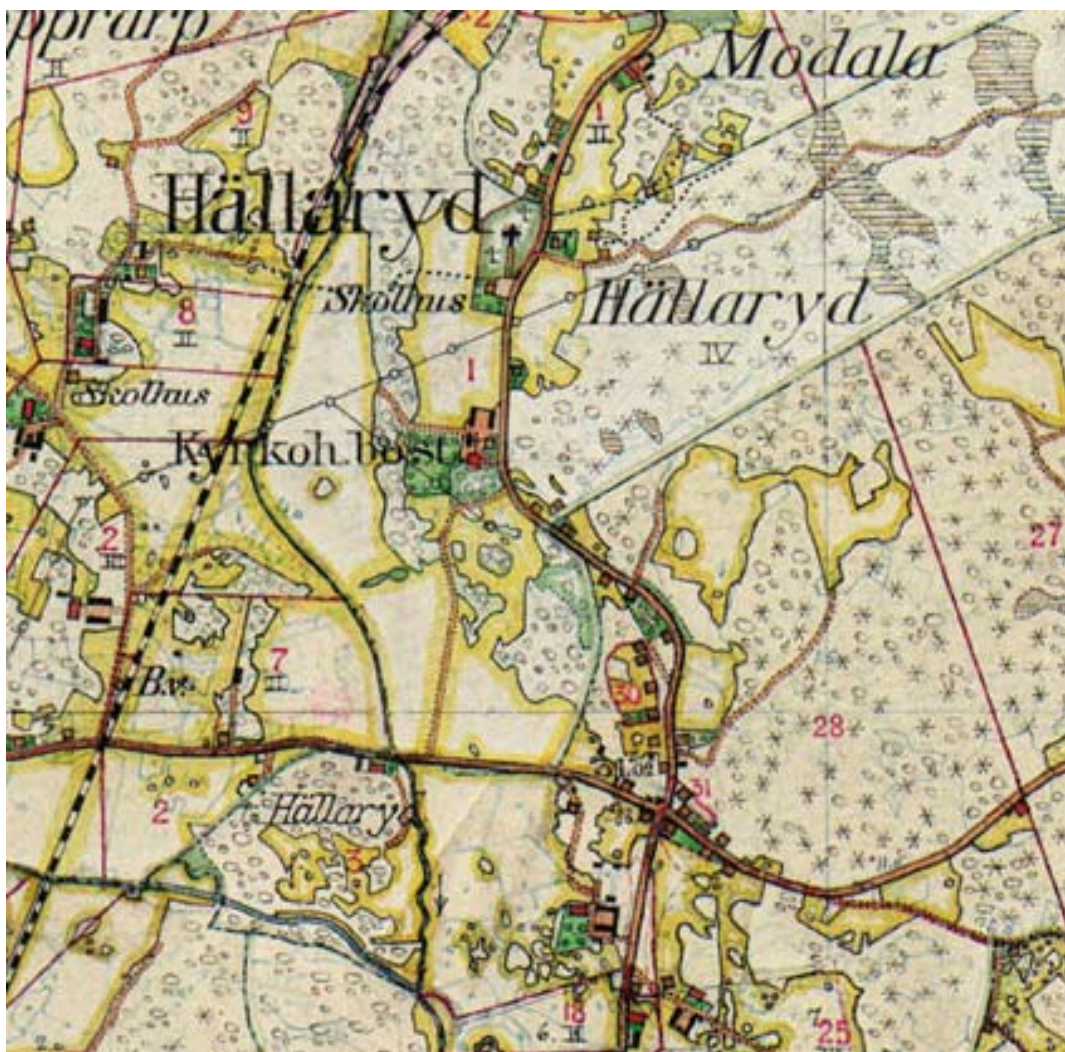
Folkmängd 1963: 2871

Hällaryds kommun bildades 1863. Vid storkommunreformen 1952 bildade Hällaryd tillsammans med Åryds kommun en storkommun under namnet Hällaryd. Kommunen gick ihop med Karlshamns stad, Mörrums och Asarums kommuner och bildade Karlshamns kommun 1967.

Kommunen var en utpräglad jordbrukskommun som från 1950-talet och framåt fick en allt större utpendling till Karlshamn. Hällaryds

samhälle, Trensrum och Elisberg blev sovstäder och boendemiljöer för arbetande i bland annat Karlshamn. Många yrkesverksamma i Hällaryd arbetade inom stenindustrin. Annars var en av de dominerande arbetsplatserna oljefabriken i Karlshamn, men även mer närliggande arbetsplatser fanns som till exempel musterifabriken och porslinsfabriken i Trensrum.

I Hällaryd fanns ett kommunhus som byggdes för ändamålet i början av 1900-talet. Formspråket påminner om kommunhuset i Bräkne-Hoby från 1910. I huset inrymdes även sjukkasse och pastorsexpedition. Senare har ytterligare verksamheter funnits i byggnaden, som till exempel biblioteket, bank och postkontor. Idag nyttjas huset för föreningsverksamhet och på andra våningen finns bostäder. Det finns nu planer på dagisverksamhet i byggnaden.

Häradskartan från 1915-17, ©Lantmäteriet 2005

Hällaryds kommunhus från tidigt 1900-tal

Folkskolan från 1926 med bakomliggande bibliotek

Det var länge kyrkoherden i Hällaryd som stod för undervisningen som bedrevs i sockenstugan. Den gamla folkskolan bredvid kyrkan i Hällaryd byggdes 1926. Den omfattade fyra skolsalar och en församlingslokal. Det är en byggnad i ett och halvt plan, sadeltak och stående rödmålad locklistpanel. Idag används folkskolan som församlingshem, för fritidsverksamhet och viss utbildning. En ny skola byggdes 1963.

Det är en tidstypisk paviljongskola i gult tegel med friliggande gymnastiksal. Skolan omfattar årskurserna ett till sex. När eleverna börjar högstadiet får de ta sig till Karlshamn. Bakom den gamla skolan finns en förskola.

I Hällaryd startades ett bibliotek redan 1860. Det omfattade då endast ett par bokhyllor i skollärarens bostad. Från 1953 fanns biblioteket

Skolan från 1963

i kommunhuset. År 1996 flyttades biblioteket igen och inryms nu i tillbyggnaden på den gamla folkskolan.

De samlingslokaler som finns i Hällaryd är de i kommunhuset och i skolorna. Utöver dessa finns vissa föreningslokaler, exempelvis Hällaryds IF:s klubblokal och ett missionshus. Ett Folkets hus fanns tidigare utmed vägen mot Matvik, men detta är privatbostad idag. Även den gamla IOGT-lokalen är idag bostad.

Den tidiga äldrevården, eller fattigvården som det benämndes då, bedrevs i en bondgård i byn

Gymnastiksalen

Lycke. På 30-talet brann delar av gården och ett ålderdomshem byggdes inne i Hällaryd. På samma plats finns idag det nuvarande servicehuset och ålderdomshemmet, kallat Eklunden, som byggdes runt 1980.

Söder om samhället ligger Hällaryds idrottsplats. Hällaryds idrottsförening bildades 1947. Den första fotbollsplanen, kallad "Mossen", låg cirka två kilometer från dagens IP och användes fram till 1952. Den nuvarande idrottsplatsen på Klockarebacken anlades under 1950-talet och i anslutning till denna finns HIF:s klubblokal inrymd i en före detta hemvärnsgård.

Hällaryds IF

Eklunden

Villaområde från 60-talet

Lägenheter utmed huvudgatan

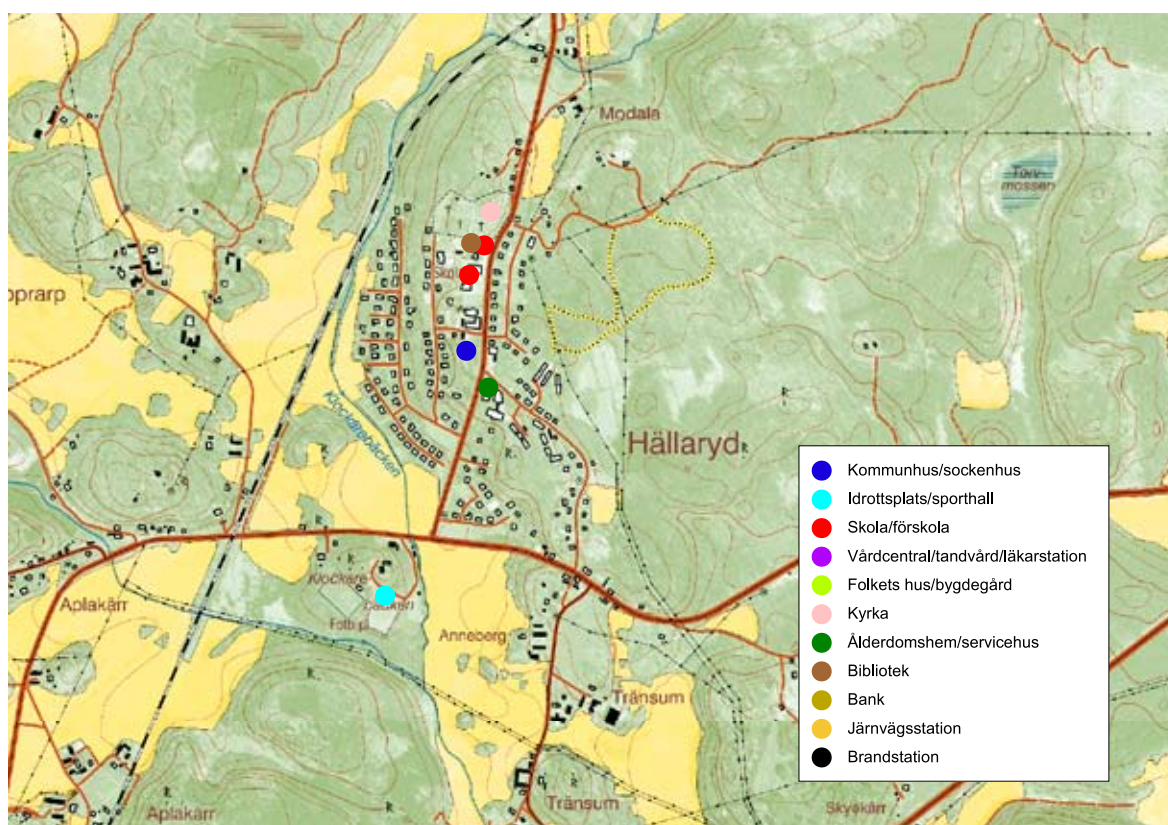
Från kyrkby till villasamhälle

Hällaryd är ett litet samhälle. Som häradskartan från 1915 visar så fanns då en mycket begränsad bebyggelse utmed vägen. Kartan nedan visar även den att samhället har expanderat runt genomfartsvägen.

Den lilla kyrkbyn har under 1900-talet vuxit men ändå behållit en liten skala. De största sammanhängande exploateringarna skedde mot slutet av 50-talet och under 60-talet. Då

bebyggdes nya områden med friliggande villor, de flesta i ett plan. Antalet hyreslägenheter i samhället är begränsat. Utmed huvudgatan, intill kommunhuset, ligger ett tvåvåningshus med lägenheter. Huset i gult tegel byggdes troligen under 80-talet.

Ett kommuncentrums vanligaste inslag såsom kommunhus, skola, bibliotek och vårdcentral har i Hällaryd placerats inom ett begränsat område i närheten av kyrkan.

© Lantmäteriet DNR 106-2004/188K

ASARUMS KOMMUN

Asarums kommun: 1863-1966

Folkmängd 1950: 8732

Folkmängd 1963: 8914

Asarums kommun bildades 1863. År 1881 bröt sig Ringamåla ur och bildade en egen kommun. Vid storkommunreformen 1952 slogs Asarums och Ringamålas kommuner åter igen samman och bildade Asarums kommun. Vid fyra tillfällen inkorporerades delar av Asarums kommun med Karlshamn, 1868, 1890, 1932 och 1937. I början av 1930-talet och 1945 togs frågan upp om inte hela Asarum skulle slås samman med Karlshamn. Från den 1 januari 1967 blev detta verklighet och Asarum uppgick i Karlshamns kommun.

Asarums kommunvapen fastställdes 1945. Vapnet innehåller två gröna ekar som dels symboliserar Asarum, dels Blekinge. På nedre delen finns ett blått fält med tolv mynt i guld som symboliserar Asarums offerkälla. Kommunvapnet fanns bland annat på kommunens eget porslin. Vapnet har blivit symbolen för Asarums hembygdsförening.

Häradskartan från 1915-16, ©Lantmäteriet 2005

Asarums samhälle

Asarum ligger utmed den järnvägssträckning mellan Karlshamn och Vislanda som anlades 1874. Järnvägsförbindelsen verkade positivt för samhällets expansion. Spåren gick rakt genom centrum till den centralt belägna stationen. Idag har spåren tagits bort och en cykelbana anlagts på dess ställe. Järnvägsstationen är numera privatbostad.

År 1960 arbetade 60 % av de yrkesverksamma i Asarums kommun inom industrin. De största arbetsgivarna var AB Urfabriken, AB Halda och

Kommunhuset med den bakomliggande utbyggnaden

Interiör

Hyreshus från 50-talet vid Dyks väg

Svängsta Mattväveri AB i Svängsta, Strömma Bomullsspinneri AB och Graneforsverken i Asarum samt Karlshamns Yllefabriks AB i Åkeholm.

Mellan åren 1935 och 1967 inrymdes den kommunala administrationen i den byggnad som 1847 byggdes som skola (se nedan). Huset har inrymt en rad olika verksamheter och haft en central roll i Asarums samhälle. Från början var det, som nämnts, skola men även socken- och fattigstuga. På ovanvåningen fanns en lärarbo-stad. Under årens lopp har här bland annat varit kommunal verksamhet, bibliotek, lärarexpedition, skolarkiv och bank. Idag används huset av bland annat PRO, musikskolan och Asarums hembygdsförening. År 1961, under tiden som byggnaden var kommunhus, byggdes huset till på baksidan.

År 1899 byggdes sparbankshuset i Asarum. För ritningarna stod byggmästaren Svante Svenson. Det blev en massiv byggnad med röda ornamenterade tegelfasader. I huset inrymdes även annan verksamhet. Flygeln mot norr kom att kallas kommunalsalen eftersom den användes för kommunala och kyrkliga sammanträden.

50-talsentré vid Dyks väg

En generalplan för Asarums samhälle färdigställdes 1951 och reviderades 1958. I mitten av 60-talet hade Asarums kommun cirka 9000 invånare, och antalet antogs öka. Att kunna försörja kommuninvånarna med bostäder i den takt det behövdes var ett problem. Samhället behövde exploateras. En kommunal bostadsstiftelse bildades i Asarum runt år 1950. Ungefär samtidigt uppfördes det första hyreshuset vid Dyks väg. Ett antal gårdar i Asarum köptes upp och på marken byggdes hyreshus och tomter såldes för byggande av egna hem. Stiftelsen svarade även för kommunens pensionärshem. Från 50-talet och framåt exploaterades stora delar av Asarum med både friliggande villor och hyreshus i upp till tre våningar.

Angående den snabba utvecklingen i Asarum under 1950- och 60-talen skrev kommunalnämndens ordförande, rektor Henry Sundén, följande 1965: *”Många menar kanske att idyllen till stor del gått tillspillo, men det har i så fall varit en idyll som man inte saknar. Brunnarna på gårdarna har försvunnit, de trånga, smala och mörka vägarna har gjort likaså. Uthusen*

med vedbod, bryggstuga och avträde finns inte längre. Jag tror ingen saknar allt detta utan trivs bättre i den nutida miljön. Man vill, att utvecklingen skall fortsätta och tycker möjligen, att takten är alltför långsam.”

Den första fasta folkskolan i Asarum är den så kallade ”vita skolan” från 1847. Där inrymdes, som nämnts, både skolsal, lärarbostad, fattig- och sockenstuga. Cirka 50 år senare, år 1900, byggdes den ”röda skolan”, som idag kallas ”kyrkskolan” och inrymmer årskurserna ett och två samt ett fritidshem. Den röda skolan byggdes till 1935, i samband med att den vita skolan upphörde som skola och istället blev kommunhus.

Gällande skolorna i Asarum gjordes en utredning 1949, i anslutning till tidens stora skolreform. Det konstaterades att de befintliga skolanläggningarna var gamla och bristfälliga. Planer lades fram för nya skolbyggnader inom kommunen. I Svängsta var en ny skola färdig 1954. Ritningar för en ny skola i Asarum togs fram av arkitekten Einar Hedman 1953-55. Klockebacksskolan

”Vita skolan” från 1847

”Röda skolan”, nuvarande ”kyrkskolan” från 1900

Klockebacksskolan

Stenbackaskolan

som kom att inrymma bland annat skolbibliotek och gymnastiksal stod färdig 1958. Där finns idag årskurserna tre till sex. Stenbackaskolan byggdes i mitten av 60-talet. Paviljongskolan i gult tegel omfattar årskurserna sju till nio. I en separat byggnad ligger en förskola. År 1976 invigdes ytterligare en skola i utkanten av Asarum som fick namnet Korpadalsskolan. Där finns idag förskoleklass, låg- och mellanstadium samt fritidshem.

Ett bibliotek fanns tidigare i ett hus längs Asarums huvudgata. Huset är idag rivet. Från 1968 flyttade verksamheten till "vita skolan" eller det som precis blivit ett före detta kommunhus. I början av 80-talet var det återigen dags att flytta biblioteket. Sedan dess ligger det i bottenvåningen på ett hyreshus på Dyks väg.

Ett epidemisjukhus byggdes i Asarum 1905. Detta var i bruk fram till 1968 då verksamheten flyttade till Karlshamn. Efter det har sjukhuset använts som samlingslokal, fritidsgård och daghem. 1989 byggdes det till i samma stil. Ålderdomshemmet Björkliden som låg i samhällets utkant, mot Froarp, byggdes 1891. Det renoverades under 1950-talets början. När huset

Epidemisjukhuset

revs 1999 hade det under de senaste åren använts som vandrarhem och daghem. Det senaste ålderdomshemmet Östralycke byggdes 1976 och ligger intill Korpadalsskolan. Anläggningen har byggts till i omgångar.

Kommunen planerade att bygga ett medborgarhus i Asarum. Detta förverkligades dock inte, utan ett medborgarhus uppfördes istället i Svängsta. I medborgarhuset finns Asarums kommunvapen lagt som en mosaik i golvet.

Östralycke

En idrottsplats anlades strax intill ålderdomshemmet Björkliden 1954. Denna placering av idrottsplatsen var mycket omdebatterad då vissa trodde att verksamheten skulle störa de boende på Björkliden. Några år senare byggdes en läktare och en ny träningsplan anlades.

En annan betydelsefull mötesplats i Asarum har varit det badhus med karbad och bastu som fanns mitt i samhället. Byggnaden som uppfördes 1937 inrymde både badhuset och brandstation.

Huset har en tidstypisk 30-talsarkitektur med en ljus slät putsfasad. Karakteristiskt är det ännu bevarade slangtornet. Badverksamheten levde kvar fram till 1992. Idag har delar av huset omvandlats till bostäder.

År 1962 tecknade Asarum och Karlshamn ett avtal gällande gemensamt brandförsvar. En brandstation i norra delen av Karlshamn skulle klara släckningen i de båda kommunerna.

Idrottsplatsen med läktare, byggd 1964

Biblioteket

Badhus och brandstation

Från kommuncentrum till Karlshamnsvörort

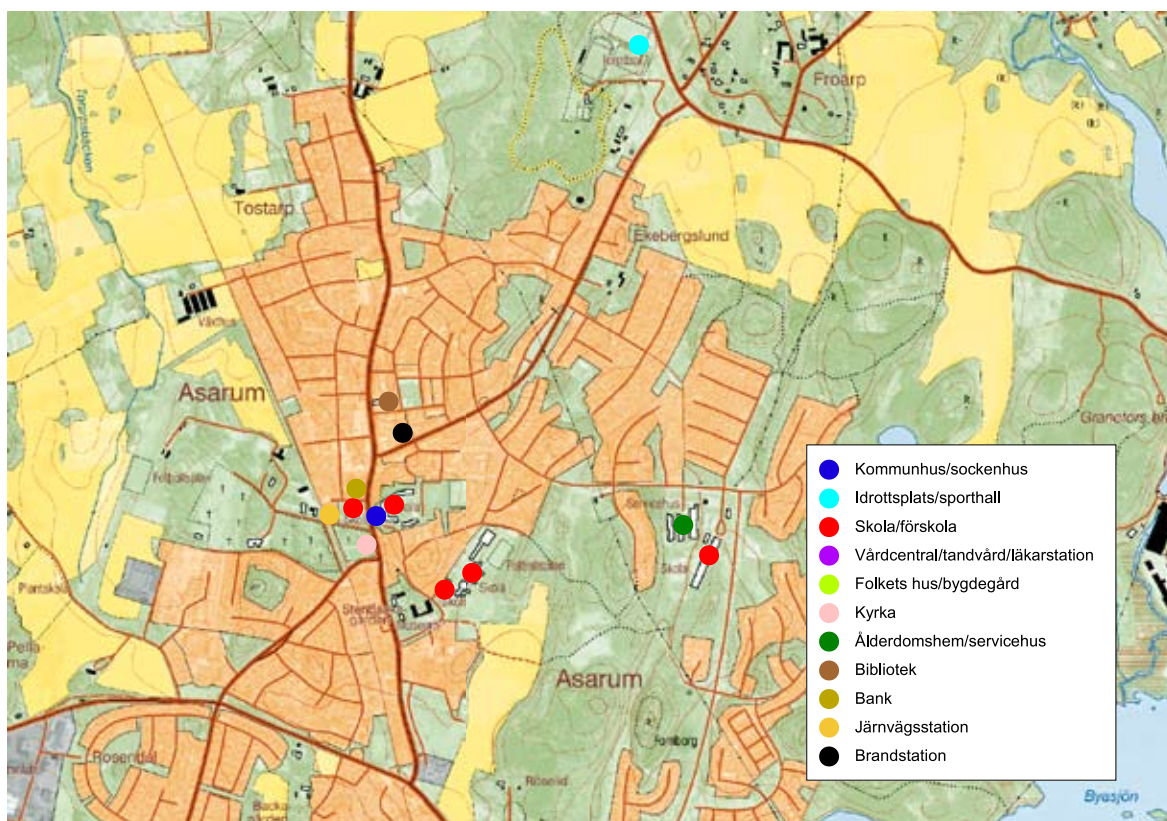
Asarum har ett tydligt centrum med de kommunala funktionerna samlade inom ett begränsat område. I närheten av kyrkan ligger bankhuset och kyrkskolan som båda har en påkostad arkitektur och sätter sin prägel på samhället. I centrum finns annars en mycket blandad bebyggelse från olika tider.

Asarums kommunhus var inte byggt för ändamålet. Den kommunala administrationen var istället inrymd i en före detta skola. Det mycket centrala läget, som syns på kartan nedan, och formspråket visar dock att huset haft en viktig funktion.

Bostadsbebyggelsen utgörs till största del av fristående villor. I Asarum finns även flerbostadshus från olika decennier. Hyreshusen på Dyks väg är ett exempel på kommunernas bostadsplanering på 50-talet då kommunalt planmonopol infördes och de kommunala bostadsbolagen bildades.

Klockebacksskolan och Stenbackaskolan har båda uppförts i samband med skolreformernas genomförande och utgör karakteristiska inslag i ett kommuncentrum.

Järnvägen hade en positiv effekt för Asarums utveckling. Idag finns inte spåren kvar men banvallen utgör fortfarande gräns för bebyggelsen i den norra delen av samhället

© Lantmäteriet DNR 106-2004/188K

MÖRRUMS KOMMUN

Mörrums kommun: 1863-1966

Folkmängd 1950: 4263

Folkmängd 1963: 5026

Mörrums kommun bildades 1863. Vid stor-kommunreformen 1952 uppgick Elleholms kommun i Mörrums kommun. År 1967 var Mörrum en av de kommuner som tillsammans bildade Karlshamns kommun. Sammanslagningen -67 föranleddes av en intensiv debatt och många försökte stoppa inkorporeringen med Karlshamns kommun. Mörrum hade varit inne i en kärv period under 40-talet på grund av att arbetstillfällena inom kommunen var få. På 50-talet startade en mycket expansiv period för kommunen. Nya företag etablerades, arbetstillfällena ökade hela tiden och inflyttningen var stor. De som var negativa till en kommunsammanslagning oroade sig för att utvecklingen skulle stagnera och att den nya kommunen inte skulle tillföra Mörrum något. På ett sätt hade de rätt, Mörrum har inte expanderat nämnvärt efter sammanslagningen.

Mörrums kommunvapen fastställdes 1948.

Häradskartan från 1915-16, ©Lantmäteriet 2005

Mörrum karakteriseras av en bördig och rik jordbruksbygd samt ån som rinner genom samhället. På den västra sidan om ån ligger Mörrum och på den östra sidan Hästaryd. Idag benämns vanligen hela området för Mörrum. De stora gårdar som fortfarande finns kvar inom samhället och som idag omges av en villabebyggelse från efterkrigstiden sätter stor prägel på samhället. Jordbruket har haft stor betydelse för trakten, vid sidan om det kom Mörrums arbetande befolkning att till största del bli yrkesverksamma inom industrin. En stor arbetsplats var Mörrums bruk som invigdes 1962. På slutet av 1800-talet startade Sven Mattson ett företag som rökte kött och lax. Företaget expanderade snabbt och år 1918 byggdes fabriksbyggnaderna strax söder om järnvägen. 1926 övertogs byggnaderna av Atlantic och deras konservertillverkning. På 50-talet tog Svenska Stålprensningssaktiebolaget över fabriken och började producera karosser till Volvo Duett och senare diskbänkar och duschkabiner. Idag inryms här IFÖ Sanitär AB. Turism och laxfiske längs Mörrumsån har bidragit till att göra Mörrum till ett levande samhälle och denna näring är en viktig del av Mörrums profil idag.

Fabriken från 1918

År 1878 byggdes det hus som kom att bli Mörrums kommunhus. På nedervåningen inrymdes en skola, på andra våningen hölls de kommunala mötena och på vinden fanns en lärarbostad.

Mörrums fasta skola var den första skolan och den uppfördes 1828. År 1850 byggdes ”vita skolan” som var i bruk fram till 1917. År 1869 grundades folkhögskolan i Mörrum, den flyttade sedan till Ronneby och ligger idag i Bräkne-Hoby. I Elleholm startade även en lantbrukskola som var i bruk fram till 1906. Storskolan, som ligger bredvid det före detta kommunhuset,

Kommunhus, sockenstuga och skola från 1878

Lärarbostad i anslutning till skolan

Storskolan från 1906

Mörrumsskolan från 1964

byggdes 1906. Lärarbostäder uppfördes på skoltomten. Skolan heter idag Hästarydsskolan och inrymmer låg- och mellanstadium. Av material från "vita skolan" byggdes 1918 "norra skolan" som var i bruk fram till 1963. En ny skola byggdes 1964 för hela den dåvarande kommunens låg- och mellanstadium. I anslutning till skolan uppfördes en kombinerad gymnastik- och sporthall. Norrevångsskolan för årskurserna sju till nio byggdes 1979. Mörrums bibliotek ligger inrymt i en gammal mangårdsbyggnad öster om ån.

Under slutet av 1950-talet inleddes, som nämnts, en expansiv period i Mörrum på grund av de

Norrevångsskolan från 1979

stora arbetsplatser som etablerats här. Det uppkom ett brådskande behov av bostäder. På västra sidan av ån byggdes de första hyreslägenheterna i Mörrum av det kommunala bostadsbolaget, Mörrums bostadsstiftelse. Sex hus i två och ett halvt plan med sadeltak och putsade fasader grupperades kring en öppen gård. Husen har en sammanhållen och välbevarad 50-talsarkitektur. Utöver dessa har en stor del av Mörrums lägenhetshus en enhetlig utformning. De byggdes under 60- och 70-talen och ligger utspridda i samhället. De har röda tegelfasader, plana tak och balkonger av betongelement.

Hyreshus från 50-talet uppförda av Mörrums kommunala bostadsbolag

Hyreshus från 60- och 70-talen

50-talsvillor utmed Glasvägen

Villaområde i Hästaryd

I Mörrum dominerar villabebyggelsen. Kommunen behövde 300 tomter för egna hem och köpte upp jordbruksfastigheter och anlade nya villaområden under 50-, 60- och 70-talen. Av jordbruksfastigheterna är det nu enbart gårdsbebyggelsen kvar som ligger som öar i de annars moderna områdena. Järnvägen har fungerat som en gräns för villaexploateringen. Söder om spåren är marken fortfarande obebyggd.

En-och-en-halvplansvillorna längs Glasvägen är några av de tidiga villorna som byggdes under 1950-talet.

Mörrums ålderdomshem byggdes 1901. Byggnaden moderniserades och byggdes till på 1950-talet.

1963 fanns diskussioner om att bygga ett medborgarhus. Mörrums idrottsplats anlades 1933. Detta blev arenan för Mörrums GOIS (gymnastik och idrottsällskap). En entré som vänder sig mot samhällets centrum och en läktare byggdes under 30-talet. På 60-talet fick samhället en isrink. Mörrums kommun hade lagt undan pengar innan inkorporeringen med Karlshamns kommun för att kunna förverkliga byggandet av en ishall. Isrinken var till en början inte överbyggd. Efter sammanslagningen fick Karlshamns kommun satsa på att bygga till anläggningen i Mörrum så det blev en överbyggd ishall som klarade den nya kommunens behov. Ishallen i Karlshamn fick därefter läggas ner.

Gränsen för villabebyggelsens utbredning söderut

Mörrums idrottsplats med läktare från 1930-talet

Entrén

En naturlig mötesplats i Mörrum blev den bastu- och badinrättning som fanns i källaren på brandstationen från 1936. Där samlades damerna på fredagar och herrarna på lördagar och många politiska frågor rörande Mörrum

avhandlades. Den första folketshusbyggnaden i Mörrum var från 1800-talets slut. Denna revs 1965 och ersattes av ett nytt Folkets hus 1966, året innan sammanslagningen med Karlshamns kommun 1967.

Badhus och brandstation från 1936

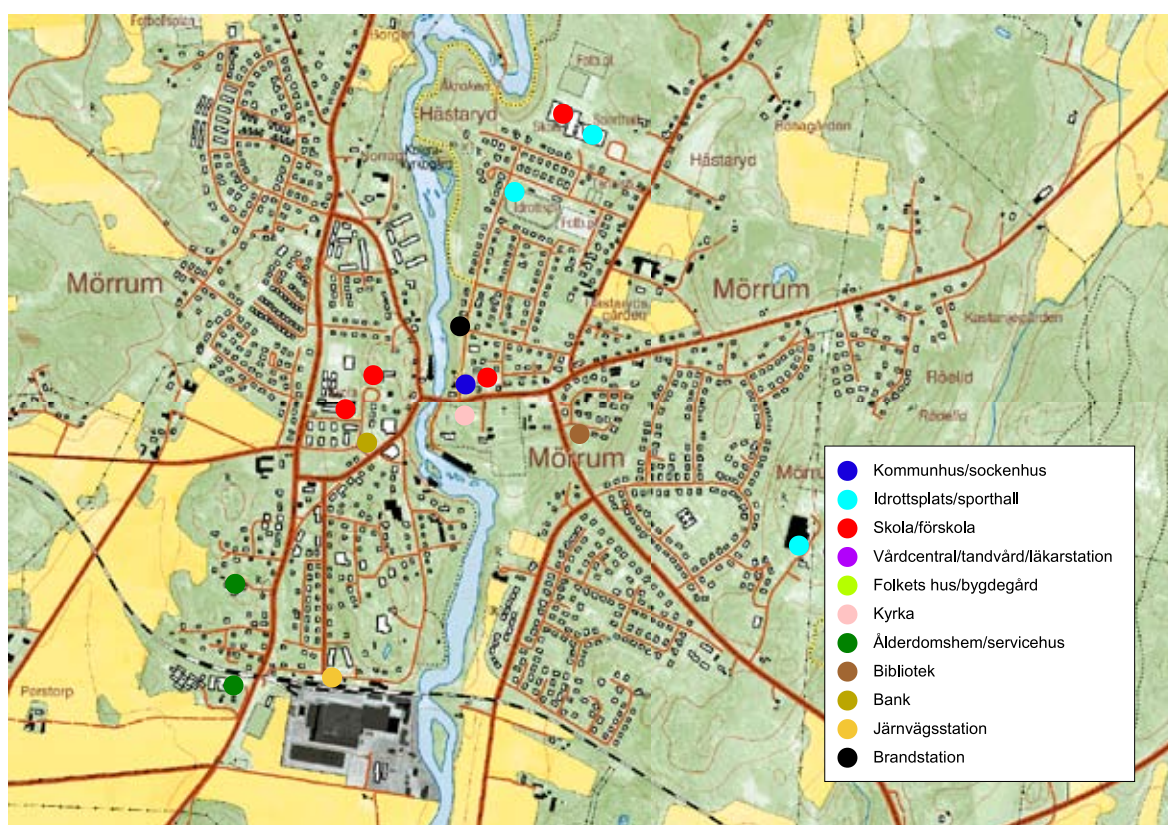
Från jordbruksfastigheter till villamattor

Mörrum präglas mycket av dels ån som delar samhället i två delar och alstrar laxfiske, dels de stora gårdar som ligger kvar i de centrala delarna. Gårdarna har idag blivit kringvuxna av de villamattor som byggdes under 1900-talet.

Kommuncentrumet är som kartan nedan visar relativt koncentrerat längs den genomfartsväg som korsar ån. Området har dock mer en karaktär av äldre sockencentrum än ett 1900-talskommuncentrum. De funktioner som ligger längre från centrum är idrottsanläggningarna och äldreboendena.

De sex hyreshus som ligger väster om ån är ett tydligt exempel på 50-talsbebyggelse som uppfördes av de nybildade kommunala bostadsbolagen. Även under de nästkommande decennierna uppfördes en del hyreshus. I övrigt består bebyggelsen mest av villakvarter. Järnvägen är fortfarande en gräns för bebyggelsens utbredning söderut.

Den expansion som rådde i Mörrum från 50-talet i samband med företagsetableringar är tydlig i den fysiska miljön.

© Lantmäteriet DNR 106-2004/188K

KYRKHULTS KOMMUN

Kyrkhults kommun: 1863-1966

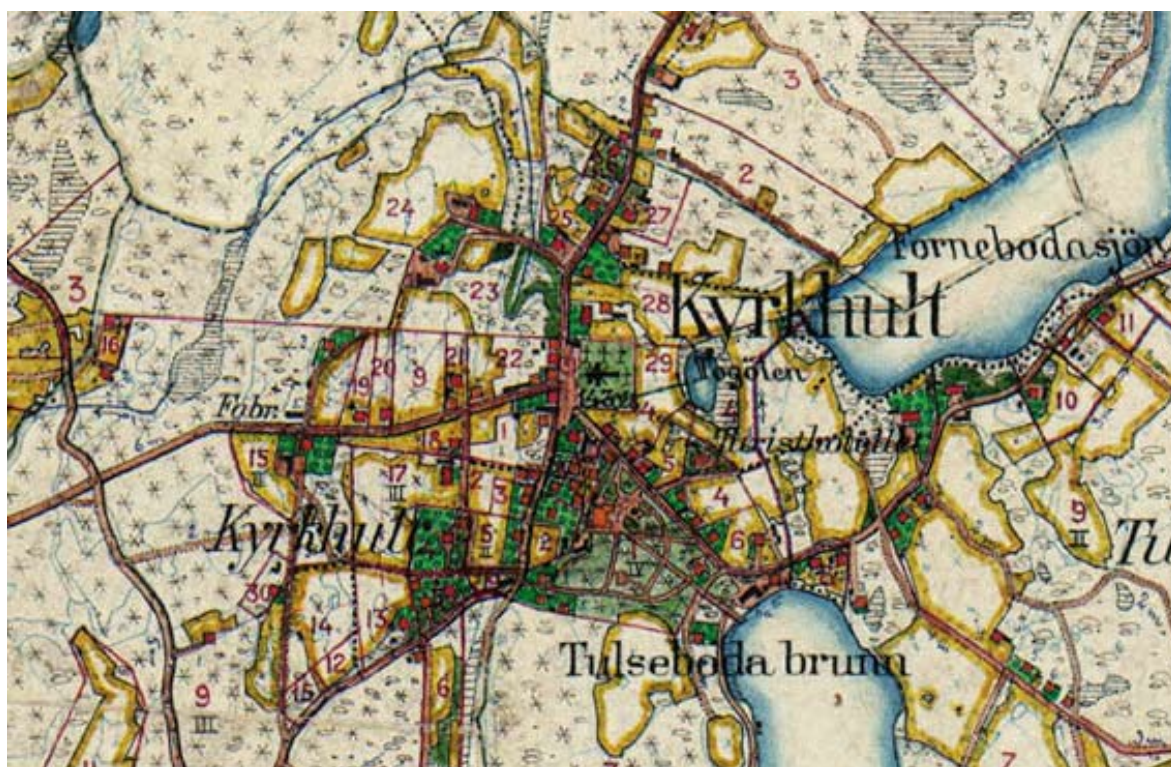
Folkmängd 1950: 4103

Folkmängd 1963: 3588

Kyrkhult var en egen kommun fram till 1967 då det skedde en inkorporering med Jämshög och Olofström och de tillsammans bildade Olofströms kommun. Området som tidigare utgjorde Kyrkhults kommun har idag cirka 2900 invånare.

Kyrkhults kyrka uppfördes 1865. Byn hade tidigare tillhört Jämshögs socken, men på grund av avståndet till kyrkan bildade Kyrkhult en egen socken.

Kyrkhult är en före detta brunnsort. Tulseboda brunn- och badhus AB startade 1877. I brunnsparken byggdes bland annat restaurang, varmbadhus och sjukstuga. Runt brunnsanläggningen byggdes ett turisthotell och ett flertal trävillor med verandor och rikligt med snickarglädje, vilka utgör en karakteristisk del av samhället än idag. Brunnsvérksamheten har haft stor betydelse för Kyrkhults samhälle och inneburit en inkomstkälla för dess invånare. Under sina bästa år hade brunnen cirka 700-800 gäster årligen. Kyrkhultsborna hyrde ofta ut sina hus till brunnsgästerna under perioder, medan de själva flyttade till uthus etc. Tulseboda brunn upphörde med den traditionella brunnsvérksamheten 1953.

Häradskartan från 1916, ©Lantmäteriet 2005

Tulseboda Brunn

I närheten av kyrkan ligger Kyrkhults sockenhus/kommunhus. Byggnaden uppfördes på 1860-talet av virke som blivit över från kyrkobygget. År 1936 byggdes huset till. Kommunhuset i ett och ett halvt plan har en gulmålad fasad av stående locklistpanel. Sadeltaket täcks av enkupigt tegel. Ovanför entrén sitter en fronton med ett lunettfönster. Fullmäktigesalen ligger på andra våningen och har ett upphöjt podium och en bröstad väggpanel. Vid sidan om den kommunala administrationen har byggnaden inrymt flera andra funktioner, bland annat bibliotek och

skola. Idag finns här ett forskarcentrum men den verksamheten är precis på väg att lämna huset och nytt användningsområde är ännu inte fastställt.

Biblioteket i Kyrkhult har funnits sedan 1880-talet och var till en början inrymt i bibliotekariens hem. Böckerna flyttades sedan över till kommunhuset och inrymdes i ett skåp i lilla kommunalsalen. Vid tillbyggnaden av kommunhuset 1936 fick biblioteket en egen lokal. Idag ligger biblioteket vid skolan.

Kyrkhults sockenhus/kommunhus från 1860-talet

Miljö med kyrka, sparbank och kommunhus

Trävillor, typiska för Kyrkhult

Sparbanken i Kyrkhult startade 1901. Till en början huserade banken i kommunhuset. År 1919 flyttade banken in i ett eget hus som inköpts och renoverats för sitt nya ändamål. Där inrymdes verksamheten fram till 50-talet då huset flyttades ett antal meter och gav plats för ett nytt hus. Därefter flyttade polisen och distriktssköterskan in i den äldre byggnaden. Det nya bankhuset byggdes 1952 och fungerar fortfarande som bank. I huset fanns från 1952 till 2005 även tandläkare, charkuteri, pappershandel och sist klädaffär. Därutöver finns några lägenheter i huset.

Fram till 50-talet fanns ingen riktig skolbyggnad i Kyrkhult. Undervisning bedrevs i sockenhuset och församlingshemmet. Byskolor fanns från

andra hälften av 1800-talet utanför byn. Kyrkhults skola byggdes under början av 1950-talet. Tomten inköptes 1948 och sedan inleddes bygget efter ritningar av Lantbruksförbundets byggnadsförening i Lund. När skolan invigdes 1955 fanns ingen matsal eller gymnastiksal. Matsalen blev klar året därpå och gymnastiksalen invigdes 1965. Det är en paviljongskola i rött tegel. Den högre byggnadskroppen har avfasade hörn och ett glasat trapphus med stort ljusinsläpp. Entrén ligger mellan de två byggnadskropparna.

År 1929 byggdes en kombinerad samlingslokal och biograf av en privatperson i Kyrkhult. Denna var igång under ett tiotal år. Omkring 1940 byggdes ett Folkets hus genom folkets-

Sparbanksbyggnad från 1952

Kyrkhults skola

Folkets hus från 1940

husföreningen med hjälp av kommunalt anslag. Kyrkhults sportklubb startade 1930. Till en början användes Forneboda dansbana och en lokal på Tulseboda brunn för gymnastik. År 1937 invigdes idrottsplatsen Hörneborg. I anslutning till idrottsplatsen byggdes 1940 en lokal med omklädningsrum och inomhusträning. Efter 1965 användes skolans gymnastiksal för inomhusidrott. En ny idrottsplats anlades runt år 2000.

Socknens läkare fanns till en början i Jämshög. Gällande vården i Kyrkhult fanns det en läkare

Kommunala hyreshus från slutet av 60-talet

knuten till Tulseboda brunn under brunnsåsongen. En läkarvilla byggdes av brunnsbolaget. År 1904 blev Kyrkhult ett provinsialläkaredistrikt. Provinsialläkaren hyrde in sin mottagning i brunns läkarvilla. Den före detta läkarvillan är idag museum. År 1944 byggdes en ny läkarbostad med mottagning. Denna är idag privatbostad. Distriktssköterskan som fanns i Kyrkhult från 1922 inrymdes, tillsammans med en tandläkarmottagning, i det före detta bankhuset. En ny vårdcentral, Hälsökällan, byggdes på 1990-talet och inrymde till en början även apotek. Ett ålderdomshem byggdes 1910 cirka en kilometer norr om Kyrkhult. Detta var igång fram till kommunsammanslagningen 1967. Därefter har denna funktion funnits lokaliserad till Olofström. Från 60-talet och framåt har det dock byggts ett antal pensionärslägenheter i Kyrkhult.

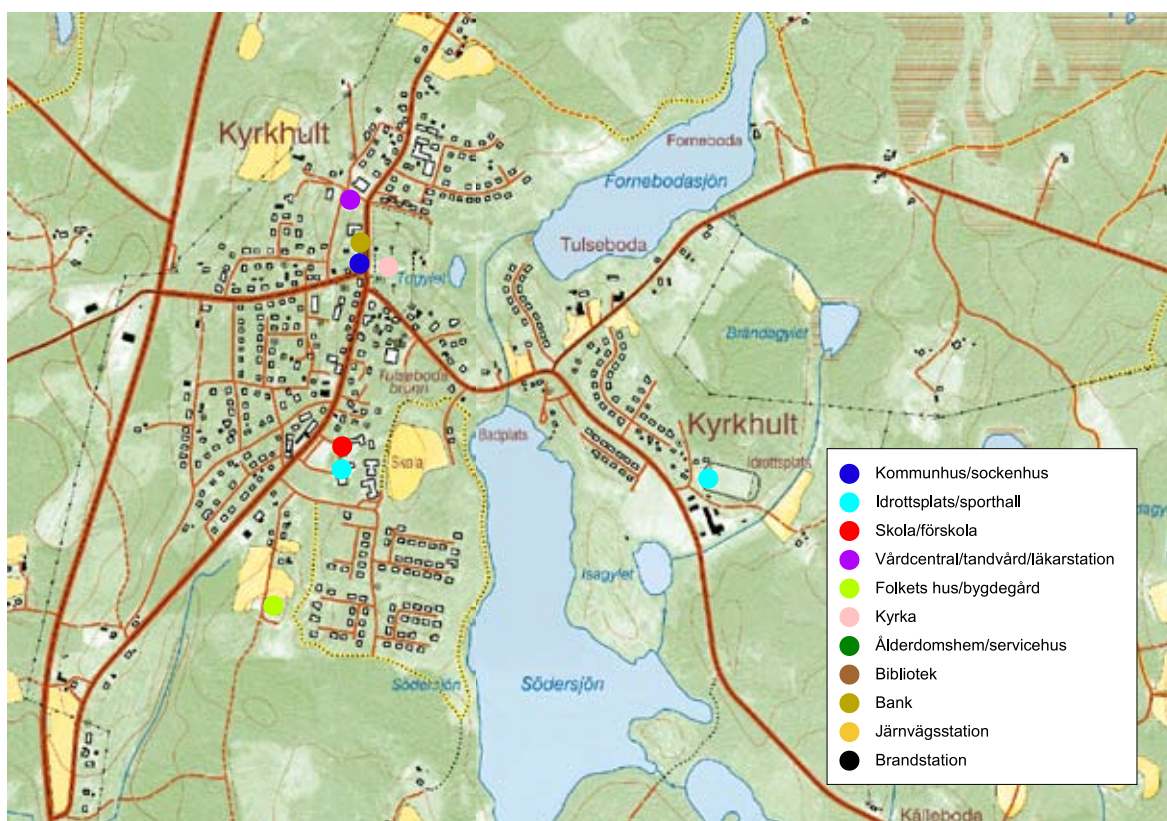
Under 50-70-talen byggdes det i Kyrkhult, liksom övriga landet, mycket villor. Bostadsbyggelsen i Kyrkhult utgörs till största del av enfamiljsbostäder, men under slutet av 50-talet och början av 60-talet uppförde kommunen ett antal hyreshus i tre våningar.

Från brunnsort till kommunelsentrum

Under andra hälften av 1800-talet etablerades Kyrkhult som socken. En kyrka byggdes på 1860-talet, Kyrkhult blev en egen socken och genom kommunalförordningen även en egen borgerlig kommun. På 1870-talet startade brunnsverksamheten. Samhällets glansperiod kan sägas ha varit från 1860 fram till mitten av 1900-talet då brunnsverksamheten upphörde och den kommunala administrationen flyttades till Olofström.

Kyrkhult har en liten centrubildning i närheten av kyrkan där det före detta kommunhuset och bankhuset ligger. Den äldre träbebyggelsen från brunnstiden ligger sydost om kyrkan medan större delen av de senare anlagda villakvarteren ligger västerut. Det som karakteriserar samhället är till stor del de äldre trävillorna samt närheten till Fornebodasjön och Södersjön.

© Lantmäteriet DNR 106-2004/188K

JÄMSHÖGS KOMMUN

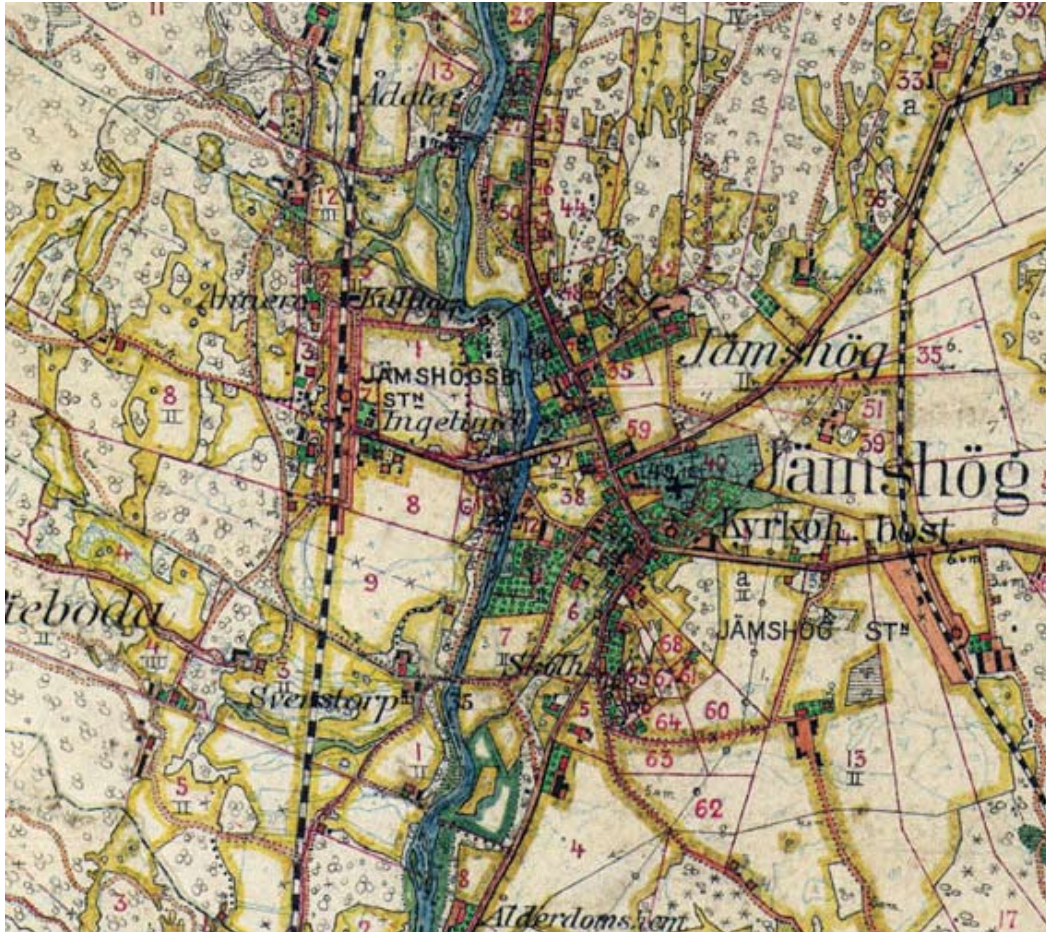
Jämshögs kommun: 1863-1966

Folkmängd 1950: 3527

Folkmängd 1963: 3424

Jämshög var en egen kommun fram till 1967, då det skedde en sammanslagning mellan Jämshög, Olofström och Kyrkhult.

Jämshög fick sin första järnvägsförbindelse när den smalspåriga järnvägen mellan Holje och Sandbäck öppnade 1886. År 1901 invigdes även sträckan Älmhult–Sölvesborg. Järnvägsförbindelsen var positiv för Jämshögs utveckling. Stationshus och magasin finns idag bevarade medan rälsen är borttagen.

Häradskartan från 1916, ©Lantmäteriet 2005

I samband med kommunsammanslagningen 1967 skrev författaren Sven Edvin Salje en prolog. Texten avslutas med följande stycke:

”Nu står vi åter här med undran inför det som väntar. Den nya tiden kan ej av någon hejdas. Vi är en cell av något stort organiskt. Vi är ett grand av det som kallas världen. För många blir väl avskedsstunden från det gamla ett vemodets och smärtans ögonblick. Ty något måste jordas dött förbrukat och endast lämna minnen kvar. Så må vi nu i ny gemenskap finna tonen åt dem som följa oss i spåren. Ty nuets sådd är framtidssläkters skördar. Och måtte stålet, materien, aldrig bliva hårdare än att människan blir dess herre. Gränser dragas upp. Gränser plånas ut. Sekler komma. Sekler svinna hän. Människan ropar. Människan kallar. Människan hånar. Människan gråter. Människan jublar. Människan är som en ensam lom med sitt oförklarliga läte i sin ovissa färd över sommarnattens mörka vatten. I denna stund sluter sig den historiska cirkeln. Månghundraåriga gränser möts på nytt i denna vinternatt. Må kvinnor och män med seklers släktgemenskap i bygden skuldra vid skuldra, sida vid sida med alla dem, som kommit från norr och söder, öster och väster, bygga ett samhälle, med den samhörighet och ansvarsfyllda gemenskap, som är värdig de klingande namnen:

Jämshög – Olofström – Kyrkhult”

Jämshögs sockencentrum utvecklades under 1900-talet och blev ett relativt stort kommuncentrum med kommunhus, bank, affärer, skolor, medborgarhus, vårdcentral, apotek och idrottsplats. År 1917 härjade en brand delar av Jämshög. Bland annat ödelades byggnaden inrymmande sockenstuga, sparbank och högre folkskola. Denna byggnad hade ersatt en äldre sockenstuga från 1846 som även den förstörts i en brand 1884.

Den 22 april 1934 tog kommunalfullmäktige beslut om uppförandet av ett kommunhus. En tomt mitt i kyrkbyn köptes för ändamålet. Till arkitekt utsågs Martin Eriksson från Guö. Hans ritningar ansågs vara relativt anspråkslösa men uppfylla de behov som fanns.

Jämshögs kommunhus stod färdigt 1936, och en sedan länge närd dröm förverkligades. Innan dess hade de kommunala sammanträdena hållits på ålderdomshemmet. Vid den högtidliga invigningen av det nya kommunhuset, lördagen den 29 augusti, gjordes en slutbesiktning av t.f. länsarkitekt K.A. Larsson. Kyrkoherde Kronsjö höll under invigningen ett tal utifrån orden socken, församling och kommun. Han sa bland annat att: *”Den nya sockenbyggnad som idag reser sig, vittnande om kommunal omtanke och energi ligger ju kyrkan nära, och församlingshemmet är icke långt borta. Det är en värdefull sockentrio – och de böra alla samverka med varandra”*.

Kommunhuset byggdes i två våningar och fick ett brutet tegeltäckt sadeltak. Fasaderna består av putsat tegel. Det finns många och höga fönster som ger ett bra ljusinsläpp i byggnaden. En granittrapp leder upp till entrén, som har försetts med granitomfattningar på sidorna. Den vitmålade pardörren består av sex speglar varav de översta är i glas. Entrén på husets gavel som tidigare ledde in till skoldelen fick samma utformning. Putsen har idag en gul kulör och fönsterbågar och karmar är vitmålade. Kommunhuset har en central placering i samhället och omgärdas av öppna ytor.

Karakteristiskt för många kommunhus var att de inrymde flera olika verksamheter. Så var även fallet med Jämshögs kommunhus. I källaren inrymdes ett skolkök och toalettavdelningar för flickor och pojkar. På plan ett huserade kommunen, så här fanns fullmäktigesal, ett kommittérum och kapprum. På andra våningen inrymdes folkskolan med två skolsalar, kollegierum och materialrum. En mindre gymnastiksal fanns på vindsvåningen. Idag är kommunhuset Jämshögs bibliotek. Huset inrymmer även olika typer av föreningsverksamhet.

Kommunhuset från 1936

Kommunhusets interiör 2005

Entrén till kommunhuset

Den före detta bankdirektören i Jämshög, Henrik Sjöström, skrev följande dikt om kommunhuset:

*”En byggnad reser sig upp mot skyn
Så samlad, bred och så mäktig
Att aldrig uti vår Jämshögs by
Vi någonsin sett så präktig
Den vittnar gott om vårt offersinne
Om Statens rundhet den även minne
Vårt sockenhus*

*Här skall nu samlas vad socknen har
Av visdom, kunskap och dugnad
Om våra skatter de handen tar
Må detta bli till vår hugnad
Här tal skall flöda, motioner väckas
Och arga motståndare bräckas
I socknens hus*

*Att magen fylls ej med bara prat
Det visste nog byggets spetsar
Därför i källaren skall lagas mat
Men ingen sådan som hetsar
Ty då kan hända att vår fullmäktig
Blir oregerlig och ej andäktig
I socknens hus*

*I andra våningen pluggas vett
I dem, som värven skall ärva
Och rektor Annertz i anlets svett
Utreder språklärans härva
Samt lärar barnen kommunen styra
så att dess utgifter ej bli dyra
I socknens hus*

*Den friska själen bör bo i kropp
som sund och stark helst skall vara
vi därför stiga för trappan opp
där gymnastiken skall svara
för att vi lediga bli i benen
och muskler växa uti en klen en
I socknens hus*

*Så ha vi äntligen fått lokal
För socknens pampar och nämnder
Om man är tjock eller man är smal
Man får sin mage ej klämder
Ty borg och säte är så behagligt
Att sinnet slappnar, det vor beklagligt
I socknens hus...”*

I närheten av kommunhuset, på andra sidan byvägen, byggdes 1938 en sparbanksbyggnad. Banken lades ner i början av 2000-talet och huset inrymmer idag bostäder.

Före detta sparbankshuset

Idrottsföreningen i Jämshög bildades på 1930-talet. I byns utkant anlades en idrottsplats kallad Motorpavallen. Sven Edvin Salje kallade bygden Motorpa, därav namnet. Bredvid idrottsplatsen finns en byggnad med omklädningsrum, en liten kiosk samt en entré med biljettkur och anslags-tavlor. Entrén är täckt med stående spåntad panel som är blåmålad, samt ett plåttak.

Motorpavallen

Byggnaden som idag är hembygdsmuseum var tidigare byns skola. Den byggdes 1871 och var då byns tredje skola. När den inte längre räckte till byggdes en till skola på andra sidan vägen 1917. Dessa båda skolbyggnader klarade dock inte behoven. I samband med skolreformen byggdes år 1953 den nya skolan i Jämshög, mellan kommunhuset och Jämshögs station. Skolan kom att bestå av två byggnadskroppar i två plan som bildar formen av ett L. De flacka sadeltaken täcks av tegel. I mitten ligger en entré. Fasaderna består av gult tegel. I anslutning till skolan uppfördes ett dagis. Någon separat idrottshall har inte byggts i Jämshög, utan gymnastiksalen i skolan var den som användes.

Skolan från 1953

År 1961 byggdes folkhögskolan i Jämshög, efter ritningar av arkitekt Jörgen Egemose. Folkhögskolan, som ligger i närheten av skolan från -53, tillhör Lunds stift. Folkhögskolan som skolform, var som tidigare nämnts, en nordisk företeelse som startade i Danmark i mitten av 1800-talet och sedan spreds till Skåne och öv-

riga Sverige strax efter kommunalförordningen 1863. Förordningen och det ökade kommunala självstyret gav bondeklassen en starkare ställning i samhället. Syftet med folkhögskolorna var att få till stånd en mer folklig skola där även de som kom från bondfamiljer skulle kunna skaffa sig bildning.

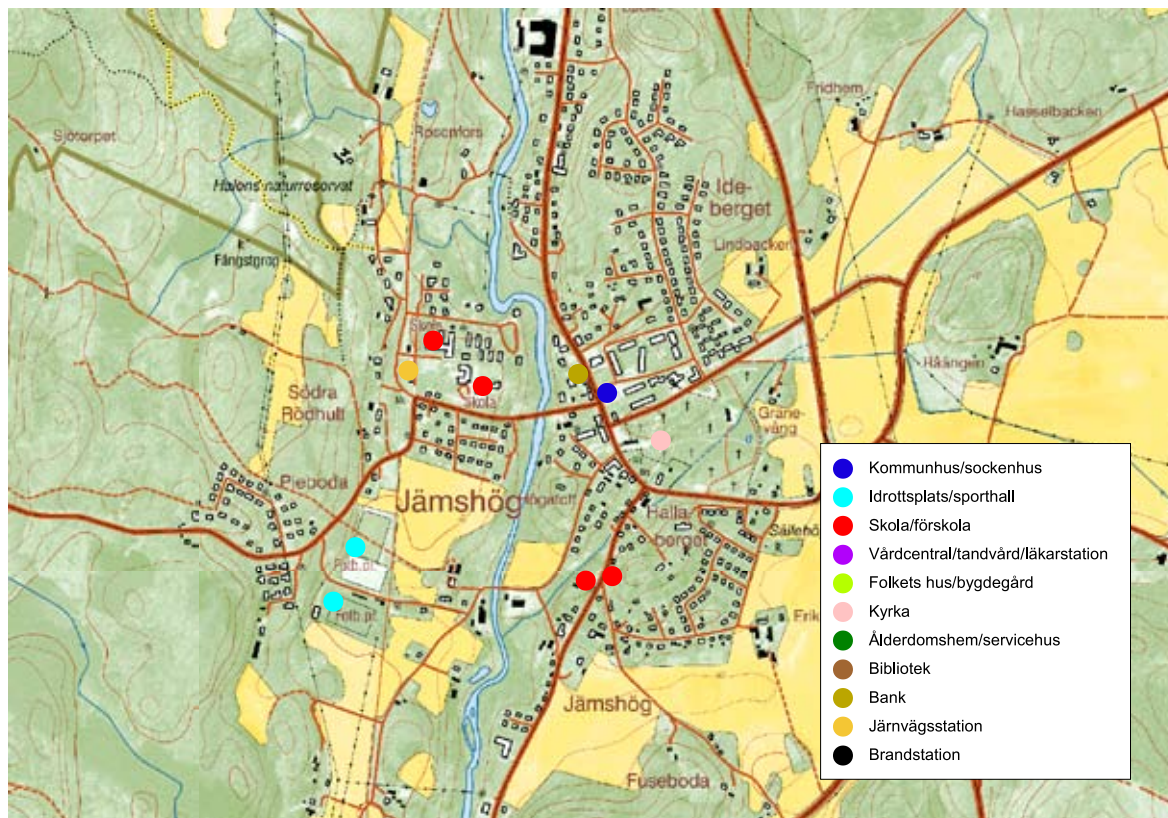

Folkhögskolan

Från sockencentrum till kommuncentrum

Jämshög är ett tydligt exempel där ett sockencentrum och en kyrkby utvecklats till att bli ett borgerligt kommuncentrum. 1900-talets admi-

nistrativa byggnader och affärsbyggnader har lokaliserats i närheten av kyrkan. Inom ett begränsat avstånd återfinns bland annat kommunhus, bank, vårdcentral, skola och idrottsplats.

© Lantmäteriet DNR 106-2004/188K

GAMMALSTORPS KOMMUN

Gammalstorps kommun: 1863-1970

Folkmängd 1950: 2966

Folkmängd 1963: 2688

Vid storkommunreformen 1952 slogs dåvarande Gammalstorp och Ysane kommuner samman och bildade Gammalstorp kommun. Denna kommun inkorporerades tillsammans med Mjällby kommun i Sölvesborgs kommun genom kommunblocksreformen 1971. Gammalstorp som är en relativt liten by utvecklade aldrig något tydligt administrativt centrum som många av de andra före detta kommuncentrumen gjorde. Istället lokaliserades den kommunala servicen både till Gammalstorp och i Norje.

Den viktigaste näringsgrenen i Gammalstorp har varit jord- och skogsbruk. En stor del av kommuninvånarna pendlade till arbetsplatser i omkringliggande kommuner.

Häradskartan från 1915, ©Lantmäteriet 2005

Tingshuset i Norje

År 1795 stod tingshuset i Norje färdigt. Huset användes av Listers härad fram till 1918 när häradsrätten flyttade till Sölvesborg. Efter det så användes en del av huset till Gammelstorps kommuns administration. Här hade även kommunfullmäktige sina sammanträden. I närheten av skolan i Norje låg tidigare en folkskola som övergick till att bli administrationsbyggnad åt kommunen. Byggnaden är idag riven.

I det gamla tingshuset inrymdes under en tid även kommunens ålderdomshem. Gammelstorps kommun fick även tillgång till platser i Mjällbys ålderdomshem.

Norje skola ligger mitt i samhället. Skolbyggnaderna och idrottshallen omgärdar skolgården. Den senaste skolbyggnaden stod färdig 1997. På

Interiör Norje tingshus

platsen låg tidigare en äldre folkskola. Denna revs i samband med att idrottshallen byggdes. I Gammelstorp ligger en putsad skolbyggnad i två våningar. I dess närhet ligger två fristående hus som tidigare inrymde lärbostäder.

Norje skola

Gammelstorps skola med lärarbostad

Villa och hyreshus i Norje

Hyreshus i Gammelstorp

Gammelstorp ligger idrottsplatsen omfattande gräsplan och tillhörande omklädningsrum.

I Gammelstorp byggdes ett fåtal villor och hyreshus under 1900-talets mitt. I Norje byggdes desto mer, framför allt villor. Väster om vägen genom

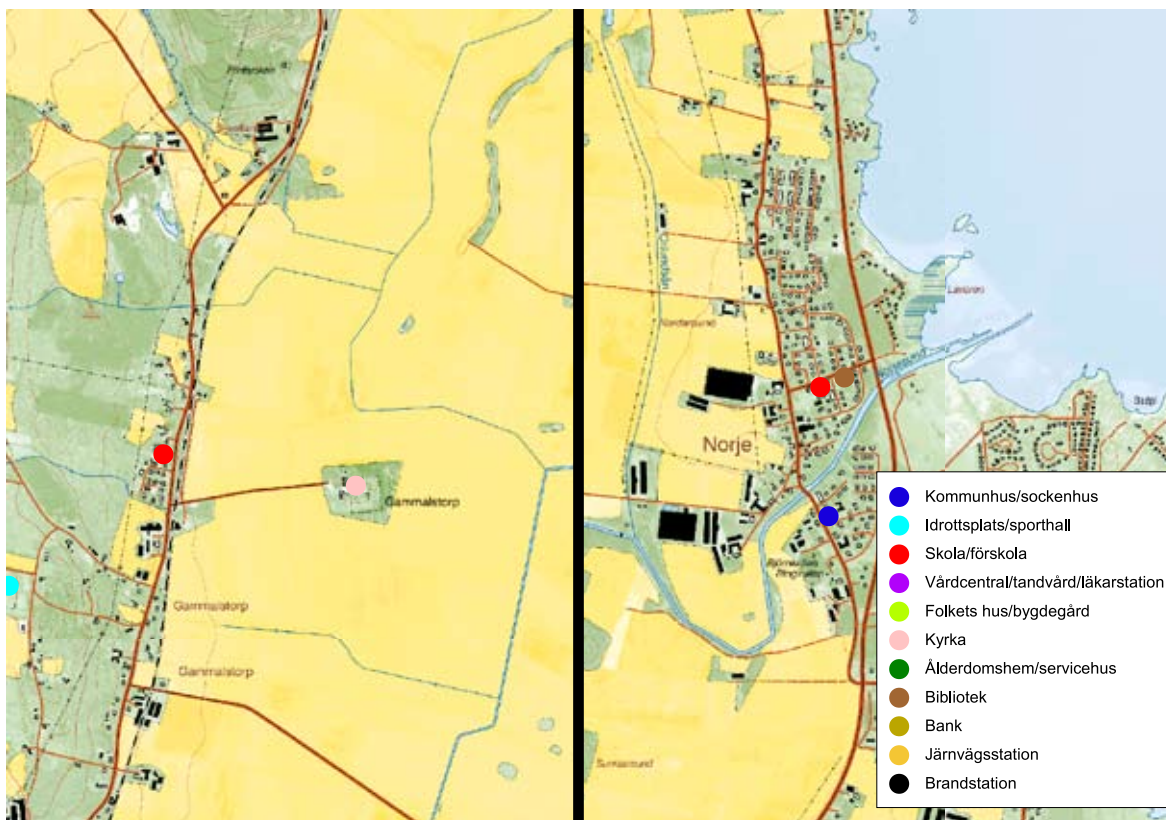
Gammelstorps idrottsplats

Från kyrkby och tingsplats till Sölvesborgsförorter

Likt Fridlevstads kommun så var Gammelstorps kommuncentrum uppdelat mellan flera orter. Gammelstorps kyrkby har inte vuxit så mycket under andra hälften av 1900-talet. Byn karakteriseras mest av gårdarna utmed vägen, Ryssberget som reser sig i väster och de stora åkrarna i öster. I Norge däremot fanns största delen av den kommunala administrationen och samhället har exploaterats med sammanhängande villakvarter under 1900-talet.

I små kommuner som Gammelstorp är de fysiska spåren efter den kommunala administrationens utveckling och reformerna inte lika tydliga som i större kommuner. Skolor, lokal för kommunförvaltningen och idrottsplats är dock i stort sett obligatoriska inslag i de före detta kommunernas centrum.

Kartorna nedan visar funktionernas placering i Gammelstorp och Norge.

© Lantmäteriet DNR 106-2004/188K

MJÄLLBY KOMMUN

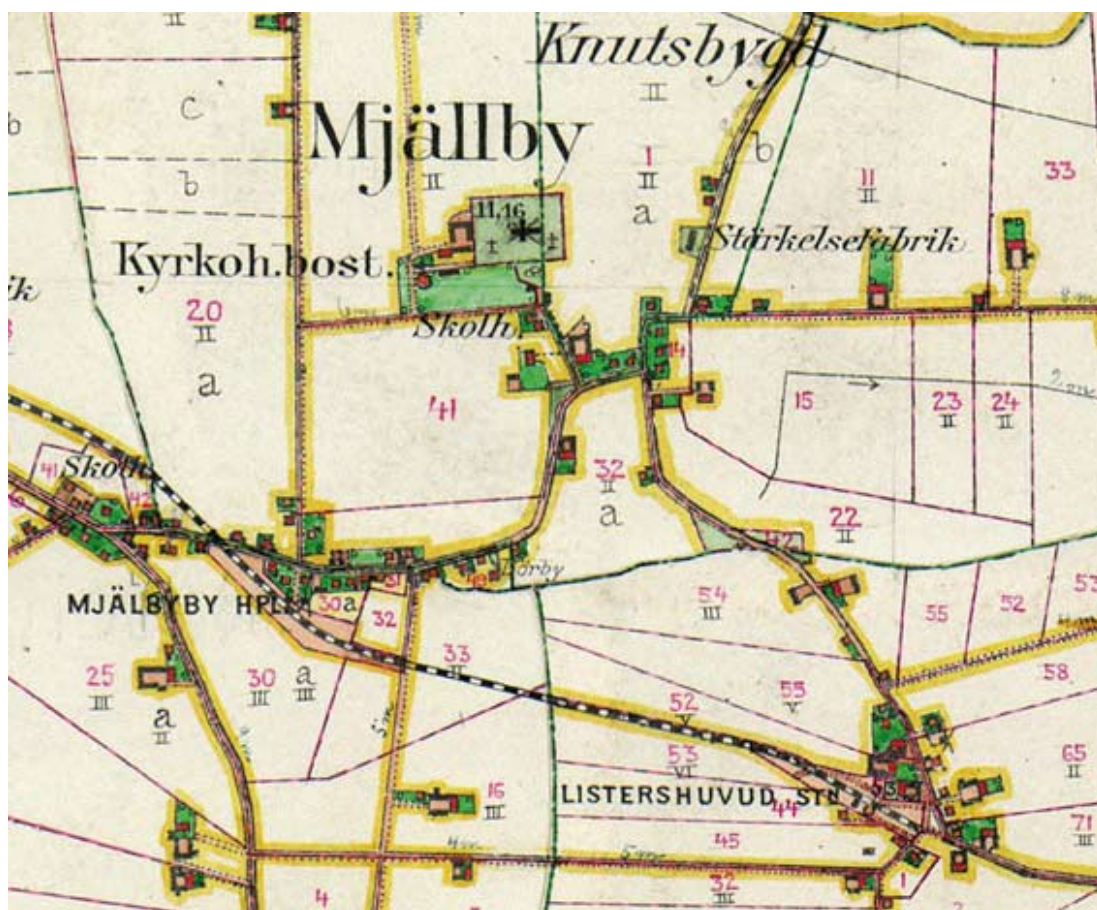
Mjällby kommun: 1863-1970

Folkmängd 1950: 5649

Folkmängd 1963: 5560

Mjällby kommun bildades i samband med kommunalförordningen 1863. Någon sammanläggning i samband med storkommunreformen blev inte aktuell för Mjällby. Vid kommunblocksreformen gick Mjällby och Gammalstorps kommuner samman med Sölvesborgs kommun. Detta skedde första januari 1971.

Invånarna i Mjällby kommun livnärde sig i största del på jordbruk, fiske och pälsdjursuppfödning. På 60-talet bodde cirka en tredjedel av Blekinges cirka 600 yrkesfiskare i Mjällby kommun, i fiskelägena Nogersund, Hanö, Hörvik och Krokås. Pälsdjursuppfödningen som startade på 40-talet var till en början en bisysselsättning till fisket men expanderade och blev en av kommunens stora näringsgrenar. Den stora industrin inom kommunen var från 1952 Mjällbyverken som var en filial till Svenska Stålpressnings AB i Olofström.

Häradskartan från 1915, ©Lantmäteriet 2005

Mjällby sparbankshus från 1917

En av de mest ianspråktagande byggnaderna i Mjällby är sparbankshuset. Byggnaden uppfördes 1917 och inrymde vid sidan om banklokal även lägenheter.

Skolhuset i Mjällby uppfördes 1904 och inrymde lärosal, lärarbostad om tre rum och kök och på vinden ett rum och slöjdsal. Skolsalen och bostaden renoverades 1945. Huset kom att användas som Mjällbys kommunhus fram till sammanslagningen med Sölvesborgs kommun 1971.

I närheten av gamla skolan byggdes en ny skola i rött tegel, troligtvis under 50-talet. På skolgår-

den har senare tillbyggnader tillkommit samt en idrottshall byggts.

Ett antal hyreshus har byggts i Mjällby runt 60-talet, i övrigt dominerar de fristående villorna. Det som präglar samhället är en rutnätsplan med allékantade gator. I östra delen av Mjällby finns ett stort område med enhetliga radhus i olika färger som troligtvis även de är från 60-talet.

Söder om samhället ligger det före detta ålderdomshemmet. Det uppfördes troligen under 1900-talets början. Kommunernas ålderdomshem fick vanligtvis denna placering strax utanför samhället. Idag inryms här ett pensionat.

Mjällby skola från 1904

Mjällby nya skola

Allékantade villagator

Ett av få hyreshus

Radhusbebyggelse i östra Mjällby

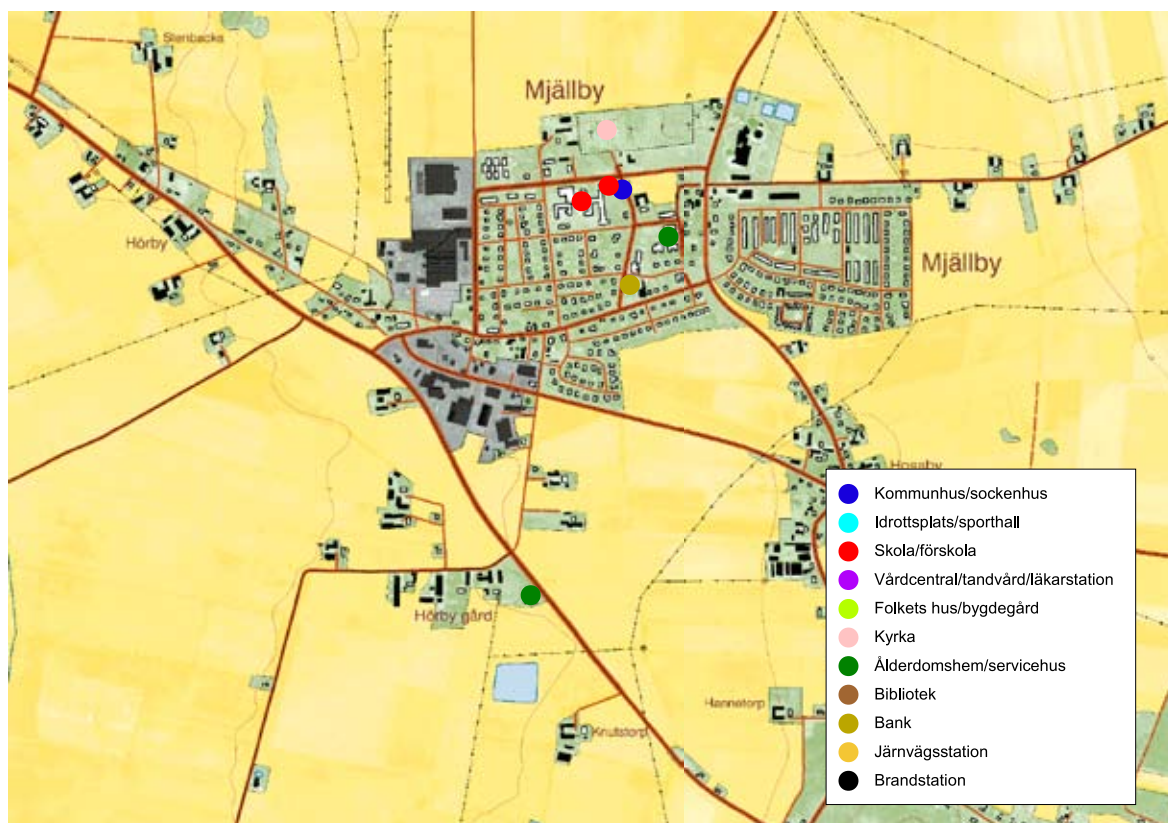

Ålderdomshemmet

Från åker till rutnätsplan

Om man jämför häradskartan över Mjällby från 1915 med dagens karta nedan så kan man konstatera att det har hänt mycket med samhället under de knappa hundra åren. Från att ha varit en liten kyrkby med utspridd bebyggelse har Mjällby vuxit fram till ett 1900-talssamhälle med rutnätsplan och villabebyggelse utmed allékantade gator.

Något kommunhus uppfördes aldrig i Mjällby utan den kommunala administrationen sköttes från skolbyggnaden. Det finns ett mindre centrum i närheten av sparbankshuset, annars är det det sammanhängande kvarteret med skolor samt kyrkan där i närheten som känns som det mest centrala i Mjällby. Samhället omgärdas av öppen åkermark.

© Lantmäteriet DNR 106-2004/188K

AVSLUTANDE DISKUSSION

Under 1950-70-talen skedde stora förändringar inom den administrativa geografin i vårt land. Antalet kommuner dividerades med tio och allt större enheter bildades. Strävan efter större enheter är ingen trend som ligger bakom oss. Än idag finns en utveckling åt samma håll. Under de senaste decennierna har antalet län reducerats och nya storlän har skapats av Skåne och Västra Götaland. En utredning genomförs nu av den så kallade Ansvarskommittén om möjligheter till en ny förvaltningsform som skulle innebära att landet delas in i ett antal regioner istället för dagens 21 län. Frågeställningen är densamma som vid kommunreformerna; hur ska man kunna nå mer rationella lösningar men samtidigt bibehålla närheten och tillgängligheten? Debatten och reaktionerna från allmänheten är även den densamma. Medan vissa ser positivt på en förändring och utveckling visar andra en oro inför sammanslagningarnas påverkan på det egna länet.

Även på det kommunala planet diskuteras än idag samarbetsformer. I Dagens Nyheter 1 oktober 2007 skriver Johan Anderberg i sin artikel "Kommunerna kan bli färre" att "*Kommunerna samarbetar mer och mer. Antalet kommunalförbund har ökat explosionsartat de senaste åren. Nu förespås en ny våg av kommunsammanslagningar.*" Mindre kommuner har inte heller idag resurser att klara all den kommunala förvaltning som åläggs dem. Fler och fler kommuner går samman och organiserar sig inom vissa frågor på samma sätt som innan de stora kommunreformerna. Det senaste exemplet från Blekinge är Olofströms, Sölvesborgs och Karlshamns kommuner som gått samman om ett gemensamt miljökontor.

En centralisering av frågor kan i många hänseenden vara positiv och innebära mer rationella lösningar. Men att besluten kommer allt längre ifrån människan kan också vara till nackdel. Den gemenskap som kunde kännas i kommuner under 1900-talets början har bytts mot en ökad anonymitet.

1900-talets kommunala utveckling och reformer har satt många spår i den fysiska miljön. Flertalet av 1900-talets offentliga byggnader har en koppling till den kommunala förvaltningen. Nya krav på skola och vård, ökad kommunal administration, behov av fritidsanläggningar etc. innebar byggnation runt om i landets alla kommuncentrum. Inom kulturmiljövården blir det allt mer angeläget att bevara 1900-talsmiljöer. Den kommunala administrationens byggnader är en viktig del av detta århundrades kulturarv och det är viktigt att de uppmärksammas och att delar av dem kan bevaras inför framtiden.

KÄLLOR

Skriftliga

- Aronsson, P., Nilsson, L., Strömberg, T., red., ”Storkommunreformen 1952: striden om folkhemmets geografi”, Stads- och kommunhistoriska institutet, Stockholm 2002
- Arvastson, Karin, Hammarlund–Larsson, Cecilia, ”Offentlighetens materia. Kulturanalytiska perspektiv på kommunhus”, Carlsson Bokförlag, Stockholm, 2003
- Hilmer, Bror, ”Folkundervisning i Asarum genom tiderna”, I: ”Asarum, en blekingesocken”, AB Ragnar Lagerblads Boktryckeri, 1965
- Ivarsson, Tore, ”Kommunindelingsreformen 1962-1976 – en beskrivning av processen från ett kommunalt perspektiv”, Kommentus förlag Älvsjö, 1989
- Kyrkhults hembygdsförening årsskrift, ”Vår hembygd”, 2004 och 2005
- Marklund, Sixten, ”Skolan förr och nu, 50 år av utveckling”, Liber Utbildningsförlaget, 1984
- Nielsen, Peder, ”Kommunindelning och demokrati. Om sammanläggning och delning av kommuner i Sverige”, Uppsala 2003
- Nilsson, S.J., ”Riktlinjer för en ny kommunindelning” Sammanfattning av kommunindelningsskommitténs betänkande
- Palmgren, Bo, ”Nättraby kommun under Gunnar Möllmarks tid”, Nättraby 2004
- Paulsson, Bengt, ”Fridlevstad socken med minnen”, Fridlevstads hembygdsförening 1999
- Petersson, Nils-Gunnar, ”Hasslö förr och nu. En studiecirkel i ord och bild”
- Rudberg, Eva, ”Den tidiga funktionalismen. 1930-40”, I: ”Att bygga ett land”, red C. Caldenby, Arkitekturmuseet och Byggnadsforskningsrådet, Stockholm 1998
- Rudberg, Eva, ”Folkhemmets välfärdsbygge. 1940-60”, I: ”Att bygga ett land”, red C. Caldenby, Arkitekturmuseet och Byggnadsforskningsrådet, Stockholm 1998
- Rödeby Hembygdsförening, ”Det svunna Rödeby. Del I. Hemmanet Mo samt kyrko- och skolområdet”, 1999
- Simonsson, H., ”Kyrkhult 1865-1940”, 1940
- SOU 1961:9, ”Principer för en ny kommunindelning”, Betänkande avgivet av indelnings-sakkunniga, Stockholm 1961
- Sundén, Henry, ”Återblick och framtidsperspektiv”, I: ”Asarum, en blekingesocken”, AB Ragnar Lagerblads Boktryckeri, 1965
- Swanstein, Stig, ”Den nya kommunindelningen i Blekinge län”, I: Blekingeboken 1952, årgång 30
- Wahlstam, G., ”Nättraby kommun – en återblick”, 1973
- Wallentheim, Adolf, ”Ny kommunindelning – Varför?”, Tidens förlag, Stockholm 1950
- Wirén, Folke, ”Bräkne-Hoby”, AB Ragnar Lagerblads Boktryckeri, Karlshamn
- Wångmar, Erik, ”Från sockenkommun till storkommun. En analys av storkommunreformens genomförande 1939-1952 i en nationell och lokal kontext”, Växjö 2003

Karlskrona Stadsfullmäktiges handlingar, Förslag till plan för länets indelning i borgerliga kommuner, 1963

Länsstyrelsen i Skåne län, Regional kulturhistorisk översikt, www.m.lst.se

”Asarum, Hällaryd, Karlshamn, Mörrum. Utredning rörande förutsättningarna för en sammanläggning av Asarums, Hällaryds och Mörrums kommuner med Karlshamns stad”, 1963

”Hällaryds socken”, Hällaryd-Åryds PRO, Karlshamn, 1997.

”Jubileumsskrift, Blekinge läns Lanthushållsskola 1918-1993”

”Karlskrona – Lyckeby – Nätraby. Tre kommuner eller en?, Utredning rörande sammanläggning av Lyckeby och Nätraby kommuner med Karlskrona stad”, 1963

”Sölvesborg, Gammalstorp, Mjällby. Utredning rörande förutsättningarna för en kommun-sammanläggning.”

Muntliga

Arne Hallberg, Kuggeboda, f.d. rektor i Listerby

Arne Karlsson, Kyrkhults Hembygdsförening

Bengt Bejmar, Jämshögs Hembygdsförening

Bo Nilsson, Lyckeby Gille

Erik Jönsson, Hällaryd

Inga Bergström, Rödeby Hembygdsförening

Ingolf Persson, Mörrum

Ingvar Gustavsson, Östra Blekinge Hembygdsförening

Jarl Svensson m.fl. från Kallinge Hembygds- och folkdansgille

Klas Wennerberg, Bräkne-Hoby hembygdsförening

Nils Magnusson, Asarums hembygdsförening

Roland Ulvhuvud, Fridlevstads hembygdsförening

Kommuncentrum

– avtryck i det moderna kulturarvet

Rapporten är en beskrivning av de kommuner som fanns i Blekinge mellan de stora kommunreformerna på 1950- och 1970-talen och som direkt kom att ingå i någon av länets fem nuvarande kommuner.

De borgerliga kommunerna bildades genom kommunalförordningen 1863. Till grund för kommunindelningen låg socknarna vilket gjorde att kommunerna blev små och många, cirka 2500 stycken i landet. Under 1800-talets slut var Blekinge uppdelat i 39 kommuner.

1952 genomfördes storkommunreformen vilken resulterade i att Blekinge fick 25 kommuner. År 1962 tog regeringen beslut om skapandet av kommunblock. Denna reform genomfördes fullt ut 1974. De blekingska kommunerna minskades till fem. Syftet med reformerna var att stärka den kommunala administrationen och ge varje kommun ökade möjligheter att klara uppbyggnaden av välfärdssamhället.

Den offentliga sektorns uppbyggnad under 1900-talet har lämnat efter sig ett stort byggnadsbestånd och en betydande del av det moderna samhällets kulturarv. Kommunhus, skolor, vårdcentraler, ålderdomshem, medborgarhus och idrottsplatser utgör karakteristiska inslag i ett kommuncentrum.

LÄNSSTYRELSEN
BLEKINGE LÄN

SE-371 86 KARLSKRONA
Telefon 0455-870 00
E-post: lansstyrelsen@k.lst.se
www.k.lst.se